ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

ISTORIA ROMÂNIEI

PATRIOTISMUL — DIMENSIUNE A ISTORIEI NAȚIONALE.
MIHAI OPRIȚESCU

23 AUGUST 1944 : O ZI DECISIVĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL
FLORIN CONSTANTINIU

ARMATA ROMÂNĂ ÎN REVOLUȚIA DIN AUGUST 1944 ȘI ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST.
ALESANDRU D. DUȚU

IMPACTUL EVENIMENTELOR DIN AUGUST 1944 ASUPRA POLITICII EXTERNE ROMÂNEȘTI. ORIENTĂRI IMEDIATE ȘI DE PERSPECTIVĂ.
ELISABETA PETREANU

CONSTITUIREA MARII ADUNĂRI NAȚIONALE ȘI ADOPTAREA CONSTITUȚIEI SOCIALISTE A ROMÂNIEI (MARTIE—APRILIE 1948).
VASILE BUDRIGĂ

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

8

TOMUL 41 1988

AUGUST

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

SECŢIA DE ISTORIE ŞI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACŢIE

ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU *(redactor şef)*, ION APOSTOL *(redactor şef adjunct)*, NICHITA ADĂNILOAIE, LUDOVIC DEMÉNY, GHEORGHE I. IONIŢĂ, AUREL LOGHIN, DAMASCHIN MIOC, ŞTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR *(membri)*.

Preţul unui abonament este de 180 lei.
În ţară abonamentele se primesc la oficiile poştale şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ROMPRESFILATELIA Departamentul Export-Import-presă P.O. Box 12—201. Telex 10376 prsfi r — Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Comitetului de Redacţie al revistei „REVISTA DE ISTORIE". Apare de 12 ori pe an.

Adresa Redacţiei:
B-dul Aviatorilor nr. 1
71247 — Bucureşti, tel. 50.72.11

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM 41, Nr. 8
august 1988

SUMAR

ISTORIA ROMÂNIEI

MIHAI OPRIȚESCU, Patriotismul — dimensiune a istoriei naționale 745
FLORIN CONSTANTINIU, 23 August 1944 : o zi decisivă a celui de-al doilea război mondial 751
ALESANDRU D. DUȚU, Armata română în revoluția din August 1944 și în războiul antihitlerist 757
ELISABETA PETREANU, Impactul evenimentelor din August 1944 asupra politicii externe românești. Orientări imediate și de perspectivă 769
VASILE BUDRIGĂ, Constituirea Marii Adunări Naționale și adoptarea primei constituții socialiste a României (martie—aprilie 1948) 797

PROBLEME ALE ISTORIOGRAFIEI CONTEMPORANE

Preocupări științifice franceze sub semnul apropiatului bicentenar al revoluției de la 1789 *(Nicolae Liu)* 813

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

Sesiunea științifică anuală a Academiei de Studii Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. ; Contribuții în domeniul istoriei *(Constantin Mocanu)* ; Sesiunea științifică : Dunărea și Marea în istoria poporului român *(Mariana Păvăloiu)*; Manifestare științifică consacrată împlinirii a 150 de ani de la apariția „Gazetei de Transilvania" *(Constantin Șerban)* 819

„Revista de istorie", tom 41. nr. 8, p. 741—838, 1988

www.dacoromanica.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

MARIN NEDELEA, *Aspecte ale vieții politice din România în anii 1922—1926*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1987, 268 p. *(Constantin Mocanu)* . . . 829
ȘTEFAN PĂSLARU, *Republica la români. Ideal și împlinire*, Edit. militară, București, 1987, 197 p. *(Ilie Ionescu)* 832
JOSEF OPATRNY, *Antecedentes históricos de la formación de la nación cubana*, Universidad Carolina, Praga, 1986, 254 p. *(Eugen Denize)* 833
* * * *Cinq siècles de relations franco-suisses, Hommage à Louis-Edouard Roulet*, Neuchâtel, 1985, 359 p. *(Mihai Manea)* 835

www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOME 41, N° 8
août 1988

SOMMAIRE

HISTOIRE DE ROUMANIE

MIHAI OPRIȚESCU, Le patriotisme — dimension de l'histoire nationale 745
FLORIN CONSTANTINIU, Le 23 août 1944 : une journée décisive de la deuxième guerre mondiale 751
ALESANDRU D. DUȚU, L'Armée roumaine pendant la révolution d'août 1944 et pendant la guerre antihitlérienne 757
ELISABETA PETREANU, L'impact des événements d'août 1944 sur la politique extérieure roumaine. Orientations immédiates et de perspective 769
VASILE BUDRIGĂ, La constitution de la Grande Assemblée Nationale et l'adoption de la première Constitution socialiste de la Roumanie (mars—avril 1948) . . . 797

PROBLÈMES DE L'HISTORIOGRAPHIE CONTEMPORANE

Préoccupations scientifiques françaises sous le signe du proche bicentenaire de la révolution de 1789 *(Nicolae Liu)* 813

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique annuelle de l'Académie d'études socio-politiques près le C.C. du P.C.R.; Contributions dans le domaine de l'histoire *(Constantin Mocanu)*; La session scientifique : Le Danube et la mer dans l'histoire du peuple roumain *(Mariana Păvăloiu)*; Manifestation scientifique consacrée au 150e anniversaire de la parution de „Gazeta de Transilvania" *(Constantin Șerban)* 819

www.dacoromanica.ro

LE LIVRE ROUMAIN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE

MARIN NEDELEA, *Aspecte ale vieţii politice din România în anii 1922—1926* (Aspects de la vie politique de Roumanie en 1922—1926), Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1987, 268 p. *(Constantin Mocanu)* 829

ŞTEFAN PÂSLARU, Republica la români. Ideal şi împlinire (La République chez les Roumains. Idéal et accomplissement), Edit. militară, Bucureşti, 1987, 197 p. *(Ilie Ionescu)* 832

JOSEF OPATRNY, *Antecedentes históricos de la formación de la nación cubana*, Universidad Carolina, Praga, 1986, 254 p. *(Eugen Denize)* 833

* * * *Cinq siècles de relations franco-suisses, Hommage à Louis Edouard Roulet*, Neuchâtel, 1985, 359 p. *(Mihai Manea)* 835

www.dacoromanica.ro

PATRIOTISMUL—DIMENSIUNE A ISTORIEI NAȚIONALE

MIHAI OPRIȚESCU

Într-o formulă lapidară, dar plină de sensuri adînci referindu-se la trecutul neamului nostru marele poet Mihail Eminescu spunea că istoria este suma vieții noastre.

Parafrazîndu-l pe geniul poeziei românești am putea spune fără să greșim că și patriotismul este viața noastră. Istorie și patriotism două noțiuni indisolubil legate între ele pentru că istoria nu reprezintă numai un act de cunoaștere a trecutului, de cunoaștere a experienței seculare de viață a înaintașilor dar și „cartea de aur" a legendarului eroism românesc, un adevărat manual de educație patriotică a maselor.

„Avem un trecut glorios — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru".

Cunoașterea acestei prețioase moșteniri, a muncii și luptei strămoșilor reprezintă o îndatorire patriotică a generațiilor de azi a căror viață fericită liberă și demnă a fost posibilă datorită faptului că generații de-a rîndul au clădit cu sudoarea și sîngele lor temelia României socialiste de azi.

Existența poporului român a fost — istoria o dovedește — o permanentă luptă pentru unitate, libertate și independență, pentru păstrarea ființei sale.

Viețuind pe aceste meleaguri prin strămoșii săi daci încă din antichitate, locuindu-le în permanență așa cum o dovedesc datele arheologice în ciuda vicisitudinilor la care a fost supus de-a lungul timpului poporul român și-a apărat cu hotărîre glia strămoșească împotriva marilor imperii dominatoare, fapt ce a marcat profund existența și destinele sale.

Așezat, cum plastic remarca un cronicar „în calea tuturor răutăților" pe un pămînt a cărui bogăție o remarcau istoricii încă din antichitate, poporul român a avut de înfruntat oștile marilor puteri ale Europei, a marilor imperii ale lumii.

Moștenind de la strămoșii săi „cei mai viteji și mai drepți dintre traci"—cum îi caracteriza pe geți părintele istoriei, Herodot — o dragoste pentru glia strămoșească ce mergea pînă la jertfa supremă, jertfă eroică ce dăinuie și astăzi dăltuită în piatră pe frescele Columnei lui Traian, poporul român a dovedit ori de cîte ori a fost nevoie de-a lungul istoriei cel mai fierbinte patriotism.

Acest popor de țărani căruia glia i-a fost mamă și codrul i-a fost frate cum sugestiv afirma un anonim rapsod popular a înfruntat cu eroism timp de un mileniu hoardele migratoare a lăsat ori de cîte ori i s-a cerut

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 745—750, 1988

www.dacoromanica.ro

coarnele plugului și a luat armele pentru a apăra ce are mai scump un popor, patria.

„Țărănimea — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost întotdeauna vajnica apărătoare a gliei strămoșești împotriva dominației străine, a expansiunii marilor imperii, ea s-a ridicat ca un zid în fața a nenumărate năvăliri și agresiuni. Ori de cîte ori țara a fost în primejdie, țărănimea a pus mîna pe arme și a sărit la luptă fără să pregete dovedind o înaltă conștiință patriotică, nestinsă dragoste pentru pămîntul strămoșesc, un impresionant spirit de jertfă".

Pentru români „iubirea de moșie e un zid" cum afirma cu pana-i genială Mihail Eminescu în Scrisoarea a III-a, acest manifest în versuri al patriotismului românesc.

Eroismului românesc îi datorează în bună măsură Europa oprirea expansiunii otomane pe linia Dunării, vreme de un secol și jumătate. Fără geniul militar al lui Iancu de Hunedoara, fără patriotismul ostașilor săi, Belgradul „cheia Europei centrale" ar fi împărtășit soarta Constantinopolului în 1456 cu consecințe grave pentru destinele popoarelor centraleuropene.

Marile victorii antiotomane românești obținute sub conducerea unor străluciți voievozi patrioți ca Mircea, Vlad Țepeș, Ștefan, sau Mihai Viteazul arătau Europei adevăratele dimensiuni ale patriotismului românesc, demonstrau de ce românii „s-au închinat turcilor nu ca învinși ci ca învingători", cum a putut fi păstrată această oază de statalitate românească într-o mare de pașalicuri otomane.

Cu bună dreptate afirma marele istoric-patriot Mihail Kogălniceanu că Vaslui și Călugăreni i se par mai mari decît Termopile și Salamina pentru că sînt obținute de români.

Oare cum ar fi fost posibil marele act politic al lui Mihai Viteazul dacă conștiința de neam a românilor nu s-ar fi cimentuit cu sîngele vărsat în atîtea lupte pentru neatîrnare în care cele trei țări românești au acționat în deplină unitate.

Dar destinul tragic al lui Mihai Viteazul, strălucirea meteorică a unirii sale, demonstrează un trist adevăr, acela că multe din faptele patriotice ale românilor nu au avut consecințe politico-militare pe măsura lor, datorită nefastei politici de dominație a marilor puteri.

În epoca modernă, epocă în care popoarele europene aspirau în mod logic spre făurirea unității statale și o viață independentă, poporul român era confruntat cu setea de mărire și dominare a celor mai reacționare și anacronice imperii europene.

Teritoriul său a ajuns teren de confruntare pentru imperiile otoman, habsburgic și țarist în secolul al XVIII-lea cu grave consecințe economice și politice, trupul țărilor române fiind mutilat la masa unor tratative oneroase în 1775 sau 1812 după interesele acestor puteri.

Aspirația legitimă a românilor de progres, de a se uni într-un singur stat liber, independent devenea și mai greu de realizat. A fost nevoie de lupta a generații și generații, de spiritul de jertfă al întregului popor, de geniul politic al unor mari patrioți români ca aspirațiile sale să devină realitate.

Fără patriotismul și eroismul lui Tudor Vladimirescu cel ce a afirmat că „patria este norodul nu tagma jefuitorilor", și al pandurilor săi, făr

www.dacoromanica.ro

marea ridicare revoluționar-patriotică de la 1848 cînd poporul român condus de străluciți patrioți români precum Bălcescu, frații Brătianu, C.A. Rosetti, Eftimie Murgu, Bărnuțiu, Avram Iancu, Kogălniceanu Alecsandri s-a devotat trup și suflet revoluției apărînd-o chiar cu arma în mînă, în momentele ei cele mai grele, nu ar fi fost posibilă Unirea din 1859 nici Independența.

Patriotismul constituie o trăsătură definitorie a mișcării culturale de redeșteptare națională începută de Școala Ardeleană și continuată de strălucita pleiadă de oameni de cultură din generația pașoptistă. Literatura cultivă asiduu poezia militant-patriotică prin Eliade, Grigore Alexandrescu, Andrei Mureșanu, Bolintineanu, sau Alecsandri. În zilele zbuciumate ale lui 1848 răsuna cu putere în conștiința românească poemul devenit simbol „Deșteaptă-te române". În aceleași zile Alecsandri compunea Hora Ardealului cea care peste puțini ani va deveni imnul unității neamului, Hora Unirii, simbolizînd parcă literar legătura dintre 1848 și 1859.

În acești ani Alecu Russo compunea acel strălucit poem patriotic în proză Cîntarea României, iar Bălcescu în apusul scurtei dar tumultoasei sale vieți, strălucit exemplu de patriotism se străduia să-și termine opera sa capitală închinată lui Mihai Viteazul, adevărat testament politic și patriotic al celui ce a fost numit pe bună dreptate „cea mai luminoasă figură de la 1848".

O strălucită pagină de patriotism au dat românii, îndeosebi cei mai obidiți dintre ei, țăranii, în anii unirii. Atunci au înțeles să renunțe la atît de îndreptățitele lor doleanțe social-economice pentru a nu crea disensiuni în tabăra unionistă într-un moment cînd era în joc viitorul neamului românesc. Elocventă în a ilustra patriotismul de care erau animați făuritorii unirii este afirmația lui Kogălniceanu că „Unirea națiunea a făcut-o".

Peste numai două decenii după ce parlamentul, la 9 mai 1877, într-un act energic al întregii națiuni proclama Independența pe teatrul de luptă al Balcanilor, ostașii români reînviau gloria străbună, prin pildele lor de patriotism făcînd să se rostească din nou în cancelariile diplomatice europene numele de România. „Cinstim eroismul ostașilor români din războiul de independență din 1877, care, la Plevna și Smîrdan au făcut totul — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — pentru a înfrînge armatele Imperiului Otoman, pentru afirmarea în lume a României independente". Dar 1877 a fost un moment de puternică afirmare a patriotismului românesc nu numai pe cîmpul de luptă. Bucovineni, transilvăneni și bănățeni au alergat să se înroleze în armata română, au sprijinit material prin donații efortul militar, dovedind Europei indivizibilitatea neamului românesc, că pentru tot românul soarele la București răsare. Independența era ultimul mare act patriotic al marii generații de oameni politici și de cultură ce a ctitorit România modernă.

Vreme de jumătate de veac între 1878—1918 patriotismul românesc s-a identificat cu lupta pentru făurirea unității naționale. Suferințele fraților din teritoriile aflate sub dominație străină, lupta lor împotriva deznaționalizării, practicate de autoritățile maghiare în epoca dualistă, năzuința firească de a se uni cu țara au devenit cauza tuturor românilor.

www.dacoromanica.ro

Academia Română, acest înalt for științific și al unității românești a fost în același timp un ilustru for al patriotismului național. Discursurile de recepție de la Academie erau de cele mai multe ori pagini de înalt patriotism, de glorificare a geniului cultural și științific românesc.

Cînd în august 1916, armata română trecea Carpații această „cheie de boltă a teritoriului românesc" primită cu mare entuziasm de românii din spațiul intracarpatic o făcea nu pentru a cuceri teritorii străine — așa cum se mai găsesc și astăzi să afirme unii istorici cărora le este străin spiritul de dreptate — ci pentru a-și elibera frații asupriți și năpăstuiți de cei ce guvernau un anacronic imperiu condamnat de istorie. O strălucită pildă de eroism au dat românii în anii primului război mondial suportînd ocupația prusacă, îndurînd mari privațiuni într-un teritoriu suprapopulat. Cu o armată renăscînd ca prin miracol animată de un fierbinte patriotism românii demonstrau la Mărăști, Mărășești Oituz, într-una din cele mai mari încleștări militare din întregul război că „pe aici nu se trece".

Cînd la sfîrșitul lui 1918 la Alba Iulia, oraș simbol al unității românești se punea punct final unui secular proces istoric, se încheia și o strălucită pagină de patriotism militant românesc.

„Desfășurarea evenimentelor istorice — arată secretarul general al partidului — a demonstrat cu putere că Unirea de la 1 Decembrie 1918 care a dus la crearea statului național român a fost rezultatul nemijlocit al luptei hotărîte a celor mai largi mase populare, a întregului popor, un act în deplină concordanță cu drepturile inalienabile ale românilor cu realitatea obiectivă, cu cerințele legice ale dezvoltării istorice sociale".

Patriotismul căpăta noi sensuri și evaluări după 1918. Crearea imediată după război a curentului revizionist, faptul că acesta s-a implantat puternic în apropierea granițelor noastre a făcut ca patriotismul interbelic să se caracterizeze prin latura sa antirevizionistă.

Apărut în mai 1921 pe arena istoriei ca urmare a unor acumulări cantitative și mutații calitative Partidul Comunist Român prin obiectivele sale politice imediate și de perspectivă : lupta împotriva exploatării capitaliste, făurirea unei societăți lipsită de acest flagel al societăților bazate pe clase antagoniste, societatea socialistă, conferea noi dimensiuni noțiunii de patriotism fundamentate pe o concepție revoluționară despre lume și viață.

Marile bătălii de clasă purtate sub conducerea comuniștilor demonstrează cu puterea de netăgăduit a faptelor că Partidul comunist era continuatorul strălucit al glorioaselor tradiții pentru libertate, unitate, neatîrnare și progres social ale înaintașilor.

Strălucite pagini de patriotism au înscris masele, sub conducerea partidului comunist în anii luptei antifasciste .Sesizînd imediat pericolul pe care îl reprezenta instaurarea fascismului în Germania, partidul s-a orientat rapid spre organizarea luptei antifasciste. În vara anului 1933 apărea o primă organizație de masă antifascistă Comitetul Național Antifascist în cadrul căruia ca reprezentant al tineretului activa tînărul revoluționar Nicolae Ceaușescu ce avea să fie, nu peste mult timp, figura centrală a marelui proces antifascist de la Brașov din vara anului 1936.

Se deschidea o pagină glorioasă, patriotică în viața partidului — aceea a luptei antifasciste ce avea să-și găsească finalitatea în mai 1945 odată cu

www.dacoromanica.ro

înfrîngerea fascismului. Vreme de mai mulți ani înfruntînd nu odată dificultățile ilegalității sau nedreptatea autorităților, comuniștii, celelalte forțe antifasciste au reușit printr-o intensă propagandă în rîndurile maselor să dezvăluie adevărata sa față, să-i dezvăluie intențiile agresive, să marginalizeze și să izoleze grupările fasciste și de extremă dreaptă în viața politică. Prin mari manifestații antifasciste cum au fost cele din 1 Mai 1939 cînd fascismul german ajuns acum la granițele României îi amenința suveranitatea și integritatea sau cele din august-septembrie 1940 prin care se protesta împotriva Dictatului odios de la Viena ce răpea României partea sa de nord-vest, comuniștii își dovedeau înaltul lor patriotism, atașamentul pentru valorile fundamentale ale civilizației umane, libertate, independență, egalitate, progres social.

În toate documentele programatice, în platformele program din anii 1940—1944 se cerea răsturnarea dictaturii, întoarcerea armelor împotriva puterilor fasciste, restabilirea suveranității și independenței țării grav amenințate. În același timp partidul a acționat cu hotărîre pentru făurirea unei largi coaliții a forțelor patriotice, antifasciste, reușind să stabilească un larg evantai de alianțe politice creînd în 1943 Frontul Patriotic Antihitlerist, în aprilie 1944 Frontul Unic Muncitoresc, iar în iunie Blocul Național Democrat care au jucat un rol decisiv în realizarea actului istoric de la 23 August 1944 cînd forțele patriotice antifasciste, masele populare într-un suprem efort de voință, într-un act de un înalt patriotism „au deschis o eră nouă în istoria patriei" cea a revoluției de eliberare națională, antifascistă și antiimperialistă.

„Înfăptuirea revoluției din august 1944 a constituit rezultatul luptei Partidului Comunist Român de unire a clasei muncitoare a țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor a integrității și independenței patriei noastre".

O minunată pagină de eroism ostășesc s-a scris în acele zile. La Păuliș românii au spus din nou invadatorilor „pe aici nu se trece". În perioada războiului antifascist pînă în mai 1945, prin jertfa și patriotismul fiilor săi, poporul român a dovedit întregii lumi adevăratele sale sentimente față de fascism încheind eroic o luptă începută, după cum am arătat, în 1933.

În anii care au urmat, ani de profunde transformări, masele populare conduse de P.C.R. plenar angajate într-o profundă operă revoluționară de făurire a unei noi societăți, au conferit noi sensuri calitativ superioare patriotismului. Partidul Comunist prin întreaga sa activitate nu numai că a devenit forța politică conducătoare, centrul vital al națiunii, dar a dovedit înaltul patriotism al membrilor săi, preocupare permanentă pentru viitorul națiunii noastre.

În perioada construirii socialismului poporul român pentru prima dată în istorie și-a putut pune plenar în valoare întreaga sa energie creatoare pentru făurirea celei mai drepte societăți din cîte a cunoscut istoria. Eroismul acestor ani nu este cu nimic mai prejos decît cel al înaintașilor. Condusă de partid națiunea noastră într-un uriaș efort a comprimat timpul și etapele istorice, a lichidat starea de înapoiere din trecut, și-a impus mai ales în ultimele două decenii de cînd în fruntea țării se află marele patriot și revoluționar Nicolae Ceaușescu un înalt ritm de dezvoltare în toate domeniile de activitate, scrutînd cu încredere viitorul.

www.dacoromanica.ro

Într-o sintetică caracterizare făcută epocii socialiste, secretarul general al partidului președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta „Se poate afirma fără teama de a greși că în îndelungata sa istorie de peste 2 000 de ani în care poporul nostru a parcurs multe etape grele și importante, epoca acestor 40 de ani este cea mai măreață și înfloritoare din întreaga dezvoltare istorico-socială a poporului român".

Sînt cuvintele unui mare patriot a cărui viață s-a identificat cu marile idealuri ale neamului său, cuvinte de prețuire pentru un popor al cărui fierbinte patriotism străbate ca un fir roșu întreaga sa istorie.

www.dacoromanica.ro

23 AUGUST 1944 : O ZI DECISIVĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

FLORIN CONSTANTINIU

„23 August 1944 s-a dovedit a fi una din zilele decisive ale întregului război" : formula îi aparţine reputatului istoric britanic John Erickson [1], unul dintre cei mai buni cunoscători ai principalului teatru de operaţii al celui de-al doilea război mondial — frontul de est. Această evaluare se sprijină pe constatarea amplelor consecinţe strategico-politice ale Actului revoluţionar de la 23 August 1944 [2], istoricul britanic întîlnindu-se aici cu alţi cercetători străini care au văzut în catastrofa suferită de Wehrmacht în România în vara anului 1944 un nou Stalingrad [3]. Analiza impactului acţiunii curajoase a României asupra desfăşurării celui de-al doilea război mondial dovedeşte că ea a precipitat prăbuşirea Germaniei hitleriste cu cel puţin 200 de zile [4].

Pentru a înţelege mai bine ce au însemnat aceste 200 de zile ca şi marea translaţie de front efectuată în decurs de două săptămîni ca urmare a revoluţiei române, este necesară examinarea strategiei lui Hitler în vara anului 1944, astfel cum ea se dezvăluie într-o sursă, care nu a fost pînă acum valorificată în istoriografia noastră : jurnalul generalului Karl Koller, şeful de stat major adjunct al Luftwaffe, amplu utilizat şi citat de publicistul englez David Irving [5].

La 3 iulie 1944 el consemnează discuţia dintre Hitler şi feldmareşalul Albert Kesselring, comandantul frontului din Italia. După ce a ascultat raportul — în tonalităţi sumbre — al acestuia, Hitler i-a explicat concepţia strategică care trebuie să călăuzească desfăşurarea operaţiunilor militare ale Wehrmachtului : „Führerul a răspuns amănunţit la toate acestea — notează Koller — şi explică de ce noi trebuie să luptăm pentru fiecare metru pătrat de teren — deoarece pentru noi a cîştiga timp înseamnă totul, acum. Cu cît vom ţine mai mult pe inamic la periferie cu atît mai bine. Poate că soldatul de rînd sau subofiţerul nu înţeleg de ce i se cere să lupte în munţii Abruzzi în loc de Apenini, dar comandantul lui suprem trebuie să înţeleagă de ce şi să se conformeze, deoarece interesele luptei dusă de Germania transcend pe acelea ale fiecărui soldat (...). Referindu-se la războiul aerian, Führerul subliniază din nou cît de enorm diferită ar fi situaţia dacă noi am mai avea superioritatea aeriană. Sîntem pe punctul de a o redobîndi — cel puţin parţial — dar pentru aceasta avem nevoie de timp şi nu trebuie să cedăm teren pînă atunci" [6].

Declaraţiile făcute de Hitler lui Kesselring trebuie plasate în continuare discuţiei din ziua anterioară dintre Hitler şi Karl-Otto Saur, locţiitorul lui Albert Speer, ministrul armamentului. În cursul unei conversaţii telefonice Saur, răspunzînd la o întrebare a lui Hitler privind pro-

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 751—756, 1988

www.dacoromanica.ro

ducţia avioanelor de vînătoare, a arătat că în iunie fusese fabricate 2600 aparate mono sau bimotoare; în iulie era programată o creştere la 3000 aparate, în august 3300, apoi, sporind lunar producţia cu 300 de aparate lunar să se ajungă la 4.500 aparate în decembrie. „Aceasta — a conchis Saur — va face ca producţia noastră totală de avioane să fie, în cele din urmă, de 6500 aparate dintre care 5 000 vor fi avioane de vînătoare mono sau bimotoare" [7].

Optimismul lui Saur nu era unul de comandă, pentru că de la începutul anului 1942 şi pînă la mijlocul anului 1944, producţia de război a Germaniei hitleriste s-a triplat [8]. Cifrele sînt, în această privinţă, concludente [8bis].

Timpul	Indici cifrici ai producţiei de armament ianuarie/februarie 1942 = 100
1943	222
1944 primul trimestru	247
Aprilie	274
Mai	285
Iunie	297
Iulie	322
August	297

Producţia de război a Germaniei naziste a atins apogeul în iulie 1944 pe ansamblul ei (pe ramuri specifice, apogeul a fost atins la muniţii în septembrie, la arme în decembrie, la tancuri în decembrie, la avioane în iulie)[9]. Aşa cum subliniază şi mareşalul Uniunii Sovietice, G.K. Jukov „Industria Germaniei a atins în iulie 1944 punctul culminant al dezvoltării sale în anii războiului. Uzinele germane au produs în prima jumătate a anului peste 17.000 de avioane, aproape 9 000 de tancuri grele şi mijlocii. Producţia de oţel era de trei ori mai mare decît producţia de oţel a industriei grele sovietice [10]

În vara lui 1944, Germania hitleristă pierduse definitiv de un an — mai exact de la bătălia de la Kursk (5 iulie — 23 august 1943) — iniţiativa strategică [11], dar ea rămînea încă un adversar de temut, prin marele ei potenţial industrialo-militar. Strategia Reichului se întemeia acum pe convingerea că eşecurile suferite pe toate teatrele de operaţii şi în primul rînd pe cel mai important — cel din Est — pot fi compensate prin creşterea spectaculoasă a producţiei de război, urmată, fireşte de valorificarea ei pe cîmpurile de bătălie

Şi sub aspect cantitativ şi sub aspect calitativ, tehnica de luptă a Wehrmacht-ului a cunoscut progrese remarcabile în anul 1944. Cifrele citate mai sus relevă sporul cantitativ; în privinţa calităţii, de la puşca automată de asalt MP 42 — cea mai bună din dotarea infanteriei germane [12] — şi gurile de foc de 128 mm K/44, 155 mm obuzier/44 [13], prin tancurile şi tunurile de asalt (Tiger II, Königstiger, Jagdpanther, Jagdtiger) [14] pînă la avioanele cu reacţie (Heinkel 162, Messerschmitt 262 A — 2, Arado 234) [15], industria de armament a Reichului a dat o tehnică de luptă de înaltă calitate. Se mai adăugau noile arme aeriene: bomba zburătoare V—1 şi racheta balistică V — 2 [16], care, mai ales cea de a doua, aveau să constituie o noutate cu mari consecinţe în dezvoltarea tehnicii de luptă.

Hitler miza pe valoarea acestor produse ale industriei de război. Ceea ce îl preocupa cel mai mult în vara anului 1944 — şi conversaţia cu feldmareşalul Kesselring o dovedeşte şi ea — era redobîndirea controlului asupra spaţiului aerian al Reichului.

www.dacoromanica.ro

Articularea raționamentului său era următoarea — sporul cantitativ și calitativ al aviației — avioane de vînătore și noile mijloace de bombardament V — 1 și V — 2 — pentru a proteja centrele vitale ale industriei de război și, respectiv, pentru a lovi din nou teritoriul britanic ; la adăpostul acoperirii aeriene, creșterea masivă a producției de armament, mai ales a blindatelor ; o dată refăcută înzestrarea cu armament a Wehrmachtului acțiuni de luptă care să redea inițiativă strategică Reichului.

Dacă se are în vedere că în cursul anului 1944, industria de război germană a produs 27.680 se tancuri [17] și 40 593 avioane [18], raționamentul dictatorului nazist nu mai apare o simplă himeră. Pentru ca el să devină o realitate, măcar pînă la ultimul său segment (reluarea inițiativei strategice) era nevoie de *timp*.

În vara anului 1944 pentru Germania nazistă factorul esențial era timpul, corelat cu spațiul : a cîștiga timp, ținînd pe inamic la o distanță cît mai mare de centrele esențiale ale industriei de armament. Pierderi umane și teritoriale de proporții dramatice — dacă nu afectează — în substanță lor cele două coordonate, oricît de grele ar fi aceste pierderi, ele devin „suportabile". Este ceea ce s-a întîmplat în cazul prăbușirii Grupului de armate german „Centru" din Bielorusia. În urma ofensivei Armatei Roșii, declanșată la 23 iunie și continuată pînă la 29 august 1944, Wehrmacht-ul a pierdut 28 de divizii ceea ce echivalează, sub aspectul efectivelor cu un „dublu Stalingrad" [19]. Catastrofa suferită de Grupul de armate german „Centru" nu a dus totuși la un colaps al frontului german în Est. „Trebuie să spun totuși — remarcă mareșalul G.K. Jukov — că în această situație extrem de complicată, comandamentul Grupului de armate « Centru » a găsit procedeul just de acțiune. Întrucît nu avea un front de apărare continuu și nici nu-l putea realiza, fiindcă îi lipseau forțele necesare, el a luat hotărîrea de a *întîrzia ofensiva* (s.n.) trupelor noastre mai ales prin contralovituri scurte. Sub acoperirea acestor lovituri, pe aliniamentele de spate se desfășurau în apărare trupe aduse din Germania și de pe alte sectoare ale frontului sovieto-german" [20].

David Irving a reconstituit corect atitudinea lui Hitler în timpul crizei provocate de prăbușirea Grupului de armate „Centru" : „Douăzeci și opt (de divizii pierdute — n.n.) ! De la 22 iunie — în exact două săptămîni — Hitler pierduse în fața rușilor 350.000 de soldați instruiți. Un altul s-ar fi pierdut cu firea, dar mintea agitată a lui Hitler era preocupată *numai să cîștige timp încă pentru cîteva luni* (s.n.) pînă cînd noua Luftwaffe și armele secrete aveau să răstoarne curentul" [21].

Timpul devenise în vara anului 1944 miza principală a războiului, astfel cum îl concepea atunci Hitler.

Actul revoluționar de la 23 August 1944 a lovit tocmai în capitalul de timp al Germaniei naziste. Pe teritoriul românesc existau două poziții excelente de apărare îndelungată : linia Focșani — Nămoloasa — Brăila și aliniamentul Carpaților. Prima, considerată „una dintre cele mai puternice poziții de apărare strategică din Europa"[22], cea de a doua, cu evidente posibilități de a multiplica situația creată forțelor aliate de rezistența Wehrmacht-ului la Monte Cassino „Verdun-ul Italiei". Acțiunea României a făcut imposibilă executarea directivelor din 23, 26 și 29 august, care aveau drept obiectiv — primele două — să păstreze sub control

www.dacoromanica.ro

linia Focşani — Nămoloasa — Brăila şi ultima să organizeze rezistenţa pe aliniamentul Carpaţilor [23]. Ca urmare a acestor eşecuri Armata Roşie nu a mai trebuit să desfăşoare două operaţii strategice pentru cucerirea celor două aliniamente strategice şi, dată fiind lichidarea de către armata română, sprijinită de formaţiunile patriotice de luptă, a rezistenţei forţelor Wehrmacht-ului, în teritoriul aflat sub autoritatea guvernului român, a putut înregistra ritmuri rapide de înaintare. Opinii exprimate în epocă şi calcule efectuate pe baza comparării cu alte operaţii din timpul celui de-al doilea război mondial arată că Actul revoluţionar de la 23 August 1944 a scurtat războiul cu cel puţin 200 de zile [24].

În lumina conversaţiei Hitler — Kesselring din 3 iulie 1944, rezumată în jurnalul generalului Koller, se poate înţelege mai bine impactul revoluţiei române din august 1944 asupra desfăşurării războiului. Nu este vorba — într-o astfel de evaluare — nici de izolarea segmentului românesc al frontului sovieto-german de celelalte desfăşurări ale acestui front — repetăm, cel mai important al celui de-al doilea război mondial — nici de o deplasare de accent — judecată ca neîndreptăţită — de la Operaţia Iaşi-Chişinău la insurecţia română [25], ci de încercarea de a fixa consecinţele acţiunii României asupra strategiei Germaniei hitleriste în această etapă a războiului.

S-a arătat, mai sus, că pentru Hitler factorul timp era esenţial şi că dictatorul nazist considera cîştigul de timp (care să-i permită o reînnoire masivă a tehnicii de luptă) drept obiectivul fundamental în vara anului 1944; cîştigul de timp şi ţinerea la o distanţă cît mai mare a forţelor adversarilor de centrele industriei de armament a Reichului.

Actul revoluţionar de la 23 August 1944 a privat Germania nazistă de cel puţin 200 de zile şi într-un interval de timp scurt a operat o mare translaţie de front, care a apropiat Armata Roşie de aceste centre vitale ale producţiei de război [26]. În acelaşi timp, acţiunea României a provocat destrămarea dispozitivului militar al Wehrmacht-ului din Europa de sud-est, care, prin, livrările de petrol, crom, antimoniu şi bauxită avea, „din punct de vedere operaţional, politico-militar şi economic o importanţă decisivă" [27] pentru Germania nazistă. Totodată, revoluţia română din august 1944 a deschis Armatei Roşii drumul spre Ungaria, a cărei însemnătate —din unghiul de vedere al producţiei agricole, a resurselor de bauxită şi mangan şi al căilor de comunicaţie—fusese subliniată de Hitler la 31 iulie 1944 într-o discuţie cu generalul A. Jodl [28].

S-a remarcat cu dreptate că Actul revoluţionar de la 23 August 1944 este un fapt unic în istorie : niciodată un singur eveniment nu a provocat într-un timp atît de scurt pierderea unui spaţiu atît de întins şi a unor efective atît de numeroase cum a pierdut Germania hitleristă în urma acţiunii României [29]. Această caracterizare corectă îşi capătă deplina ei semnificaţie prin raportarea la viziunea strategică a lui Hitler din vara anului 1944 : acolo unde dictatorul nazist miza pe o rezistenţă îndelungată (Poarta Focşanilor, munţii Carpaţi), mutaţia strategică provocată de insurecţia română l-a frustrat de preţiosul timp de care el îşi lega toate speranţele de a modifica, graţie noii tehnici de luptă, cursul războiului.

Consideraţii de istorie contra-factuală („Ce s-ar fi întîmplat dacă? ...") nu-şi au desigur rostul aici. Pierderile de vieţi omeneşti şi distrugerile materiale provocate de prelungirea ostilităţilor cu o tehnică de

www.dacoromanica.ro

luptă superioară sînt evidente. Ceea ce se cuvine subliniat este că în ajunul sinuciderii sale, analizînd retrospectiv, desfășurarea marelui conflict, Hitler ajunsese la concluzia că pierduse războiul în *noiembrie 1944* și că atunci ar fi trebuit să dispară de pe scena istoriei (conversația cu generalul A. Jold) [30].

Fără a da explicații monocauzale, este de netăgăduit că între evenimentele care făcuseră ca în toamna anului 1944 Germania să fi pierdut în fapt războiul, revoluția română din august 1944 jucase un rol esențial. Ea lovise Reichul hitlerist, mai exact strategia lui, în elementul fundamental: timpul, împuținîndu-i-l în chip dramatic, pînă la falimentul total al Germaniei hitleriste. Succinta caracterizare a lui John Erickson este întru totul adevărată: „23 August 1944 s-a dovedit a fi una din zilele decisive ale întregului război", o performanță a națiunii române, realizată sub conducerea Partidului Comunist Român.

NOTE

[1] John Erickson, *The Road to Berlin*, Londra, 1983, p. 360.
[2] *Ibidem*.
[3] B. H. Liddell-Hart, *History of the Second World War*, New York, 1971, p. 585; Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, Darmstadt, 1964, p. 9.
[4] Vezi pe larg Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme*, ed. a 2-a, București, 1985.
[5] David Irwing, *Hitler's War*, New York, 1977.
[6] *Ibidem*, p. 652—653.
[7] *Ibidem*, p. 652.
[8] *Ploetz-Geschichte des zweiten Weltkrieges*, vol. I, Die Kriegsmittel Würzburg, 1960, p. 22.
[8bis] *Ibidem*, p. 21.
[9] *Ibidem*.
[10] G.K. Jukov, *Amintiri și reflecții*, București, 1970, p. 620.
[11] Cf. P.A. Jilin, *O voine i voennoi istorii*, Moscova, 1984, p. 274—279.
[12] *Ploetz-Geschichte des zweiten Weltkrieges*, vol. I, p. 191.
[13] *Ibidem*, p. 192.
[14] *Ibidem*, p. 194.
[15] *Ibidem*, p. 200.
[16] *Ibidem*, p. 204.
[17] *Ibidem*, p. 196.
[18] *Ibidem*, p. 201.
[19] Hermann Gackenholz, *Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte 1944* în *Entscheidungsschlachten des zweiten Weltkrieges*, ed. Hans Adolf Jacobsen, Jürgen Rohwer, Frankfurt am Main, 1960, p. 474.
[20] G.K. Jukov, *op. cit.*, p. 641, cf. B.H. Liddell-Hart. *Strategia. Acțiunile indirecte*, București, 1973, p. 308—309.
[21] David Irving, *op. cit.*, p. 653.
[22] *The Second Great War*, ed. Sir John Hammerton, vol. VIII, Londra, p. 3475. Cf. Eugen Bantea, *Cotitura României și desfășurările militare de pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa — Brăila* în *Actul de la 23 August 1944 în context internațional*, coordonator Gheorghe Buzatu, București, 1984, p. 328—349.
[23] General-maior Eugen Bantea, *Insurecția română în jurnalul de război al grupului de armată german „Ucraina de sud"*, București 1974, p. 38—45.
[24] Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme*, ed. a 2-a, București, 1985.
[25] Cf. *Ob itogii znacenii Iassko-Kișinevskoi operații*, în „Voenno—istoriceskii jurnal", 1985, nr. 8, p. 70—79; A. V. Antosiak, *Iassko-Kișinevskaia operațiia i pobeda vosstaniia 23 avgusta 1944 goda v Rumînii* în „Istoriia SSSR", 1986, nr. 4, p. 36—55,

www.dacoromanica.ro

[26] *200 de zile mai devreme*, p. 160—166; Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *August '44. Repere istorice*, Bucureşti, 1984, p. 94: „La 6 octombrie, după 44 de zile de la declanşarea insurecţiei, forţele sovietice, în alianţă de luptă cu cele româneşti, debuşau la atac la o distanţă de 900 km spre vest de zona în care se găseau la 23 august".

[27] V.I. Daşicev, *Bankrostvo strategii germanskogo faşizma*, vol. II Moscova, 1973, p. 487.

[28] *Ibidem*, p. 521.

[29] Siegfried Kogelfranz, „*Soweit die Armeen kommen . . .* " în „Der Spiegel", 38(1984), nr. 37, p. 157.

[30] A.J.P. Taylor, *The Second World War*, Londra, 1976, p. 209.

LE 23 AOÛT 1944 : UNE JOURNÉE DÉCISIVE DE LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE

Résumé

A la lumière d'une conversation du 3 juillet 1944 entre Hitler et le feldmaréchal A. Kesselring, consignée dans le journal de K. Koller, conversation au cours de laquelle le führer a présenté sa conception stratégique relevant la portée exceptionnelle accordée aux facteurs de temps et d'espace, l'auteur analyse l'importance internationale de l'Acte révolutionnaire du 23 août 1944 qui a écourté la fin de la guerre d'au moins 200 jours et déterminé l'écroulement de l'entier dispositif de la Wehrmacht en Europe du sud-est, frayant à l'Armée rouge la voie vers la Péninsule Balkanique et la Plaine hongroise.

www.dacoromanica.ro

ARMATA ROMÂNĂ ÎN REVOLUȚIA DIN AUGUST 1944 ȘI ÎN RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

ALESANDRU D. DUȚU

Tradițiile glorioase de luptă ale armatei române — care, la fel ca și poporul căruia i-a aparținut și-i aparține, are o vechime bimilenară neîntreruptă, acționînd în permanență numai și numai pentru apărarea ființei poporului, a independenței naționale, dragostea nemărginită față de patrie, confirmată în luptele și bătăliile purtate de-a lungul veacurilor împotriva forțelor agresoare care rîvneau părți mai mari sau mai mici din trupul țării, au fost ridicate pe o treaptă superioară, au căpătat o nouă strălucire în timpul războiului antihitlerist început la 23 August 1944, concomitent cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Animați de înalte sentimente patriotice, însuflețiți de idealul eliberării rapide, depline și definitive a patriei de sub ocupația străină, de vibrantele apeluri adresate de Partidul Comunist Român care chemau întregul popor „la lupta fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său" [1], militarii români au dovedit în Augustul eroic al anului 1944 și în cele nouă luni care au urmat un înalt „spirit de sacrificiu și o adîncă împlinire a datoriei" față de țară, arătîndu-se — așa cum releva generalul Costin Ionașcu, comandantul Diviziei 9 infanterie — „vrednici de ceasul pe care îl trăim" [2].

La 23 August 1944, într-o situație militară deosebit de complexă, armata română s-a angajat imediat și în totalitate, fără nici o defecțiune organizatorică și de funcționalitate în lupta hotărîtă împotriva trupelor hitleriste și horthyste cotropitoare. Eveniment fără precedent în istoria universală, actul eroic al armatei române nu a reprezentat un eveniment conjunctural, ci a constituit rezultatul unui complex de factori [3] care au conturat imaginea și caracteristicile unui organism militar animat de înalte sentimente patriotice, capabil să-și îndeplinească menirea de apărătoare a independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a patriei. De la ministrul de război și șeful Marelui Stat Major pînă la ultimul soldat, armata română a trecut imediat la îndeplinirea misiunii patriotice încredințate, încercările comandanților germani de a provoca chiar și o cît de mică sciziune în cadrul corpului de comandă al oștirii eșuînd în totalitate, fapt consemnat, de altfel, și în jurnalul de război al Comandamentului suprem al armatei germane în care se menționează : „Împotriva regelui și a noului guvern nu se poate găsi nici un general pentru formarea unui contraguvern" [4]. Prin urmare, înlăturarea dictaturii mareșalului Ion Antonescu s-a făcut fără război civil, victoria împotriva trupelor hitleriste, în perioada 23—31 august 1944, obținîn-

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 757—768, 1988

www.dacoromanica.ro

du-se într-un timp scurt, cu pierderi minime, prin efort exclusiv românesc, fiind rezultatul deplinei unanimități de luptă și acțiune a întregului popor, a acțiunii eroice a vitezei armate române.

Semnificativă în ceea ce privește ralierea deplină a întregului corp de comandă al armatei la revoluție a fost atitudinea patriotică a comandanților armatelor 3 și 4 române, aflate pe frontul sovieto-german din partea de est a țării, care au refuzat categoric continuarea colaborării sub orice formă cu trupele germane și au luat măsuri pentru desprinderea marilor unități române din dispozitivul Grupului german de armate „Ucraina de Sud" și anihilarea oricăror contramăsuri germane. „În noaptea de 23 august, către orele 23 — consemnează colonelul Nicolae Ivănescu, șeful detașamentului de legătură român de pe lîngă comandantul grupului de armate citat mai sus — am fost rugat să mă prezint la domnul general Friessner (...) care m-a rugat să fac succesiv legătura cu domnul general Dumitrescu și domnul general Șteflea, comandanții armatelor 3 și 4 române, și care au fost întrebați prin mine, în prezența personală a domnului general Friessner, care îmi formula în limba germană întrebările pe care le transmitem în limba română celor doi generali și prin care succesiv i-am întrebat, în esență, dacă vor da ascultare noului regim din România. Ambii au răspuns categoric și net că vor da tot concursul (...) țării și guvernului său" [5].

Din momentul în care au luat la cunoștință, de întoarcerea armelor împotriva Wehrmachtului, în ultima parte a zilei de 23 August, armata română a trecut la dezarmarea inamicului hitlerist, în multe locuri, înainte chiar de primirea documentelor oficiale din partea Marelui Stat Major. Elocventă în acest sens a fost acțiunea detașamentului de grăniceri aflat sub comanda colonelului Nistor Teodorescu, în nordul Moldovei, care, deși își avea subunitățile intercalate în dispozitivul Diviziei 3 munte germane, a trecut imediat la atacarea forțelor hitleriste aflate în acea parte a țării. În mod asemănător au procedat și alte comandamente și unități române aflate în diferite zone ale țării.

Relevînd entuziasmul cu care militarii români, la fel ca și întregul popor, au primit vestea declanșării evenimentului istoric de la 23 August 1944, ziarul „Timpul" relata următoarele: „Pretutindeni o veselie nespusă. Soldații și ofițerii se îmbrățișează pe străzi, sărutîndu-se și plîngînd de bucurie" [6]. La rîndul lor, documentele vremii, subliniind „moralul foarte ridicat" al militarilor români, consemnau că ei au înțeles de la început semnificațiile istorice ale acțiunii eroice pe care o înfăptuiau. „Un nou drum se deschide în istoria neamului nostru" [7]; „Clipa cea mare, clipa cea mult așteptată venise. Lanțurile ce ținuseră timp de patru ani de zile 1 500 000 de români în robie, trebuiau tăiate" [8], menționau semnificativ jurnalele de operații ale Diviziei 20 infanterie-instrucție, respectiv Regimentului Centrului de instrucție al infanteriei.

Participînd cu toate forțele sale la înfăptuirea obiectivelor revoluției, armata română s-a situat din nou alături de popor, de forțele cele mai înaintate ale societății românești. „Armata română — menționa în acest sens ziarul „România liberă" la începutul lunii septembrie 1944 — a ascultat la 23 August glasul poporului. A urmat disciplina intereselor naționale (...) Cinste și onoare armatei" [9].

www.dacoromanica.ro

Relevînd comportarea eroică a organismului militar românesc, atitudinea sa patriotică, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român subliniază : „În condiții deosebit de grele, ofițeri și generali, întreaga armată — animați de patriotism și de simțul datoriei față de destinele țării — au răspuns cu însuflețire chemării Partidului Comunist Român, aducîndu-și contribuția la răsturnarea dictaturii antonesciene ; întreaga armată română a participat cu hotărîre și abnegație, alături de masele populare, la înfăptuirea insurecției, a întors armele împotriva trupelor hitleriste" [10].

Semnificativ pentru caracterul inedit al remarcabilei întoarceri de arme executată de armata română la 23 August 1944 — fapt apreciat ca fiind fără precedent în istoria universală — este și comparația cu alte state aflate în situații similare. În toamna anului 1943, de exemplu, din cele 62 de divizii ale armatei de uscat italiene, doar nouă (14,5 %) au trecut de partea aliaților, fără a începe imediat luptele împotriva Wehrmachtului ceea ce a făcut ca efortul Italiei să nu fie integral și nici unitar, deoarece o parte din diviziile sale au continuat lupta alături de trupele hitleriste. Cu toate acestea, Italia a primit de la început statutul de țară cobeligerantă. Ungaria, la rîndul ei, deși a semnat armistițiu cu Națiunile Unite la 20 ianuarie 1945, într-un moment în care cea mai mare parte a teritoriului său era eliberat, și s-a obligat să participe alături de coaliția antihitleristă cu cel puțin opt divizii de infanterie, nu a participat în realitate cu nici o mare unitate. Dimpotrivă, diviziile ungare au continuat lupta alături de Wehrmacht pînă la capitularea acestuia, completîndu-și astfel locul de prin satelit-voluntar al Germaniei cu cel de ultim și cel mai important secondant al Reichului nazist în Europa. Chiar și în cazul Bulgariei, caracterul imediat și integral al acțiunii forțelor sale armate nu a fost deplin de la 9 septeimbrie 1944, diviziile bulgare înfruntînd pe cele germane succesiv, după cum transmitea și postul de radio Londra la 14 septembrie 1944, ora 22 [11]. Finlanda a încheiat și ea armistițiu cu Națiunile Unite, la 19 septembrie 1944, dar nu și-a asumat nici o obligație de luptă împotriva trupelor hitleriste.

Spre deosebire de aceste situații, România a participat la războiul antihitlerist din primul moment al întoarcerii de arme, cu întreaga sa capacitate de luptă, fără nici o cruțare a forțelor. Documentele arhivistice, numeroase, evidențiază cu putere adevărul că la 23 August 1944 România dispunea de potențialul militar necesar pentru a susține lupta împotriva trupelor germane și ungare. Din punct de vedere al efectivelor, armata română însuma peste 1 200 000 de militari mobilizați (aproximativ 8,5 la sută din populația țării), repartizați pe următoarele categorii : 39 697 ofițeri (17 086 activi și 22 611 de rezervă), 50 913 subofițeri (36 100 activi și 14 813 de rezervă), 1 059 579 trupă (742 026 concentrați, 172 708 conactive, 144 845 recruți), 11 148 elevi în școlile militare de ofițeri (1 890 activi și 9 258 de rezervă), 16 631 elevi în școlile militare de subofițeri (5 840 activi și 10 791 de rezervă), precum și alte categorii de personal (501 elevi în licee și categorii militare, 10 798 premilitari, 7 642 funcționari civili etc.) [12]. Dintre aceștia, aproximativ 740 080, adică peste 63 % încadrau comandamentele, marile unități, unitățile și formațiunile dislocate înapoia dispozitivului de luptă din partea de est a țării.

www.dacoromanica.ro

Sub aspect organizatoric, armata română dispunea de o conducere centralizată, asigurată de Ministerul de Război, Marele Stat Major și Consiliul Superior al Oștirii, de comandamente de armă și servicii adecvate, de un mecanism complex de asigurare logistică și de instruire a trupelor. Din punctul de vedere al categoriilor de forțe armate, armata avea în compunere *trupele terestre* (trei comandamente de armată, 18 comandamente de corp de armată și similare, 50 de divizii (operative sau de instrucție) — de infanterie, cavalerie, munte, blindate — , unități și mari unități de transmisiuni, pionieri, grăniceri, căi ferate, jandarmi, pompieri etc.; *aeronautica* — aviație (71 de escadrile cu 508 avioane de luptă și 1 138 de școală și antrenament), artileria antiaeriană (11 regimente), geniu aeronautic, parașutiști, aerostație (cu un total de 74 000 de militari); *marina* (21 046 militari) cu 71 de nave mai importante (34 maritime și 37 fluviale) [13]. Datorită măsurilor pregătitoare luate de Marele Stat Major român, la 23 August 1944, în zona de interior a țării se aflau 30 de divizii operative și se instrucție cu efective apreciabile, dislocate într-o clară concepție strategică, între care menționăm, diviziile 19 infanterie (11 507 militari), 3 munte (10 746 militarii), 20 infanterie-instrucție (8 570 militarii), 11 infanterie-instrucție (9 046 militari) 8 cavalerie moto (11 527 militari), 9 infanterie (19 622 militari) etc [14].

În ceea ce privește înzestrarea, armata română dispunea, la 23 august 1944, de o varietate de armanent modern și alte mijloace de luptă produse fie de industria autohtonă, fie procurate din străinătate. S-au impus din acest punct de vedere puștile ZB; pistoalele mitralieră Oriță; tunurile Krupp, Schneider, Vickers, Hotchiss, Oerlikon, Reinmethall; obuzierele Skoda; tancurile R—35—Renault, R—2—Skoda; avioanele IAR, Messerschmitt, Junkers, Heinkel etc. La rîndul ei, industria română de armament și muniție dispunea, la 23 August 1944, cu toate dificultățile pe care i le provocaseră bombardamentele aeriene ale aviației statelor Națiunilor Unite, de capacitățile de producție necesare pentru a fabrica la timp trupelor operative cantități importante de tehnică de luptă. La principalele categorii de armament, era pusă la punct producția următoarelor categorii la debitele lunare menționate: pistoale-mitralieră Oriță (915 lunar), pușcă-mitralieră ZB (350), tunuri anticar și antiaeriene calibru 75 mm (37), obuziere, calibrul 100 mm (5), aruncătoare brandt, calibrele 60, 120 și 81,4 mm (345) etc [15]. Industria aeronautică română putea produce avioane de vînătoare (120 pe an), bombardament (30), observare și școală (45) etc. complet echipate de luptă, motoare de avion (300). Navele necesare marinei puteau fi construite (o parte din ele) și reparate la șantierele navale din Galați, Brăila, Drobeta-Turnu Severin, sau numai reparate la Constanța, Sulina și Giurgiu [16]. În ceea ce privește muniția, capacitățile de fabricație existente puteau asigura și ele importante cantități de cartușe, proiectile, mine pentru aruncătoare, grenade etc. la debite lunare apreciabile (1 970 000 cartușe, calibrul 9 mm; 10 200 000 cartușe calibrul 7,92 mm; 125 000 cartușe calibrul 13,2 mm; 180 000 proiectile pentru tunurile de calibrul 75 mm; 270 000 mine pentru aruncătoare brandt; 250 000 grenade și focoase pentru grenade etc.) [17]. Cu toate că imposibilitatea efectuării de importuri de materii prime și semifabricate, insuficiența mijloacelor de transport disponibile pentru nevoile

www.dacoromanica.ro

economiei românești, în condițiile regimului de armistițiu, și alți factori au determinat o scădere firească a producției de armament și muniții, inventivitatea specialiștilor și activitatea neprecupețită a muncitorilor români au creat condiții propice producerii armamentului și muniției necesare înzestrării corespunzătoare a armatei române pe front. Prin urmare, România dispunea la 23 August 1944 de un organism militar puternic, armonios structurat în ceea ce privește categoriile de trupe componente, dotat și instruit la nivelul cerințelor, capabil să-și îndeplinească misiunile de luptă împotriva Wehrmachtului.

Modificările efectuate în timpul războiului antihitlerist în structura și înzestrarea armatei s-au efectuat „din mers", într-un ritm rapid, în funcție de necesități, și au avut ca rezultat sporirea permanentă a capacității de luptă a armatei de pe front. Ideea directoare care a călăuzit activitatea organelor de conducere ale armatei române a fost aceea ca pe baza armamentului, materialelor de specialitate existente și a efectivelor disponibile să mențină unități și mari unități operative puternice, manevriere, care să facă față cu succes misiunilor de luptă pe front. O atenție deosebită, s-a acordat realizării unui raport adecvat între posibilitățile de dotare și efectivele disponibile încadrării unităților cu „ofițerii cei mai buni". Deși în noile condiții determinate de încheierea Convenției de armistițiu, și îndeosebi a protocolului militar, nu s-au putut aplica toate criteriile și exigențele Marelui Stat Major în acest domeniu, a imposibilității recuperării armamentului rămas în partea de est a țării și altor factori, diviziile și regimentele armatei române au dispus de un grad sporit de mobilitate și manevrabilitate, fapt relevat de altfel pe parcursul războiului antihitlerist de comandanții armatelor sovietice, care au cunoscut îndeaproape capacitatea de luptă ridicată a unităților și marilor unități române. Semnificativ în acest sens este și tabelul prezentat mai jos în care se prezintă efectivele prevăzute de Marele Stat Major român pentru diviziile de infanterie, munte și cavalerie la sfîrșitul lunii septembrie 1944 [18].

Categoria marii unități / Efective	Divizia de infanterie	Divizia de munte	Divizia de cavalerie	Divizia de cavalerie purtată
Ofițeri	401	400	318	344
Subofițeri	398	460	501	491
Maiștri militari și funcționari civili	30	42	37	31
Trupă	9 027	10 094	8 779	8 007
Total efective	9 856	10 996	9 635	8 873

Cu toate că în anumite etape ale operațiilor militare, în special după perioadele mari de efort, efectivele diviziilor române de pe front au fost inferioare celor stabilite prin tabelele de încadrare, pe ansamblul războiului antihitlerist, datorită grijii permanente a guvernului român de a menține ridicată forța combativă a armatei, dinamica efectivelor participante la

www.dacoromanica.ro

operațiile militare a fost mereu activă, depășind cu mult angajamentele asumate de România față de Națiunile Unite. Dacă în Ungaria, de exemplu, totalul efectivelor militare române angajate în lupte a depășit 210 000 de militari, în Cehoslovacia numărul acestora s-a ridicat la aproape 250 000. Momentul victoriei finale asupra fascismului în Europa a găsit pe frontul antihitlerist 198 522 de militari români. Acest lucru a fost posibil datorită atitudinii sincere și loiale a guvernelor române, a preocupării permanente pentru respectarea cu scrupulozitate a obligațiilor asumate prin Convenția de armistițiu, a faptului că România a declarat în permanență disponibilul militar în efective utilizabil pe frontul antihitlerist [19]. Completările trimise pe frontul antihitlerist s-au ridicat la 167 735 de militari [20].

Din efectivele mobilizate de România în cursul războiului antihitlerist (1 200 000 la 23 August 1944, 627 593 la 15 noiembrie, 495 360 la 20 ianuarie 1945, 454 603 la 1 mai 1945)[21], partea care nu a avut posibilitatea de a participa nemijlocit la lupte a fost considerată de Marele Stat Major ca o rezervă strategică pentru completarea permanentă și rapidă a pierderilor înregistrate pe front. De altfel, raportul dintre „armata de operații" și „armata de interior" a fost determinat de clauzele Convenției de armistițiu din 12 septembrie, ale protocolului militar româno-sovietic din 26 octombrie 1944 și de alte exigențe ale Comisiei Aliate de Control, care a impus desființarea unui număr important de unități și mari unități rămase în țară. Cu toate acestea însă România a dispus de un potențial de luptă ridicat, mai ales dacă îl raportăm la parametrii demografici. Referindu-se la contextul în care a fost făcută reducerea masivă de efective în armata română în toamna anului 1944, șeful Marelui Stat Major menționa următoarele în nota adițională la protocolul militar din 26 octombrie : „Ca împuternicit al guvernului și ca reprezentant al Înaltului Comandament Român declar că consider fixarea de către Comisia Aliată (Sovietică) de Control a numărului de mari unități române ce pot rămîne în ființă în interiorul țării ca nederivînd din obligațiile impuse României prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 (art. 1, art. 18, anexa la art. 18), condițiuni care nu pot fi modificate prin acest protocol. Protocolul îl semnez ca fiindu-ne impus de Comisia Aliată (Sovietică) de Control și în scopul de a evita consecințe dăunătoare operațiilor comune contra Germaniei și Ungariei [22].

Aceeași preocupare constantă a guvernului român de a întări forța combativă a armatei s-a observat și în ceea ce privește dotarea diviziilor care luptau pe front, stabilită de Marele Stat Major după următoarele norme [23] :

Categoria diviziei / Armamentul	Div de infanterie	Div. de munte	Div. de cavalerie	Div. de cavalerie purtată
Puști și carabine	7 876	9 052	7 501	6 669
Revolvere	513	935	310	320
Pistoale-mitralieră	1 281	934	1 175	1 171
Puști mitralieră	318	342	360	368
Mitraliere terestre	58	68	64	70

www.dacoromanica.ro

Pe întregul parcurs al războiului antihitlerist, dotarea armatei române a crescut semnificativ cu aproximativ 20% la puști mitralieră, 40% la mitraliere, 134% la tunuri antiaeriene, 16% la tunuri antitanc, 61% la arun-

Armamentul \ Categoria diviziei	Div. de inf.	Div. de munte	Div. de cav.	Div. de cav. purtată
Tunuri antitanc	33	18	33	33
Tunuri antiaeriene	10	10	10	10
Tunuri de cîmp	13	13	13	13
Obuziere	13	13	13	13
Aruncătoare	106	121	83	83

cătoare, 30% la guri de foc artilerie, 40% la avioane etc. Analiza dinamicii completării pierderilor în armament și muniție evidențiază faptul că cele mai mari cantități au fost primite de unități — la armament, în lunile februarie 1945 (11 056 mijloace de foc diferite categorii), apoi, în ordine, în septembrie, octombrie și noiembrie 1944 (9 332, 6 184, respectiv 3 774), iar la muniție, în ianuarie 1945 (7 194 tone), martie 1945 (5 990 tone) și noiembrie 1944 (4 521 t), adică în timpul sau imediat după perioadele maxime de efort în luptă. Greutățile temporare, firești, de altfel, în condițiile desfășurării operațiilor militare departe de țară, și într-un ritm extrem de intens, s-au datorat nu sabotajului cercurilor guvernante — așa cum menționează eronat o parte a istoriografiei străine — ci mai mult sistemului de transport dirijat în întregime de comandamentul aliat care a satisfăcut în primul rînd necesitățile trupelor sovietice.

Cu toate acestea, ca urmare a preocupărilor deosebite ale Marelui Stat Major român pentru menținerea capacității de luptă a armatei române la un nivel ridicat, au fost expediate pe front, pentru acoperirea pierderilor (30 — 40 la sută la armamentul de infanterie și 15 — 30 la sută la cel de artilerie) 33 711 mijloace de foc de infanterie și artilerie, din care 22 778 puști, 5 096 pistoale, 1 144 puști-mitralieră, 514 mitraliere, 3 650 pistoale-mitralieră, 233 tunuri, 217 aruncătoare de mine, 79 obuziere. În ceea ce privește muniția, pentru completarea consumului de pe front (aproximativ 100 000 000 de lovituri-cartușe, grenade, proiectile etc., după rezultatele cercetărilor efectuate pînă în prezent) diviziile armatei de uscat au primit 33 374 tone de muniție. Acest lucru s-a datorat atît producției realizată în țară în timpul războiului antihitlerist, sub însuflețitoarea chemare lansată de Partidul Comunist Român „Totul pentru front, totul pentru victorie" : 7 500 puști-mitralieră, 530 aruncătoare, 130 tunuri etc., precum și a aproximativ 40 000 000 cartușe de infanterie de diferite calibre, 800 000 de mine pentru aruncătoare, 1100 000 de grenade ofensive și defensive, 1 200 000 de proiectile pentru tunuri și obuziere [24], cît și existenței în depozite a unor cantități apreciabile de armament și muniție.

Prin urmare, în întreaga perioadă a participării la războiul antihitlerist, România a dispus de o armată puternică, dotată și pregătită la nivelul cerințelor, capabilă să execute cele mai dificile misiuni deluptă.

www.dacoromanica.ro

Din momentul în care s-a alăturat coaliției antihitleriste, fără nici o cruțare a forțelor, România și-a mobilizat și subordonat întregul potențial uman și material pentru obținerea victoriei asupra fascismului. Deosebit de semnificativ în ceea ce privește evaluarea contribuției României la victoria asupra fascismului este și faptul că aportul românesc a fost susținut în întregime pe baza propriilor resurse ale țării, fără nici un sprijin din partea statelor aliate și s-a desfășurat concomitent cu îndeplinirea ireproșabilă a clauzelor, nu ușoare, ale Convenției de armistițiu. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că participarea românească la război a constituit rezultatul unității de voință și acțiune a întregului popor român, a tuturor forțelor politice interne care constituiseră în vara anului 1944 Blocul Național Democrat și care, indiferent de convingeri politice și opțiuni în ceea ce privește evoluția ulterioară a României — pe calea capitalismului sau socialismului — și-au unit eforturile în rezolvarea sarcinii de interes național privind eliberarea rapidă și definitivă a țării și înfrîngerea fascismului.

Imediată și integrală, susținută în întregime pe baza resurselor proprii ale țării, participarea armatei române la războiul antihitlerist a fost și deosebit de eficientă, contribuind decisiv la prăbușirea sistemului german de operații din sud-estul Europei, la deschiderea căilor de înaintare rapidă a armatelor sovietice spre centrul Europei — pe valea Dunării — și spre Peninsula Balcanică, la realizarea, într-un timp extrem de scurt a unei uriașe translații de front fără egal în istoria universală, la îmbunătățirea raportului de forțe dintre cele două coaliții aflate în conflict, în favoarea Națiunilor Unite etc. După ce a eliberat, prin efort propriu, în perioada 23—31 august 1944, întregul teritoriu național aflat la 23 august 1944 sub autoritatea guvernului român (peste 150 000 km², adică aproximativ 19 000 km² zilnic), provocînd trupelor hitleriste mari pierderi umane (peste 61 000 de militari — morți și prizonieri), echivalente cu șase divizii ale Wehrmachtului sau cu 30 la sută din media pierderilor lunare ale armatei germane pe frontul de răsărit în vara anului 1944, armata română a respins, la începutul lunii septembrie 1944 diviziile hitleriste și horthyste care încercau să ocupe trecătorile Carpaților Meridionali și Occidentali, după care a declanșat, în strînsă cooperare de luptă cu armata sovietică, ofensiva eliberatoare în partea de nord-vest a țării, finalizată la 25 octombrie 1944 prin alungarea inamicului dincolo de hotarul firesc al țării. Fără întrerupere, armatele 1 și 4 române au desfășurat ample operații pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, zdrobind trupele hitleriste și horthyste pe un spațiu de aproximativ 30 000 km² în Ungaria și 35 000 km² în Cehoslovacia [25]. În faza finală a războiului (martie-mai 1945), unități române de tancuri și căi ferate (aproximativ 2000 de militari) au participat la înfrîngerea trupelor hitleriste pe teritoriul Austriei, în spațiul petrolifer de la Zistersdorf, și la reconstrucția sau repararea de poduri pe diverse tronsoane de comunicații, la sporirea capacității de garare a unor stații de cale ferată etc.

www.dacoromanica.ro

În expresie sintetică, rezultatele principale ale participării armatei române la războiul antihitlerist se prezintă astfel :

Indicatori / Etape	23 august-25 octombrie 1944 (eliberarea României)	24 septembrie 1944—15 ianuarie 1945 (participarea la eliberarea Ungariei)	18 decembrie 1944—12 mai 1945 (participarea la eliberarea Cehoslovaciei)
Efective angajate nemijlocit în lupte	525 702 (38 divizii)	210 006 (17 divizii)	248 430 (17 divizii)
Localități eliberate	5 758	1 237	1 722
Front activ menținut	1 400—520 120 km	100—120 km	50—130 km
Pătrunderi realizate în dispozitivul inamic	1 000 km	250—300 km	400 km
Pierderi proprii (morți, răniți și dispăruți)	58 330	42 700	66 495
Pierderi provocate inamicului (morți și prizonieri)	72 937	30 789	22 803

Străbătînd prin lupte 1 700 km, într-un ritm mediu de 6,5 km pe zi, armata română (538 536 militari angajați nemijlocit în acțiuni militare) a traversat 20 de masive muntoase, a forțat 12 cursuri mari de apă, a eliberat 8 717 localități, a provocat inamicului pierderi mari în oameni (136 529 morți și prizonieri), pierderile proprii ridicîndu-se la aproximativ 170 000 de militari (morți, răniți și dispăruți). Alături de trupele terestre (de infanterie, vînători de munte, artilerie, blindate, transmisiuni, geniu, căi ferate și drumuri etc.), la luptele împotriva trupelor hitleriste și horthyste au participat și navele marinei române (34 maritime și 37 fluviale), care prin acțiuni directe sau indirecte au scos din luptă, singure sau în cooperare cu alte trupe române, 498 de nave inamice, precum și unitățile și marile unități de aviație cu 508 avioane de luptă, care au executat 4 306 misiuni cu 8 542 ieșiri-avion, provocînd inamicului pierderi însemnate (222 avioane capturate, 101 avioane doborîte, 83 tancuri distruse, 26 baterii de artilerie nimicite sau neutralizate etc.). Efortul economic, efectuat concomitent cu îndeplinirea ireproșabilă a prevederilor Convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944, a depășit 1 200 000 000 dolari, la cursul valutar din 1938, sumă egală cu peste 4 ori bugetul general al României în anul 1938, anul antebelic cel mai prosper din punct de vedere economic. Prin efectivele angajate în luptă, prin amplul efort militar și economico-financiar făcut pentru înfrîngerea Germaniei naziste și a Ungariei horthyste, România s-a situat pe locul patru în rîndul statelor care au contribuit la obținerea victoriei finale asupra fascismului, imediat după Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie [26]. Contribuția remarcabilă a României în războiul antihitlerist a grăbit în mod hotărîtor victoria Națiunilor Unite și a scurtat cu cel puțin 6 luni durata războiului.

Victoria istorică de la 9 Mai 1945 a găsit armata română pe frontul antihitlerist, cu steagurile acoperite de glorie, cu sentimentul mîndriei

www.dacoromanica.ro

patriotice că alături de armatele Națiunilor Unite a contribuit decisiv la înfrîngerea Reichului nazist, a celui mai periculos dușman al omenirii — fascismul. Relevante în ceea ce privește patriotismul și dragostea de țară a militarilor români, hotărîrea lor nestrămutată de a înfrînge cît mai curînd inamicul, sînt cuvintele adresate de colonelul Totu Elefterie ostașilor din subordine la începutul lunii decembrie 1944 : „Să ne facem datoria și de aici înainte, dînd dovadă odată mai mult lumii întregi eroismul de veacuri al neamului nostru. Răgaz nu putem avea pînă ce dușmanul nu va fi înge-nuncheat. Mă bizui pe voi, pe spiritul vostru de disciplină și jertfă. Sînt sigur că vom cinsti gloria drapelului nostrù, sporindu-i însemnele nepieri-toare ale vitejiei românești a dorobanților noștri. Din parte-mi nu cunosc decît un singur consemn : al datoriei împlinite. Același lucru cer și aștept de la voi toți ... Numai astfel vom ajunge într-o țară liberă și întregită și ne vom întoarce printre ai noștri : soții, copii, părinți, mîndri de ei, dar și mîndri de noi" [27]. Animați de astfel de înalte sentimente patriotice, mili-tarii noștri au săvîrșit noi fapte legendare de arme înălțînd pe cele mai înalte culmi faima și gloria armatei române, faima și gloria țării. Subliniind, la rîndul său, mobilurile care i-au animat pe militari în lupte, ministrul de război al României, generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu, sublinia următoarele la scurt timp după încheierea războiului în Europa : „De îndată ce momentul de luptă era venit, ei înaintau cu un pas hotărît spre destinul lor, știind cu toții soarta ce-i așteaptă, dar mînați de iubirea de țară. Eroii noștri de astăzi au putut să-și merite numele căci au avut în suflet dragostea de țară, de popor" [28].

Vitejia, eroismul și patriotismul fierbinte al militarilor români, ini-țiativa și ingeniozitatea luptătorilor, capacitatea, iscusința și perspicacita-tea cadrelor de comandă, valoarea combativă de ansamblu a armatei ro-mâne, rezultatele importante obținute în lupta desfășurată alături de armata sovietică pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului, au fost apreciate și de numeroase comandamente sovietice, inclusiv de Coman-damentul Suprem sovietic, de reprezentanți ai altor puteri ale coaliției antihitleriste. „Armata română, sublinia în acest sens generalul-locotenent I. M. Managarov, comandantul Armatei 53 sovietice — a operat foarte bine în tot cursul războiului, îndeplinindu-și complet misiunile primite" [29]. În timpul luptelor duse împotriva trupelor hitleriste și horthyste, militarii români au probat pe lîngă înaltele virtuți ostășești și alese sentimente de solidaritate umană față de populația civilă pe care a ajutat-o cu hrană, îmbrăcăminte, combustibil, medicamente, asistență medicală gratuită etc., comportarea lor arătîndu-se, așa cum reliefau autoritățile ungare din Abony „demnă de fiii unui popor de cultură" [30].

Zecile de mii de morminte care jalonează drumul de luptă al armatei române în războiul antihitlerist constituie o elocventă și de neșters dovadă că poporul român a fost profund atașat cauzei democrației și progresului, luptei antifasciste căreia i s-a dăruit cu devotament și sacrificiu, că armata română a luptat exemplar împotriva Wehrmachtului nazist și a trupelor horthyste, îndeplinindu-și misiunea față de patrie și popor. „Participarea României, cu întreaga forță, la războiul împotriva Germaniei naziste, luptele grele purtate de ostașii români, sacrificiile uriașe făcute de întregul popor pentru obținerea victoriei finale asupra fascismului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au demonstrat cu putere hotărîrea popo-

www.dacoromanica.ro

rului român de a lupta pentru zdrobirea fascismului și lichidarea politicii imperialiste de dominație și asuprire, pentru democrație, pentru cauza independenței și libertății popoarelor, a înțelegerii și colaborării în întreaga lume" [31].

NOTE

[1] „România liberă" din 24 august 1944.

[2] Arhiva Ministerului Apărării Naționale (in continuare Arh. M.Ap.N.), fond 515, dosar 12, f. 28.

[3] General-colonel dr. Constantin Olteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Florian Tucă, colonel dr. Vasile Mocanu, *Armata română în revoluția din august 1944*, Edit. Militară, București, 1984 p. 73—89.

[4] *Kriegstagebuch des Obercommandos der Wehrmacht, yarr 1945*, vol. II, Frankfurt am Main, 1961, p. 808.

[5] Arh. M. Ap. N., fond 3, dosar 105, f. 10.

[6] „Timpul" din 25 august 1944.

[7] Arh. M. Ap. N., fond 525, dosar 18, f. 1.

[8] Ibidem, fond 399, dosar 2, f. 6.

[9] „România liberă" din 2 septembrie 1944.

[10] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Edit. politică, București, 1969, p. 360.

[11] Arh. M. Ap. N., fond 948, Secția 3-a, dosar 1905, f. 21

[12] Ibidem, fond 948, Secția 1-a, dosar 3376, f. 83.

[13] Căpitan Alesandru Duțu, *Organizarea și înzestrarea armatei române în războiul antihitlerist*, în „File din istoria militară a poporului român", vol. 16, Edit. Militară, București, 1985, p. 150—151.

[14] *România în războiul antihitlerist, 23 August 1944 — 9 Mai 1945*, Edit. Militară, București, 1966, p. 604—608.

[15] Arh. M. Ap. N., fond microfilme, rola F. II. 2.245, c. 538—548.

[16] *Aripi românești*, Edit. Militară, București, 1964, p. 230—231.

[17] Arh. M. Ap. N., fond microfilme, rola F. II.1230, c. 424—425.

[18] Arh. M. Ap. N., fond 948, dosar 880, f. 14—17.

[19] Maior dr. Mihail E. Ionescu, *Contribuția militară a României la înfrîngerea fascismului. Bilanț și consecințe*, în „File din istoria militară a poporului român", Edit. Militară, București, 1985, p. 275.

[20] *România în războiul antihitlerist, 23 August 1944 — 12 mai 1945* Edit. Militară, București, 1966, p. 701—704.

[21] Arh. M. Ap. N., fond 948, Secția 1-a, dosar 3376, f. 82—135.

[22] *23 August 1944. Documente*, vol. III, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 160.

[23] Arh. M. Ap. N., fond 948, dosar 880, f. 14—17.

[24] Cf. cpt. Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 164—165.

[25] General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Florian Tucă, maior dr. Mihail E. Ionescu, căpitan Alesandru Duțu, *România și marea victorie. 23 August 1944 — 12 mai 1945*, Edit. Militară, București, 1985, p. 92.

[26] Dr. Ilie Ceaușescu, dr. Florin Constantiniu, dr. Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 209.

[27] Arh. M. Ap. N., fond 1031, dosar 21 f, 104

[28] Ibidem, f. 100

[29] Arh. M. Ap. N., fond 948, dosar 1404, vol. 2, p. 237.

[31] *În numele libertății și prieteniei*, I. Edit. Militară, București, 1972, p. 400.

[31] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Edit. Politică, București, 1984, p. 433.

www.dacoromanica.ro

L'ARMÉE ROUMAINE PENDANT LA RÉVOLUTION D'AOÛT 1944 ET PENDANT LA GUERRE ANTIHITLÉRIENNE

Résumé

A partir du moment où, le 23 août 1944 elle a retourné les armes contre la Wehrmacht nazie, l'armée roumaine, appuyée par le peuple tout entier, a participé sans interruption et avec une efficience maxima à la guerre antihitlérienne, confirmant une fois de plus un profond patriotisme, la tradition de son indissoluble attachement au peuple, à la défense de l'indépendance et de la souveraineté nationales.

Harmonieusement structurée, possédant l'instruction et l'équipment technique requis, l'organisme militaire roumain s'est avéré apte à exécuter des missions de lutte amples et complexes, remplissant admirablement ses missions sur le front antihitlérien.

Le multilatéral apport roumain à la défaite du fascisme s'est déroulé dans son ensemble sur la base des propres ressources du pays et a été le résultat de l'unité de vie du peuple roumain tout entier, mobilisé par l'enthusiaste appel patriotique lancé par le Parti Communiste Roumain „Tout pour le front, tout pour la victoire !". Par les effectifs engagés dans le combat, par l'ample effort militaire et économico-financier visant à triompher de l'Allemagne fasciste et de la Hongrie horthyste, la Roumanie s'est située à la quatrième place dans la coalition antihitlérienne.

www.dacoromanica.ro

IMPACTUL EVENIMENTELOR DIN AUGUST 1944 ASUPRA POLITICII EXTERNE ROMÂNEȘTI. ORIENTĂRI IMEDIATE ȘI DE PERSPECTIVĂ

ELISABETA PETREANU

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată prin victoria insurecției naționale din august 1944, a deschis o nouă perioadă în istoria multimilenară a poporului român și a dat României o nouă perspectivă pe drumul ei spre civilizație și progres : perspectiva socialismului. „Înfăptuirea actului istoric de la 23 august 1944 — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — marchează un moment hotărîtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, deschizînd calea eliberării de sub dominația Germaniei naziste și trecerea la realizarea unor profunde transformări revoluționare în România"[1]. La 23 august 1944, forțele vitale ale națiunii române — sub conducerea Partidului Comunist Român — au declanșat un amplu proces de *transformare revoluționară* a societății românești. Pentru prima dată în istoria poporului român puterea în stat a fost preluată de o largă coaliție de forțe politice în cadrul căreia un rol important — și, mai apoi, *hotărîtor* — a revenit Partidului Comunist Român. Acest act a determinat o *cotitură istorică* în evoluția politică și socială a României.

Generatoare a unor profunde mutații în dezvoltarea poporului român, insurecția națională din *august 1944* a pus capăt pentru totdeauna dictaturii militaro-fasciste dar și dominației imperialiste și a deschis calea marilor transformări revoluționare din patria noastră, a trecerii puterii politice în mîinile clasei muncitoare în alianță cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte forțe progresiste, a transformării poporului nostru într-un popor stăpîn pe destinele sale, constructor conștient al socialismului, făuritor al propriului său viitor comunist. Corolar al luptei îndelungate a poporului român pentru dreptate socială și națională, pentru emancipare politică și economică, pentru civilizație și progres, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — declanșată prin victoria insurecției naționale din august 1944 — a demonstrat dimensiunea (și profunzimea) *conștiinței de sine* a poporului român, capacitatea sa de a-și hotărî și făuri destinul, de a-și apăra și consolida independența națională. Întregul context politic — intern și internațional — în cadrul căreia a fost obținută victoria insurecției naționale române, *evoluția ulterioară* a vieții politice interne a României, demonstrează că evenimentele (politice și militare) din august '44 au fost *ocazia* și nu cauza revoluției române. Bătăliile purtate în vara lui 1944 în această parte a Europei „au constituit doar indiciul de care aveam nevoie că ne aflăm pe drumul cel bun în pregătirea revoluției noastre de eliberare socială și națională' [2].

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 769—795, 1988

www.dacoromanica.ro

Primele documente elaborate şi date publicităţii simultan în chiar noaptea de 23 spre 24 august 1944, în numele şefului statului [3], al guvernului (nou constituit) [4] şi al Partidului Comunist Român [5] indicau faptul că înlăturarea dictaturii antonesciene nu însemna *doar* o schimbare de guvern, că ruperea alianţei cu puterile „Axei" şi intrarea României (cu tot potenţialul ei economic şi militar) în lupta dusă de coaliţia Naţiunilor Unite pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste şi pentru zdrobirea fascismului în Europa, nu reprezenta doar o „întoarcere a armelor", că victoria insurecţiei române din noaptea de 23 — 24 august şi trecerea puterii politice în mîinile unei coaliţii ce reprezenta, în acel ceas al naţiunii noastre, forţele politice avansate ale societăţii româneşti, nu constituia *un moment final* — cum considerau forţele politice conservatoare, sperînd „restabilirea drepturilor şi libertăţilor burghezo-democratice parlamentare anterioare dictaturii regale din 1938 [6], şi „revenireala vechea ordine burgheză" [7] ci *un început* [8] pe drumul unor profunde transformări *în toate structurile* vieţii politice şi economice româneşti în direcţia instaurării unei noi orînduiri sociale : orînduirea socialistă. În *declaraţia* Comitetului Central al Partidului Comunist Român din noaptea de 23 — 24 august, cu privire la actul istoric de la 23 august 1944 se arăta că politica Partidului Comunist Român de formare a unui *bloc naţional* cît şi aceea de *front naţional patriotic* nu era de natură să atingă independenţa sa organizatorică, ideologică şi politică, partidul „păstrîndu-şi deplina libertate în rezolvarea problemelor de bază ale României *de azi şi de mîine*" [9] (subl. ns.). În *proclamaţia* şefului statului român către ţară se sublinia că noul guvern (instaurat în noaptea de 23 — 24 august 1944) însemna sfîrşitul dictaturii şi totodată „începutul unei ere noi" [10]. Exprimînd încrederea în viitorul neamului românesc *proclamaţia* chema poporul român să păşească cu hotărîre „pe drumul înfăptuirii României de mîine" [11]. Guvernul, nou instaurat, îşi încheia prima sa declaraţie politică solicitînd sprijinul întregului popor pentru „înfăptuirea comandamentelor supreme ale ceasului de faţă : asigurarea păcii şi instaurarea unui regim democratic de largi drepturi şi libertăţi publice pentru toţi cetăţenii ţării" [12].

Aşadar, încă din „primul ceas" al insurecţiei naţionale din august 1944, Partidul Comunist Român avea în vedere problemele de bază ale României *de azi şi de mîine*. Chiar şi şeful statului român (regele) înţelegea că în istoria poporului român 23 august 1944 constituia „începutul unei ere noi". Operă a tuturor forţelor revoluţionare, democratice şi progresiste, expresie a consensului naţional şi al hotărîrii unanime a poporului român de a lupta penru restabilirea integrităţii teritoriale a României prin eliberarea părţii de nord-vest a Transilvaniei şi reîncorporarea ei în teritoriul românesc, de a participa — în cadrul coaliţiei Naţiunilor Unite — la înfrîngerea Germaniei naziste şi a Ungariei horthyste, pentru zdrobirea fascismului în Europa, pînă la victoria finală, pentru restabilirea independenţei şi suveranităţii României, insurecţia naţională din august 1944 „*a redeschis poporului român calea spre realizarea năzuinţelor sale seculare de libertate naţională, progres economic şi social*" [13], (subl. în text). Victoria din august '44 a *determinat* „întreaga evoluţie postbelică a României, atît în planul vieţii social-politice interne cît şi în acela al relaţiilor internaţionale" [14].

www.dacoromanica.ro

ORIENTĂRI NOI IN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI CA URMARE A INSURECŢIEI NAŢIONALE ROMÂNE DIN AUGUST 1944

Eveniment cu profunde implicaţii interne şi internaţionale, cu consecinţe imediate şi de perspectivă pentru evoluţia politică a României, victoria insurecţiei naţionale din august 1944 a avut un impact decisiv asupra politicii externe româneşti. Participarea Partidului Comunist Român, rolul său *crescînd*, determinant, în evoluţia vieţii politice interne a României a contribuit „în mod hotărîtor la evoluţia noului curs al politicii externe" [15] a ţării noastre.

„Noul curs" al politicii externe româneşti a fost determinat de însăşi hotărîrea României de a rupe alianţa cu puterile Axei şi de a se alătura coaliţiei Naţiunilor Unite, fapt care a situat România alături de *aliaţii ei fireşti*, tradiţionali, descl zînd în acelaşi timp, perspectiva „revenirii politicii externe româneşti la postulatele testamentare, cu valoare de practică diplomatică, ale lui Nicolae Titulescu" [16]. În primele documente politice de la 23 august 1944 *(Declaraţia C.C. al P.C.R., Declaraţia guvernului)* erau evocate principii şi idealuri *proprii* care exprimau speranţa că România va intra pe făgaşul normal al existenţei sale, iar politica sa externă îşi va regăsi linia sa, de continuitate, pe drumul apărării independenţei naţionale a poporului român. Arătînd că noul guvern, de uniune naţională, a fost însărcinat să ducă la îndeplinire „voinţa hotărîtă a ţării de a încheia pacea cu Naţiunile Unite şi de a accepta armistiţiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii" [17] aceasta fiind singura cale „pentru salvarea ţării de la o catastrofă naţională" [18] *în proclamaţia* şefului statului român era subliniat *faptul restabilirii independenţei României*, asigurată prin angajamentul Naţiunilor Unite de a *garanta* independenţa ţării noastre şi de a nu se amesteca în treburile noastre interne [19]. Totodată, era exprimată voinţa poporului român de a fi independent şi suveran. „Poporul nostru — se menţiona în acelaşi document — înţelege să fie singur stăpîn pe soarta sa" [20]. Întrucît dreptul la existenţă liberă, independentă, era considerat ca fiind un drept inalienabil al fiecărui popor, în *proclamaţie* se preciza că *oricine* s-ar fi împotrivit acestei hotărîri „liber luate şi care nu atinge interesele nimănui" [21] acela s-ar fi ridicat în ipostaza unui „duşman al neamului nostru" [22]. Viitorul României era văzut într-o conexiune directă cu forţa şi curajul întregului popor de a-şi apăra — fie şi cu arma în mînă —independenţa. „De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independenţa — se spunea în *proclamaţie* — împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul nostru" [23]. În *declaraţia guvernului* se sublinia de asemenea faptul că, prin reprezentanţii lor, guvernele U.R.S.S., Statelor Unite ale Americii şi Marii Britanii „au garantat independenţa României şi, în cadrul suveranităţii respectate, neamestecul lor în viaţa noastră de stat" [24]. Arătînd că ieşirea României din războiul dus alături de Germania hitleristă şi încetarea ostilităţilor împotriva Uniunii Sovietice erau „hotărîri menite să împiedice o singură şi inevitabilă catastrofă naţională" [25], în *declaraţie* se preciza că România considera „de azi înainte Naţiunile Unite ca naţiuni prietene" [26].

www.dacoromanica.ro

Recunoașterea de către guvernele U.R.S.S., Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii „a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena" [27], deschidea țării noastre posibilitatea eliberării de sub ocupația străină a Transilvaniei de nord și, prin aceasta, perspectiva refacerii integrității teritoriale (în zona de nord-vest) a statului român. Era subliniată dorința României de a fi în viitor un stat independent și suveran În *declarație* se spunea : „De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre" [28]. Precizînd că hotărîrea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei și încetarea stării de război cu Națiunile Unite erau „expresia voinței întregului popor român" [29] *declarația guvernului* punea astfel în evidență faptul că actul istoric de la 23 august 1944 a „avut toate atributele unui act de deplină și legitimă suveranitate națională" [30]. Se preciza că hotărîrile României de la 23 august 1944 erau îndreptate în direcția apărării drepturilor și intereselor inalienabile ale poporului român. „Aceste hotărîri — se spunea în *declarația guvernului* — nu nesocotesc drepturile vreunui stat străin, după cum nu ating nici interesele altor neamuri" [31]. Subliniind că „țara întreagă voiește pacea" [32], *declarația* exprima dorința României de a pune capăt „războiului distrugător" [33], un „război de la început pierdut" [34], voința de pace a României, năzuințele „spre pace și libertate ale poporului român" [35].

În concordanță cu orientările de principiu formulate în primele documente politice ale statului român, în condițiile noi, determinate de victoria insurecției naționale din 23 august 1944, guvernul de uniune națională a dat curs obiectivelor imediate ale politicii sale externe : *denunțarea alianței* cu puterile Axei, *scoaterea țării* din coaliția statelor fasciste, *încheierea armistițiului* cu Puterile Aliate, *angajarea României*, cu întregul său potențial economic și militar în lupta coaliției Națiunilor Unite împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste, pentru eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei, pentru refacerea integrității teritoriale a statului român și redobîndirea independenței și suveranității României. Realizarea acestor obiective, care au fost totodată *acte politice* de mare profunzime și cu adînci implicații pentru viitorul poporului român, pentru perspectiva sa istorică, a consființit noua situație internațională a României, ipostaza sa de *aliat* al Națiunilor Unite, de *participant* la lupta pentru înfrîngerea Germaniei naziste și a Ungariei horthyste, pentru zdrobirea fascismului în Europa [36].

După ruperea alianței cu Germania nazistă, România a acționat pentru ieșirea sa din coaliția statelor fasciste, pentru înlăturarea izolării sale în viața internațională. În această direcție guvernul român a întreprins o serie de măsuri succesive cu scopul declarat de a întrerupe relațiile sale politice cu statele de factură fascistă din Europa, cît și de pe alte continente. Astfel, la 30 august 1944, guvernul român a făcut cunoscut guvernului de la Budapesta decizia sa de a rupe relațiile diplomatice cu Ungaria [37]. În aceeași zi a fost anunțată hotărîrea guvernului României de a pune capăt relațiilor sale cu guvernele Slovaciei, Croației și Italiei mussoliniene [38], apreciate de România drept „creațiuni artificiale ale regimului hitlerist"[39]. În concordanță cu aceeași decizie, guverul român a făcut cunoscut guvernului Japoniei (la 31 octombrie 1944) că România a hotărît să rupă relațiile diplomatice cu Japonia. Tot atunci au fost rupte relațiile diplomatice cu guvernele pro-japoneze din Manciuria și Nankin [40].

www.dacoromanica.ro

Situaţia relaţiilor cu Ungaria s-a cristalizat la începutul lunii septembrie. În declaraţia ministrului afacerilor externe al României, făcută la 7 septembrie 1944, era reamintit faptul că prin condiţiile de armistiţiu oferite României la 4 aprilie 1944 şi reiterate în nota Comisariatului Afacerilor Externe al U.R.S.S. din 28 august 1944 [41] se recunoştea nedreptatea şi nevalabilitatea dictatului de la Viena din 1940 considerat „nul şi neavenit" [42], ceea ce îndreptăţea guvernul român să considere Transilvania de nord-vest „ca făcînd parte din teritoriul naţional" [43]. Guvernul de la Bucureşti nu socotise necesar „să ia iniţiativa unei declaraţii de război împotriva Ungariei" [44], considerînd că guvernul de la Budapesta va recunoaşte el însuşi această stare de drept. Dar, deoarece guvernul de la Budapesta a continuat „să-şi păstreze prada obţinută prin dictatul de la Viena" [45], să fie solidar (în continuare), „cu politica germană de agresiune şi de oprimare a altor popoare" [46], dispunînd ca trupele ungare, împreună cu trupele germane, să atace forţele armate române, guvernul român considera că „prin această nouă agresiune Ungaria s-a pus în stare de război cu România" [47]. Guvernul român aprecia „că starea de război cu Ungaria era „o chestiune *de facto*" [48].

În alţi termeni s-au pus problemele privind relaţiile României cu statele europene foste satelite ale Germaniei sau ocupate de către aceasta cu care România nu fusese — şi nu era — în stare de război. În ceeace, priveşte relaţiile cu Franţa guvernul român declara la 31 august 1944, că întrucît guvernul de la Vichy încetase să mai existe chestiunea nerecunoaşterii lui nu se mai punea [49], ceea ce implicit însemna că guvernul de la Bucureşti recunoştea guvernul provizoriu francez condus de generalul Charles de Gaulle [50]. Cîteva zile mai tîrziu, la 5 septembrie 1944, guvernul român transmitea guvernului provizoriu al Franţei — prin repezentantul României de la Ankara — hotărîrea sa de a întreţine cu guvernul francez „relaţiile cele mai cordiale în spiritul vechii şi nedezmînţitei amiciţii care leagă cele două ţări" [51]. Reluarea relaţiilor diplomatice cu Italia, fostă aliată a Germaniei hitleriste, a preocupat de asemenea guvernul român. Guvernul italian (condus de mareşalul Badoglio), instaurat după înlăturarea lui Mussolini (la 3 septembrie 1943) aprecia că „relaţiile cu România n-au fost niciodată întrerupte" [52], fiind de acord cu redeschiderea legaţiei României la Roma.

Noua situaţie internaţională a României determinată de „readucerea ei alături de Naţiunile Unite" [53] impunea cu urgenţă normalizarea relaţiilor României cu statele coaliţiei Naţiunilor Unite, în primul rînd cu Puterile Aliate : U.R.S.S., S.U.A. şi Marea Britanie, cu care România *se afla acum în raporturi de colaborare* şi în coaliţia cărora intrase. La 31 august 1944, ministrul de externe al României făcea cunoscută intenţia guvernului român de a proceda „cît mai curînd la un schimb de reprezentanţi diplomatici cu Naţiunile Unite" [54]. Această chestiune avea să fie avansată de România şi la începutul lunii septembrie 1944, cu prilejul negocierilor de la Moscova privind încheierea Convenţiei de armistiţiu între România şi Puterile Aliate [55]. Dar, delegaţia română nu a primit atunci din partea negociatorilor sovietici decît un răspuns echivoc [56], ce venea în contradicţie cu propunerile de armistiţiu avansate României de către guvernul U.R.S.S. în aprilie 1944 [57], cînd ideea unui schimb de reprezentanţi diplomatici era admisă ca o chestiune firească şi necesară rela-

www.dacoromanica.ro

ţiilor dintre cele două state. În şedinţa Consiliului de Miniştri al României din 16 septembrie 1944, în cadrul căreia au fost analizate clauzele Convenţiei de armistiţiu cu Puterile Aliate, semnată la Moscova la 12 septembrie 1944, a fost abordată şi chestiunea raporturilor diplomatice cu Puterile Aliate. Evocînd conţinutul propunerilor sovietice din aprilie 1944, cînd guvernul U.R.S.S. precizase că dacă România dorea să aibă pentru contactele cu Uniunea Sovietică nu numai un reprezentant militar, ci şi un reprezentant politic, pentru chestiunile politice, guvernul sovietic nu avea nici o obiecţie, ministrul afacerilor externe al României reitera dorinţa României de a avea relaţii diplomatice cu U.R.S.S. [58].

Guvernul român se considera îndreptăţit să acţioneze în direcţia reluării relaţiilor diplomatice cu Puterile Aliate, întrucît statul român, prin întreaga sa acţiune politică şi militară de la 23 august 1944 se afla în ipostaza de *aliat* al Naţiunilor Unite. *De facto*. Dar Convenţia de armistiţiu încheiată la Moscova la 12 septembrie 1944 între România şi Puterile Aliate stabilea pentru România un alt statut : acela de ţară învinsă. În virtutea acestui statut acţiunea României de normalizare a relaţiilor sale diplomatice cu Puterile Aliate (cît şi alte probleme deosebit de importante pentru ea) aveau să capete, pînă la încheierea Tratatului de Pace, o evoluţie sinuoasă, contradictorie.

STATUTUL INTERNAŢIONAL AL ROMÂNIEI SUB IMPACTUL CONVENŢIEI DE ARMISTIŢIU ŞI AL POLITICII PUTERILOR ALIATE

Deşi întregul complex de acţiuni politice militare şi economice, puse în operă la 23 august 1944 funcţionase fără greş, deşi consecinţele acţiunii României pentru evoluţia războiului [59] fuseseră luate deja în calcul şi puse în evidenţă [60], Convenţia de armistiţiu încheiată de România impunea României un statut de „ţară învinsă", ceea ce însemna ignorarea evidentă a situaţiei noi a României, determinată de insurecţia naţională de la 23 august 1944, a cărei victorie situase România în ipostaza de *aliat al Naţiunilor Unite*, de participant la lupta împotriva Germaniei hitleriste şi a Ungariei horthyste, pentru zdrobirea fascismului în Europa. Desigur, încetarea ostilităţilor şi acceptarea armistiţiului izvorîse din faptul concret al recunoaşterii, de către România, a situaţiei grave în care se afla, a perspectivei şi mai grave care se profila în urma pierderii războiului dus de către Germania hitleristă împotriva Uniunii Sovietice. În Convenţia de armistiţiu, încheiată de România cu Puterile Aliate, se preciza că guvernul şi înaltul comandament al României, „recunoscînd faptul înfrîngerii României în războiul împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americii şi a celorlalte Naţiuni Unite, *acceptă* (subl. ns.) condiţiunile armistiţiului prezentate de către guvernele sus-menţionatelor trei Puteri Aliate, acţionînd în interesul Naţiunilor Unite" [61], ceea ce sublinia *situaţia nouă* a României în cadrul conflagraţiei mondiale. De altfel, în articolul 1 al Convenţiei se stipula că de la 24 august 1944 a.m., „România a încetat cu totul operaţiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice pe toate teatrele de război, a ieşit din războiul împotriva Naţiunilor Unite, a rupt relaţiile ei cu Ger-

www.dacoromanica.ro

mania şi sateliţii săi, a intrat în război şi duce războiul împotriva Germaniei şi Ungariei, cu scopul de a restaura independenţa şi suveranitatea României" [62].

Convenţia consemna acţiunea politică românească, participarea ei *de facto*, la război, menţionînd numărul diviziilor pe care România trebuia să le pună la dispoziţie (art. 1) obligaţia guvernului de a asigura forţelor sovietice (şi ale celorlalţi aliaţi) înlesniri pentru libera lor mişcare pe teritoriul României, *în orice direcţie*, impusă de situaţia militară şi pe cheltuiala statului român (art. 3) şi de a pune la dispoziţia Comandamentului Aliat (sovietic) mijloacele mobile şi imobile necesare inclusiv plăţile — în monedă românească — cerute de acesta (art. 10). Aceste obligaţii indicau situaţia României de aliat [63]. Convenţia impunea *totuşi* României, prin prevederile altor articole, un statut paradoxal, „de ţară învinsă şi ocupată" [64], contrar situaţiei noi în care se afla : aceea de *participant* la războiul dus de Naţiunile Unite împotriva Germaniei. Această situaţie era cu atît mai paradoxală cu cît angajamentele militare ale României, stipulate prin unele prevederi ale Convenţiei de armistiţiu, indicau „*toate elementele de bază ale unei alianţe militare*" [65] (subl. ns.). Astfel, ei au precizate : „scopul operaţiunilor militare, minimul forţelor de intervenţie, subordonarea operativă, precum şi ajutorarea şi facilitarea armatelor aliate pentru ducerea războiului" [66]. Ori, alianţele (de orice fel, militare sau politice) se încheie *între state suverane*. De altfel, chiar îndeplinirea sarcinilor militare şi economice asumate de România prin Convenţia de armistiţiu : mobilizarea armatei şi trecerea ei de partea coaliţiei Naţiunilor Unite, mobilizarea resurselor economice necesare atît forţelor armate române, cît şi forţelor armate ale Puterilor Aliate (îndeosebi sovietice) atît în etapa trecerii lor pe teritoriul românesc, cît şi în etapele *ulterioare* ale deplasării frontului spre vest, pînă la victoria finală, intrau în *atribuţiile unui stat suveran*. Prin prevederile ei, Convenţia de armistiţiu avea un caracter contradictoriu. Unele articole care aveau în vedere îndeplinirea unor sarcini *concordante* cu interesele militare (dar şi economice) ale Puterilor Aliate, nu atingeau atributele esenţiale ale statului român. Alte articole limitau tocmai aceste atribute. Aşa erau, de exemplu, prevederile cuprinse în articolul 17, care stipulau că administraţia civilă românească era restabilită pe întreg teritoriul României în afară de un sector de 50 — 100 de km. de linia frontului, ceea ce, la dimensiunea spaţiului românesc, nu era puţin ! Organele administrative româneşti pe întreg cuprinsul ţării trebuiau să aducă la îndeplinire „în interesul păcii şi securităţii, instrucţiunile şi ordinele Înaltului Comandament Aliat (sovietic) *date de către el* (subl. ns) în scopul de a asigura execuţia acestor condiţiuni de armistiţiu" [67] — ceea ce însemna substituirea autorităţii statului român asupra organelor sale locale. Articolul 14 al Convenţiei stipula obligaţia guvernului şi comandamentului român de a colabora cu „Înaltul Comandament Aliat (sovietic) la arestarea şi judecarea persoanelor acuzate de crime de război" [68]. În legătură cu consecinţele acestei prevederi, Lucreţiu Pătrăşcanu declara în şedinţa Consiliului de Miniştri din 16 sept. 1944, consacrată discutării clauzelor Convenţiei de armistiţiu, că la acest punct a luat cuvîntul şi a formulat observaţia că întrucît justiţia este un atribut de suveranitate naţională, tot ceea ce priveşte păstrarea şi vegherea ordinii în interior cade în sarcina organelor româneşti [69]. În timpul negocierilor de la Moscova, Lucreţiu Pătrăşcanu a cerut ca arestarea persoanelor

www.dacoromanica.ro

vinovate de crime de război să fie executată de autoritățile române și numai judecarea lor să se facă „pe baza colaborării între sovietici și noi”[70]. Observațiile n-au fost acceptate : articolul respectiv „a rămas, preciza Lucrețiu Pătrășcanu, în forma lui primă”. Prevederile articolului 16 atingeau unele funcții ale statului român. Se preciza că „tipărirea, importul și răspîndirea în România a publicațiilor periodice și neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru și a filmelor” [71] să fie „executate *în acord* (subl. ns.) cu Înaltul Comandament Aliat (sovietic)” [72]. Întreaga viață artistică și editorială românească (două pîrghii extrem de importante ale politicii și activității interne ale unui stat) era pusă astfel sub controlul Comandamentului Aliat (sovietic). *Anexa* la acest articol (16) atingea însă și funcția externă a statului român. Se prevedea că guvernul român se obliga ca „transmiterile fără fir, corespondența telegrafică și poștală, corespondența cifrată și prin curier precum și comunicările telefonice cu țările străine, cu Ambasadele, Legațiile și Consulatele aflătoare în România *să fie dirijate* (subl. ns.) potrivit modului *stabilit* (subl. ns.) de Înaltul Comandament Aliat (sovietic)” [73]. Prevederile altor „anexe” la articolele Convenției de armistițiu deschideau (și mai larg) „portița” amestecului în treburile interne ale statului român. Anexa la articolul 18, de exemplu, stipula dreptul Comisiunii Aliate de Control de a „instaura organe sau secțiuni speciale” [74], care să fie însărcinate cu „executarea de diferite funcțiuni” [75]. În continuare, în anexa la articolul 18 se preciza că „în plus, Comisiunea Aliată de control va putea să aibă funcționari în diferite părți (subl. ns.) ale României” [76]. Astfel, întreaga realitate românească, trecea prin „filtrul” Comisiei aliate de Control (sovietic).

Analizînd clauzele Convenției de armistițiu *din perspectiva intereselor României*, delegația română, în frunte cu Lucrețiu Pătrășcanu, care a purtat tratative la Moscova în zilele de 10 — 12 septembrie 1944, a acționat cu fermitate pentru recunoașterea și obținerea drepturilor României ce decurgeau din situația sa nouă, de aliat al Națiunilor Unite. Dar argumentele delegației României n-au fost receptate (decît cu unele excepții) în pofida consecințelor grave pe care unele prevederi ale Convenției aveau să le aibă asupra situației politice, economice și militare a României. Atitudinea echivocă — și pe alocuri conciliantă — a reprezentanților S.U.A. și Marii Britanii, inflexibilitatea reprezentanților U.R.S.S., au anihilat orice demers românesc astfel că prevederile Convenției de armistițiu negociate în septembrie erau *cu mult mai grele* și cu consecințe mult mai grave pentru România decît cele propuse de guvernul sovietic în aprilie 1944 [77].

Consecințele pentru România a prevederilor unora dintre articolele Convenției de armistițiu, semnată la Moscova la 12 septembrie 1944 — și mai cu seamă a stipulațiilor cuprinse în anexe — au fost înțelese nu numai de către delegația română care purtase negocieri la Moscova, ci și de către reprezentanții Puterilor Aliate. Într-o telegramă transmisă din Moscova după încheierea negocierilor tripartite cu delegația română, ambasadorul S.U.A. releva „climatul” în care se desfășuraseră negocierile, lipsa de receptivitate față de opiniile și argumentele prezentate de către delegația română. „Deși delegațiile mixte sovieto-anglo-americană s-au întîlnit, în total, timp de peste șapte ore cu românii — scria ambasadorul S.U.A. la Moscova — discuții serioase asupra vreunui punct al condițiilor de

www.dacoromanica.ro

armistiţiu au fost puţine. Molotov care avea funcţia de preşedinte al delegaţiilor Aliate nu a analizat în detaliu nici un argument şi nici o propunere avansată de români" [78]. Referindu-se la propunerile delegaţiei române, ambasadorul american nota că în timpul negocierilor obiecţiile românilor „au fost în principal asupra prevederilor economice şi asupra dimensiunii în care Comandamentului aliat (sovietic) *i-a fost dat* (subl. ns.) controlul asupra vieţii economice şi aparatului guvernamental al României" [79]. Analizînd mai departe prevederile unora dintre articolele Convenţiei semnate la Moscova, ambasadorul american nota că „autorităţile ruseşti vor fi mînă forte în adoptarea unor măsuri poliţieneşti considerate necesare pentru protecţia absolută a intereselor sovietice" [80]. „A fost evident — observa reprezentantul S.U.A. la Moscova — că ruşii veniseră la aceste negocieri hotărîţi ca ei să se simtă cît mai în largul lor, iar ca noi să le dăm cît mai mult mînă liberă în stabilirea condiţiilor de armistiţiu şi în tratamentul ulterior al românilor" [81]. Atitudinea manifestată de-a lungul negocierilor de către reprezentantul S.U.A. la Moscova care (scria el) a încercat „să se opună stării de spirit descrise mai sus" [82] a fost apreciată de către partea sovietică — şi atît. „Stăruinţa britanicilor de a formula în timpul negocierilor preliminare o mare varietate de propuneri, întrebări şi idei" [83] a provocat, — scria ambasadorul american — „tulburare şi oarecare iritare negociatorilor sovietici" [84], fiind acceptate cu interes „propunerile britanice care întăreau controlul aliat (sovietic) asupra României" [85]. Ambasadorul american scria că reprezentanţii guvernului sovietic „au refuzat să facă orice concesie de fond" [86]. Reflectînd asupra inflexibilităţi negociatorilor sovietici, ambasadorul S.U.A. preciza: „Ei socotesc, cred eu, că noi ne-am conformat unei înţelegeri tacite că România este o zonă de interes predominant sovietic în care noi nu ne amestecăm" [87]. „Această atitudine, nota trimisul american la Moscova, este indiscutabil bazată pe faptul că România este vecină (U.R.S.S. — n.ns.) şi ei (sovieticii — n.ns.) o justifică prin aceea că au avut cel mai mult de suferit de pe urma ostilităţilor româneşti şi că au avut contribuţia cea mai mare în scoaterea României din războiul dus de partea Germaniei" [88]. În aceste condiţii perspectiva unei colaborări şi a unor înţelegeri tripartite privind *problemele de viitor* ale României îi apărea ambasadorului american destul de ambiguă. „Este încă greu de prevăzut — scria el — rolul pe care reprezentanţii noştri îl vor juca în România în timpul perioadei de armistiţiu. Concepţia iniţială rusească pare să fi fost că funcţiile reprezentanţilor noştri în Comisia de control ar fi strict limitate la acelea de intermediari între guvernul nostru şi Comandamentul sovietic. În acest caz, informaţiile privind activitatea de control a Comandamentului sovietic ar fi furnizate reprezentanţilor noştri *dacă şi cînd* (subl. ns.) autorităţile sovietice competente vor considera ca de la sine înţeles că reprezentanţii noştri ar putea să trateze direct cu oficialităţile guvernului român" [89]. Relevînd că britanicii „contestă energic *acum* (subl. ns.) această concepţie şi cer ca reprezentanţii lor în Comisia de Control să aibă o legătură directă cu guvernul român" [90] ambasadorul american considera că eficienţa autorităţilor americane şi britanice din România avea să depindă doar de măsura în care autorităţile române şi sovietice aveau să le permită „să ia legătura în particular cu oficialităţi sau cetăţeni români" [91]. Convenţia de armistiţiu dintre Puterile Aliate şi România era semnată din *însărcinarea* [92] guvernelor

www.dacoromanica.ro

U.R.S.S., S.U.A. si Marii Britanii, *doar* de către reprezentantul U.R.S.S. : Malinovski [93], considerat a fi „reprezentantul Aliaților în întreaga Românie" [94].

Prin urmare, deși participaseră la negocierea Convenției de armistițiu, reprezentanții Statelor Unite și ai Marii Britanii *nu-și puseseră semnătura pe acest document*. Ei „nu figurau printre semnatari" [95]. Titulaturii Comandamentului Aliat cît și celei a Comisiei Aliate de Control i se adăugase — în paranteză — termenul de : sovietic. Desigur, că nu întîmplător. Acest „amănunt" nu a scăpat lui Lucrețiu Pătrășcanu care, în ședința Consiliului de Miniștri din 15—16 septembrie 1944, preciza că *prin aceasta* se accentua cine avea autoritatea „să tranșeze chestiunile românești" [96]. Statele Unite și Marea Britanie recunoscuseră *și astfel* existența unor interese prioritare ale U.R.S.S. în această parte a Europei.

Politica externă a României a fost marcată „vizibil de raporturile și înțelegerile intervenite între cele trei Mari Puteri în timpul sau la sfîrșitul celui de al doilea război mondial" [97]. Acest fapt „a influențat profund situația internă și internațională a țării noastre" [98] și „și-a pus amprenta asupra dezvoltării ei pe o bună perioadă de timp" [99].

După semnarea Convenției de armistițiu cu Puterile Aliate *orice* inițiativă românească în direcția refacerii legăturilor internaționale ale României — fie în plan politic, fie în plan economic sau cultural — trebuia să treacă prin „filtrul" Comisiei Aliate de Control (sovietic). „Potrivit clauzelor armistițiului, România era obligată ca relațiile sale externe, pînă la semnarea tratatului de pace, să se realizeze *numai* (subl. în text) la propunerea statelor învingătoare prin intermediul și cu aprobarea Comisiei Aliate de Control și a Înaltului Comandament Aliat (Sovietic)" [100]. Din această cauză, reluarea raporturilor externe ale României (politice dar și economice) cu o serie de state, în special europene, „a rămas într-o fază incertă" [101], situație care se va menține de-a lungul multor ani, alimentată apoi de politica de bloc și a „războiului rece", politică ce a afectat spiritul de colaborare și înțelegere, activitatea politico-diplomatică a cvasitotalității statelor europene. Chiar procesul de normalizare a relațiilor politice cu statele coaliției Națiunilor Unite (U.R.S.S., S.U.A., și Marea Britanie) inițiat (și dorit) de România în perioada imediat următoare victoriei insurecției naționale române din august 1944 „a parcurs un drum foarte anevoios" [102]. Felul cum a evoluat și cum s-a soluționat această chestiune în cursul anilor 1945, 1946, a demonstrat — din nou — contradicțiile dintre Puterile Aliate, interesele lor diferite, tendințele lor (prea puțin voalate) de împărțire și reîmpărțire a sferelor lor de influență, capacitatea lor de a folosi, cu abilitate, concepte sau documente elaborate în comun și adoptate în cadrul Conferințelor tripartite, ca de exemplu, *Declarația asupra Europei eliberate* [103], adoptată în Conferința tripartită de la Ialta (4 — 12 februarie 1945) [104] sau acordurilor tripartite din cadrul Conferinței de la Potsdam (17 iulie — 2 august 1945) [105] ale căror stipulații justificau amestecul în treburile interne ale unor state sau deciziile obstrucționiste ale Puterilor Aliate în soluționarea unor probleme de maximă importanță politică. La fel ca și alte state foste aliate ale Germaniei naziste — dar nu în aceeași măsură — (cazul Italiei, de pildă) România „nu era tratată ca, un factor efectiv dinamic în evoluția evenimentelor politice și militare

www.dacoromanica.ro

în reglementarea raporturilor internaţionale postbelice"[106]. Ea nu era privită — de către Puterile Aliate — ca ţară care a ieşit din războiul hitlerist şi a trecut de partea Naţiunilor Unite „prin propria sa voinţă şi în urma unei insurecţii naţionale, [a] ridicării la luptă a întregului popor, ci ca stat inamic, înfrînt în război"[107], cu toate consecinţele negative ce decurgeau de aici în exercitarea atributelor unui stat independent şi suveran. Pînă la semnarea Tratatului de Pace cu Puterile Aliate şi Asociate (în februarie 1947), act internaţional care a pus capăt regimului de armistiţiu şi atribuţiilor Comisiei Aliate de Control, restabilind astfel statutul internaţional al României, *politica externă* a ţării noastre a fost marcată, pe de o parte, de impactul prevederilor unora dintre articolele Convenţiei de armistiţiu, puse în operă prin activitatea Comisiei Aliate de Control (sovietic), iar pe de altă parte, de consecinţele politicii Puterilor Aliate care, prevalîndu-se de prevederile unor acorduri sau hotărîri comune, au acţionat sub imperiul unor interese proprii, atît politice cît şi economice, „în scopul obţinerii unor poziţii cît mai avantajoase în configuraţia postbelică a lumii"[108] contemporane. În consecinţă, obiectivele politicii externe româneşti, cît şi acţiunile politico-diplomatice ale guvernului român din perioada 1944 — 1947, pînă la încheierea Tratatului de Pace cu Puterile Aliate şi Asociate, vor lua în considerare *situaţia specifică* a României din această perioadă, *statutul ei paradoxal*, derivat din documentele internaţionale semnate de România cu Puterile Aliate în septembrie 1944, cît şi din evoluţia *ulterioară* a poziţiei şi politicii Puterilor Aliate faţă de România. În această perioadă (de la încheierea Convenţiei de armistiţiu, în septembrie 1944 şi pînă la semnarea Tratatului de Pace, în februarie 1947) România va urmări *ca obiectiv prioritar* al politicii sale (interne şi internaţionale) dobîndirea „încrederii Puterilor Aliate"[109], angajîndu-se cu toate resursele sale (umane şi materiale) în războiul antihitlerist şi îndeplinind (indiferent de consecinţele suportate de statul român în plan politic sau economic) *toate* prevederile Convenţiei de armistiţiu. *Dar nu numai atît.* Ea va urmări — chiar în condiţiile determinate de statutul său internaţional — *refacerea* integrităţii teritoriale a statului român, solicitînd în mod imperativ (şi cu argumente indubitabile) instaurarea administraţiei româneşti în partea de nord-vest a Transilvaniei[110] eliberată (încă în octombrie 1944) de sub dominaţia Ungariei horthyste, *redobîndirea* statutului internaţional al României de stat independent şi suveran, prin normalizarea relaţiilor sale diplomatice cu toate statele democratice, şi în primul rînd cu Puterile Aliate, *recunoaşterea* statutului său de stat cobeligerant[111] în războiul antihitlerist, *reintegrarea* sa în[112] viaţa internaţională postbelică.

POSTULATE TRADIŢIONALE ALE POLITICII EXTERNE ROMÂNEŞTI REITERATE ÎN CONDIŢIILE SPECIFICE ALE ROMÂNIEI DIN PRIMII ANI POSTBELICI

Pornind de la faptul că statutul impus prin prevederile Convenţiei de armistiţiu şi prin activitatea Comisiei Aliate de Control (sovietic) aveau un caracter *temporar* şi că situaţia sa, instaurată după 12 septembrie 1944, era *tranzitorie*, România a considerat *redobîndirea* statutului său interna-

www.dacoromanica.ro

țional, de stat independent și suveran ca o perspectivă posibilă, ca o certitudine, bazată pe prevederile din actele internaționale semnate de România, cu Puterile Aliate în cuprinsul cărora erau consemnate și deciziile Puterilor Aliate. În virtutea acestei convingeri ea a dat o ascuțită bătălie politică [113] internă și internațională, pentru crearea *tuturor* condițiilor necesare refacerii integrității teritoriale a statului român, pentru reintegrarea părții de nord-vest a Transilvaniei (eliberată de sub dominația horthystă) în cadrul statului român și pentru trecerea acestui teritoriu sub jurisdicția și administrația românească [114]. Ea a desfășurat o intensă activitate diplomatică [115] (susținută cu argumente politice, dar și științifice) în cadrul Conferinței de pace de la Paris, pentru obținerea drepturilor *cuvenite* României, în urma participării sale la războiul antihitlerist [116], a recunoașterii efortului său material [117] și uman [118] pentru înfrîngerea fascismului în Europa, pînă la victoria finală și pentru consfințirea *acestor drepturi* în Tratatul de pace pe care România se pregătea să-l semneze cu Puterile Aliate și Asociate. Ea nu a renunțat, *chiar în condițiile specifice ale acelor ani*, la postulatele de bază, tradiționale, ale politicii externe românești. În același timp, România nu a ezitat să exprime public *acele nuanțe noi* care interveniseră în politica sa externă ca urmare a cotiturii istorice din 23 august 1944, a trecerii sale în coaliția Națiunilor Unite, a modificării raportului de forțe pe scena politică europeană (în urma înfrîngerii Germaniei fasciste și a ruperii coaliției Axei), a înțelegerii *locului ei* în configurația politică a Europei postbelice.

În acest sens sînt elocvente declarațiile oficiale ale miniștrilor afacerilor externe ai României, declarații care, oricît de puternic s-ar fi aflat sub imperiul clipei, al „comandamentelor majore" ale zilei, al *momentului politic*, au dat expresie postulatelor de bază ale politicii externe românești. Într-o cuvîntare ținută la Radio, la 17 septembrie 1944, deci a doua zi după încheierea discuțiilor din Consiliul de Miniștri [119] pe marginea prevederilor (și a consecințelor) Convenției de armistițiu abia semnate la Moscova, ministrul afacerilor externe al României, Grigore Niculescu-Buzești, formula (în pofida unora dintre prevederile Convenției de armistițiu) *un program* de politică externă pe cît de succint, pe atît de semnificativ pentru direcțiile de viitor ale politicii externe românești. Ministrul român exprima dorința României „de a trăi în bune relații cu poporul rus" [120], hotărîrea de a nu „mai permite ca relațiile sale cu Uniunea Sovietică să mai fie tulburate" [121]. El adăuga însă că România dorea „să colaboreze cu Marea Britanie, Statele Unite, Franța și *cu alte* (subl. ns.) națiuni unite în opera de reconstrucție a lumii" [122]. Așadar, *în septembrie 1944*, guvernul român fixa linia de viitor a politicii sale externe pe trei direcții fundamentale: relații bune cu U.R.S.S. (în primul rînd); relații, de asemenea bune, cu celelalte mari puteri: Statele Unite, Marea Britanie, Franța; în fine, relații cu alte națiuni unite, ceea ce însemna că guvernul avea în vedere (așa cum avea să precizeze ulterior), un număr mult mai mare de state (*celelalte state*) ale lumii, interesate să promoveze între ele relații pașnice, de prietenie și colaborare „în opera — așa cum declara ministrul român — de reconstrucție a lumii" [123].

În noiembrie 1944, prin vocea ministrului de externe al guvernului instaurat la 4 noiembrie 1944, România reitera idei și concepte promovate de Nicolae Titulescu, fapt ce semnifica dorința României de a pune în

www.dacoromanica.ro

valoare concluziile cu valoare testamentară ale marelui diplomat român. Cu ocazia instalării sale ca ministru al afacerilor externe, Constantin Vișoianu, (fost colaborator apropiat și discipol al lui Nicolae Titulescu) amintea „două trăsături caracteristice ale concepțiunii lui Titulescu" [124], după care își propunea să se conducă în activitatea sa viitoare de ministru al afacerilor externe al României. Ministrul român arăta că marele diplomat român înțelesese, nu numai în perioada cît funcționase el însuși ca ministru de externe al României, că „în centrul Europei se pregătea o agresiune împotriva continentului și a independenței unora dintre statele lui" [125] și că apărarea acestor state era posibilă „numai prin crearea unui sistem de securitate colectivă la care să participe Marile Puteri, inclusiv Rusia Sovietică" [126]. Reamintind aprecierea lui Titulescu, potrivit căreia „rezerva Rusiei Sovietice (față de unele evenimente de pe scena politică europeană din perioada dintre cele două războaie) provocată de problemele create de revoluția socială pe care aceasta a împlinit-o era numai trecătoare și că U.R.S.S. va reveni curînd în ciclul (evenimentelor) Europei, Constantin Vișoianu releva rolul important al Rusiei Sovietice în Europa. Citîndu-l pe Titulescu, el sublinia că „niciodată nimic nu s-a făcut și desfăcut în Europa, și îndeosebi în Europa de sud-est fără participarea Rusiei Sovietice" [127]. „Rusia Sovietică — aprecia ministrul român — a intrat victorioasă în politica europeană și mondială" [128]. „În elaborarea programului nostru de politică externă — încheia Constantin Vișoianu — vom ține seama de cîteva asemenea elemente dominante" [129]. La 16 noiembrie 1944, cu ocazia unui dejun oficial la care au participat înalte oficialități române, cît și reprezentanți politici și militari ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii în România, ministrul afacerilor externe al României formula un program de politică externă inspirat din postulatele de bază ale politicii externe românești, din normele și principiile dreptului internațional. Relevînd voința României „de a continua lupta alături de Națiunile Unite și în colaborare cu Armata Roșie, pentru a-și restaura și consolida drepturile, pentru a contribui în măsura mijloacelor sale, la restabilirea păcii" [130], ministrul român exprima dorința României de a restabili raporturile „de încredere cu U.R.S.S. și Națiunile Unite" [131], voința „României suverane și independente de a nu întrerupe niciodată colaborarea cu Națiunile Unite și mai ales cu Uniunea Sovietică" [132]. Evocînd conținutul propunerilor de armistițiu avansate României de către U.R.S.S. în aprilie 1944 [133], ministrul român aprecia că, într-adevăr, „a respecta independența și suveranitatea noastră — așa cum a declarat dl. Molotov * — înseamnă a înlesni poporului român putința de a lupta pentru aceste scopuri supreme [134]. El considera că numai prin respectarea independenței și suveranității României se puteau „pune bazele unei colaborări întemeiate pe încredere" [135]. În acest caz România nu putea să nu răspundă „în modul cel mai echitabil la o astfel de respectare a drepturilor noastre" [136]. Anticipînd locul României în concertul națiunilor lumii, ministrul român preciza că România democrată „va fi mîndră să se încadreze în lumea de mîine alături de Națiunile Unite" [137], și „să trăiască și să muncească într-un sistem de națiuni libere (subl. ns.),pașnice și încrezătoare care se respectă mutual" [138]. Cîteva luni mai tîrziu, la 23 ianuarie 1945, într-un moment cînd armatele române luptau „pe teritoriul ungar și pentru eliberarea

www.dacoromanica.ro

Cehoslovaciei" [139], cînd resursele economice ale statului român contribuiseră „într-o mare măsură la ducerea în comun a războiului" [140] și cînd prin declarația „unanimă a guvernului italian" [141] dictatul de la Viena era considerat de acesta ca nul și neavenit, declarație apreciată de ministrul român drept un act politic al Italiei democrate ce „ștergea astfel încă o urmă a regimului fascist, reparînd o imoralitate politică și o gravă eroare" [142], Constantin Vișoianu reamintea hotărîrea României de a nu se da „în lături de la toate sacrificiile pe care le poate face pentru ca să-și recîștige locul pe care îl merită în familia țărilor democrate și iubitoare de pace" [143]. În această perspectivă România dorea „să restabilească legăturile tradiționale cu aceste țări" [144] considerînd însă, în același timp, „prietenia cu Rusia Sovietică, condițiunea esențială a securității sale" [145].

Ministrul român preconiza o „României independentă, democrată și prosperă, sprijinită de prietenia cu Uniunea Sovietică" [146] și — adăuga el de data aceasta — *solidară cu marile și micile puteri democrate* (subl.ns.) pentru organizarea în comun a păcii" [147].

Pe baza acelorași postulate dar cu unele nuanțe (care indicau deja deplasarea României în cadrul coaliției Națiunilor Unite *mai aproape* de U.R.S.S.), a fost formulat *programul de politică externă* preconizat de guvernul revoluționar-democratic instaurat la 6 martie 1945. Cu ocazia unei conferințe de presă cu participarea ziariștilor români și a corespondenților presei străine acreditați la București, noul ministru al afacerilor externe al României, Gh. Tătărescu, reitera postulatele de bază ale politicii externe românești. El sublinia din capul locului că România trebuia „să-și refacă legăturile de prietenie cu Națiunile Unite și, în special cu U.R.S.S." [148]. De asemenea, cu Marea Britanie, prietena și aliata Uniunii Sovietice (...). Cu Statele Unite ale Americii, care în atîtea rînduri și-au manifestat prietenia pentru poporul nostru" [149], cu Franța „care prin lupta sa eroică, ajutată de Națiunile Unite și-a eliberat teritoriul de hitleriști" [150]. „Și apoi — adăuga ministrul român, lărgind astfel sfera relațiilor externe viitoare ale României — cu *toate celelalte popoare democratice vecine solidare cu noi* (subl. ns.) în apărarea libertății și în organizarea păcii" [151]. Stabilind *această ordine* a relațiilor externe ale României care demonstra preocuparea guvernului de a *reface* legăturile internaționale, tradiționale, ale statului român și de a reintegra astfel România în viața internațională postbelică, ministrul român adăuga sublinierile sale izvorîte din *înțelegerea realistă* a configurației politice a Europei postbelice, a locului României, dar și al altor state — mari și mici — în această configurație. Ca și Titulescu la timpul său ministrul de externe român formula obiectivele de viitor ale politicii externe românești, luînd în considerare raportul de forțe pe continent, mutațiile care se produseseră — și aveau să se mai producă — pe scena politică europeană, rolul statelor mari. În această perspectivă el acorda prioritate raporturilor României cu vecinii săi și, în primul rînd cu U.R.S.S. „România trebuie și trebuie — sublinia apăsat Gh. Tătărescu — în primul rînd să-și croiască un destin nou, adîncind și amplificînd raporturile de prietenie cu U.R.S.S." [152]. Reliefînd importanța succeselor politice și militare obținute de U.R.S.S. în înfrîngerea fascismului, succese care „au dat un alt curs istoriei" [153], ministrul român aprecia că participarea României la războiul dus de Germania fascistă împotriva U.R.S.S. a fost un act ce a „silit poporul nostru să ducă războiul acolo unde nu

www.dacoromanica.ro

trebuiau duse decît prietenia şi dorinţa de bună înţelegere"[154]. „Căile viitorului"[155] României erau văzute într-o conexiune directă cu evoluţia raporturilor cu U.R.S.S. care trebuiau aşezate „în cadrul unei colaborări permanente"[156]. „Situaţia noastră geopolitică pe de o parte — explica ministrul român această orientare a politicii externe româneşti — şi rolul, precumpănitor pe care U.R.S.S. este chemată să-l aibă în organizarea lumii, pe de altă parte, ne dictează o politică de permanenţă"[157]. Guvernul român preconiza — ca stadiu incipient al acestei „politici de permanenţă" cu U.R.S.S. — încheierea unor acorduri economice cu U.R.S.S. care — se aprecia — aveau să deschidă „perspectiva unor raporturi de amiciţie şi ajutor reciproc, baza însăşi a politicii externe a României — sublinia ministrul român — condiţia esenţială a securităţii noastre internaţionale"[158]. Conexiunea pe care ministrul român o stabilea între prietenia României cu U.R.S.S. şi securitatea internaţională a statului român nu aparţinea, în exclusivitate, ministrului de externe, întrucît ea fusese formulată mult mai concis şi în termeni imperativi de către Gh. Gheorghiu-Dej cu ocazia instalării sale ca ministru în guvernul de la 6 martie 1945. În şedinţa Consiliului de Miniştri din 8 martie 1945, ministrul comunicaţiilor şi lucrărilor publice, a formulat şi unele propuneri privind obiectivele imediate şi de perspectivă ale politicii externe româneşti. El a propus guvernului nou instaurat să acţioneze pentru „stabilirea unor schimburi economice *normale* (subl. ns.) cu Uniunea Sovietică"[159], apreciate drept „condiţiuni indispensabile ridicării vieţii economice a ţării noastre"[160]. În ceea ce priveşte relaţiile politice cu U.R.S.S. se considera că „pe linia politicii noastre externe trebuie să mergem, chiar la încheierea unui acord de asistenţă mutuală"[161]. El aprecia însă că acest acord trebuia să fie *precedat* de redobîndirea de către România a dreptului său de ţară cobeligerantă. „Dobîndind din partea Uniunii Sovietice şi a aliaţilor noştri dreptul de ţară cobeligerantă — declara ministrul comunicaţiilor şi lucrărilor publice — să ajungem la pactul de asistenţă mutuală care va constitui o garanţie puternică pentru independenţa noastră naţională"[162]. Perspectiva relaţiilor politice ale României cu U.R.S.S. era *condiţionată* astfel de acordarea dreptului României de ţară cobeligerantă. Cît priveşte pactul de asistenţă mutuală între România şi U.R.S.S. preconizat de ministrul român, el era conceput de România ca un *instrument* menit să aşeze relaţiile bilaterale dintre cele două ţări pe principiile şi normele dreptului internaţional. El vedea acest pact, aşa cum de altfel şi declarase, ca o garanţie a independenţei naţionale a României. Întrucît prin stipulaţiile pactului părţile semnatare se obligau să-şi respecte, reciproc, independenţa şi suveranitatea naţională, integritatea teritorială, neamestecul în treburile interne, avantajul şi respectul reciproc, relaţiile de viitor dintre cele două ţări se puteau desfăşura pe principiile dreptului internaţional ca între două state suverane, egale în drepturi.

Declaraţia lui Gh. Gheorghiu-Dej din 8 martie 1945, susţinută apoi de cea din 29 martie 1945, a ministrului afacerilor externe, Gh. Tătărescu, indica faptul că *încă în 1945*, înainte ca relaţiile diplomatice cu U.R.S.S. (şi celelalte puteri aliate) să fi fost restabilite şi înainte ca Tratatul de Pace cu Puterile Aliate şi Asociate să se fi încheiat, România avansa ideea unor relaţii de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală *pe termen lung* cu

www.dacoromanica.ro

U.R.S.S. În postulatele politicii externe românești era introdus astfel un element nou ce indica, o dată mai mult, capacitatea României de a înțelege direcția muațiilor politice și sociale pe care avea să le cunoască Europa, viitoarea configurație politică și socială a bătrînului continent, *locul* României în această configurație. Totodată, preconizînd ca relațiile României cu U.R.S.S. să se desfășoare pe baza unui pact de asistență mutuală, guvernul înțelegea viitorul acestor relații, așezat pe baza principiilor și normelor dreptului internațional. Desigur, acesta era un postulat. Evoluția relațiilor postbelice dintre România și U.R.S.S. va înregistra numeroase momente cînd acest postulat al politicii externe românești va fi ignorat. El va rămîne însă ca un deziderat pentru împlinirea căruia România va desfășura, cu inteligență și suplețe, o activitate *politică și diplomatică* (nu lipsită de compromisuri, de poziții și declarații de conjunctură) în direcția apărării și consolidării independenței sale politice și de stat.

Este remarcabil că în tumultul evenimentelor politice interne și internaționale ale anilor 1944 — 1945, al problemelor grave cu care România se confrunta ca urmare a statutului său internațional ce decurgea din unele prevederi ale Convenției de armistițiu, cît și din politica și atitudinea Puterilor Aliate față de România, ideile independenței și suveranității naționale erau deosebit de pregnante în concepția unora dintre personalitățile marcante ale vieții politice românești din acei ani. La 10 mai 1945, în cuvîntarea rostită în sala „Aro" din București cu prilejul sărbătoririi „Zilei victoriei", Lucrețiu Pătrășcanu reamintea hotărîrea istorică a României din august '44, lupta și „grelele jertfe de sînge" [163] ale poporului român „pentru „obținerea victoriei comune" [164] împotriva fascismului. Relevînd bucuria victoriei, ce încălzea inimile tuturor celor ce luptaseră pentru ea, Lucrețiu Pătrășcanu sublinia că dincolo de mirajul cuvîntului pace „se aflau realități ce nu trebuiau uitate" [165]. Arătînd că „libertatea unui popor se cucerește prin luptă și se menține prin luptă" [166] și că „independența unei țări — și a țării noastre în special, a fost cîștigată prin luptă" [167], el atrăgea atenția asupra faptului că „din lume n-au dispărut și n-au fost înlăturate toate tendințele imperialiste prin care, din nou, se va încerca subjugarea de țări și popoare"[168]. „Aici este primejdia" ! sublinia Pătrașcanu. „Și popoarele trebuie s-o cunoască ca s-o poată înlătura". „Dincolo de cuvîntul magic al păcii — preciza el — să nu uităm deci care-i sînt dușmanii" [169]. Lucrețiu Pătrășcanu arăta că între ideea de pace, de libertate și de independență există o conexiune intrinsecă, o desăvîrșită identitate [170] și vedea viitorul poporului român strîns legat de felul *cum va ști* să-și asigure prin propria-i forță politica internă și externă. „În mersul grăbit al istoriei — preciza el — se deschide cu victoria de astăzi un nou capitol. Poporul român înțelege însă că viitorul lui, independența țării, dorința lui de mai bine, sînt strîns legate de felul în care își va pregăti *singur și prin propria-i forță* (subl. ns.) politica lui externă și internă" [171]. Acest apel la luciditate, formulat într-un moment de euforie generală, euforia victoriei și a păcii, reamintea ecuația independenței și libertății poporului român, a perspectivei sale istorice. În contextul acelor ani, cînd — pînă la încheierea Tratatului de Pace cu Puterile Aliate și Asociate — România căuta să obțină — prin întreaga sa politică internă și internațională — bunăvoința și încrederea puterilor aliate [172] — *apelul* lui Lucrețiu Pătrășcanu se ridica mîndru și curajos peste tumultul clipei, peste

www.dacoromanica.ro

„comandamentele majore" ale zilei, reamintind că libertatea unui popor se cucerește prin luptă și se *menține* prin luptă, că independența României fusese dobîndită prin luptă și că trebuia menținută prin luptă. Prin vocea sa curajoasă Lucrețiu Pătrășcanu arăta ceea ce poporul român înțelegea : că viitorul său, independența țării erau condiționate de capacitatea sa de a-și „pregăti singur, prin propria-i forță politica lui internă și externă" [173]. „Victoria o serbăm astăzi, declara Lucrețiu Pătrășcanu. Mîine va veni pacea. Cuvînt magic la auzul căruia orice inimă nu poate decît să tresalte. Poporul român voiește pacea. Dar dincolo de mirajul cuvîntului și dincolo de dorința poporului român stau realități pe care chiar sărbătoarea de azi a victoriei nu trebuie să ne facă să le uităm" [174]. Arătînd că „pacea de mîine nu este un dar ceresc" [175] și că trebuie „și ea apărată" [176], Lucrețiu Pătrășcanu considera că „trebuie să fim trezi și cu ochii deschiși" [177], că nu trebuie să „ne lăsăm înșelați nici de formule ispititoare, dar goale de conținut" [178] și că „încă de acum, cînd pășim la înfăptuirea ei (a păcii — n.ns.) să ne dăm bine seama că pacea, scumpă inimilor tuturor popoarelor dornice de libertate și progres, trebuie apărată" [179]. Subliniind că deși războiul se încheiase, că deși hitlerismul care „n-a fost altceva decît o haină nouă care îmbrăca[se] vechiul și bine cunoscutul imperialism german" [180]„ a fost lovit de moarte" [181] și a dispărut, din lume nu dispăruseră însă tendințele imperialiste. „Pe noi — arăta Lucrețiu Pătrășcanu — ca națiune, ca popor care dorim să trăim în libertate, să avem o țară independentă și înfloritoare, această problemă sub acest aspect ne interesează în mod deosebit" [182]. El nu ignora însă „comandamentele majore" ale zilei, situația internațională a României, statutul ei, paradoxal, ce decurgea din regimul de armistițiu, cît și din politica Puterilor Aliate față de România, mutațiile care se produseseră (sau erau în curs) în configurația politică a Europei. Relevînd evenimentele politice care avuseseră loc în viața politică internă a României și care constituiau *numai începutul* procesului de edificare a unei Românii democratice, „cu instituții democratice, cu sănătoase temelii, plecînd tocmai de la *interesele adevărate* (subl. ns.) ale maselor populare din țara noastră" [183] Lucrețiu Pătrășcanu sublinia — așa cum o făcuseră și alți membri ai guvernului — orientările noi ale politicii externe românești, ca urmare a situației noi a României în configurația politică europeană. Lucrețiu Pătrășcanu admitea că o Românie liberă și independentă trebuia să-și clădească relațiile de viitor cu vecinii săi pe bazele prieteniei, ale încrederii și respectului reciproc. Ca și alți reprezentanți politici ai României acelor ani, el aprecia că în politica de viitor a României un loc prioritar revenea relațiilor cu U.R.S.S., relații care — nu uita să reamintească Lucrețiu Pătrășcanu — erau clădite pe jertfa ostașilor români ce și-au pierdut viața pe „cîmpiile Bulgariei, sub zidurile Griviței și Plevnei" [184] și, „din nou prin sîngele vărsat în comun, pe cîmpiile Tisei și în Munții Tatra" [185].

Cîteva luni mai tîrziu, în august 1945, guvernul român prezenta opiniei publice din țara noastră, cît și opiniei publice internaționale *un program* de politică externă ce sintetiza orientările de pînă atunci ale politicii externe românești, avansînd în același timp noi idei și deziderate *cu scopul declarat* de a reintegra România în concertul națiunilor lumii, de a face, cu un ceas mai devreme, un pas pe drumul restabilirii statutului său internațional de stat independent și suveran. Programul (mai complex)

www.dacoromanica.ro

formulat acum de guvernul român venea în urma unui eveniment important din viaţa politică a României postbelice : restabilirea, la 6 august 1945, a relaţiilor diplomatice cu U.R.S.S., eveniment ce deschisese *de facto* drumul *normalizării* relaţiilor României cu Puterile Aliate *înainte* de încheierea tratatului de pace, ceea ce, implicit, însemna recunoaşterea deptului României de a participa la negocierea Tratatului de Pace, de a-şi formula *poziţia sa* şi de a acţiona pentru recunoaşterea (şi consfinţirea în Tratat) a drepturilor sale. Comentînd acest eveniment, „Scînteia" scria că poziţia internaţională a României dobîndea o nouă perspectivă, restabilirea relaţiilor diplomatice dintre cele două ţări constituind, în acelaşi timp, „un pas hotărîtor pe calea încadrării poporului român în rîndul popoarelor iubitoare de libertate, în rîndul Naţiunilor Unite" [186]. Urmare a acordurilor tripartite încheiate la Potsdam [187] hotărîrea privind restabilirea relaţiilor diplomatice cu România (şi, de asemenea, cu alte state europene foste satelite ale Germaniei fasciste) *înainte* de încheierea Tratatului de pace *punea capăt* discuţiilor dintre Puterile Aliate privind evoluţia procesului revoluţionar din România, a legitimităţii guvernului revoluţionar democratic instaurat la 6 martie 1945, a tendinţelor Puterilor Aliate de a se amesteca în treburile interne ale statului român. Orice act ulterior hotărîrilor de la Potsdam „ar fi încălcat principiul înţelegerii la care s-a ajuns între cele trei puteri" [188] la Conferinţă. Restabilirea relaţiilor diplomatice dintre România şi U.R.S.S., acordul Marii Britanii şi Statelor Unite de a restabili *şi ele* relaţiile diplomatice cu România „în lumina condiţiilor ce vor exista" [189] şi „în măsura posibilităţilor" [190] însemna în fapt, *recunoaşterea* guvernului de la 6 martie de către guvernele *acestor* state şi, implicit şi de către guvernele *altor* state, ceea ce însemna „începutul unui proces de normalizare a relaţiilor ţării noastre *înainte* (subl. ns) de încheierea Tratatului de Pace" [191]. „Însemnătatea acestui eveniment diplomatic (...) ţinînd seama de statutul acordat României atunci a constituit o recunoaştere şi un exemplu de urmat pentru celelalte naţiuni" [192].

Îmbunătăţirea situaţiei internaţionale a României, perspectiva *continuării* acestui proces a dat guvernului de la Bucureşti prilejul să afirme mai tranşat şi mai aproape de postulatele tradiţionale ale diplomaţiei româneşti obiectivele politicii externe româneşti. Într-un discurs aniversar, rostit la Radio cu prilejul sărbătoririi zilei de 23 august 1944, ministrul de externe al României aducea în faţa opiniei publice interne şi internaţionale „programul de viitor" al politicii externe româneşti. Reamintind comandamentele majore ale politicii României în raporturile sale cu U.R.S.S., ministrul român declara că „poziţiunea internaţională a României este o poziţiune de colaborare" [193]. „Popor şi guvern — preciza ministrul român — voim să reînnoim, *îndată ce ne va fi dată putinţa* (subl. ns.) raporturile noastre tradiţionale cu toate democraţiile lumii" [192]. Ministrul român exprima dorinţa României de a relua raporturile „cu Marea Britanie de care ne leagă un întreg trecut de prietenie manifestată în atîtea împrejurări în care ajutorul englez a fost dat neprecupeţit României" [195], cu Statele Unite „care au acordat sprijinul lor dezinteresat poporului nostru şi au ajutat consolidarea statului român" [196] cu Franţa„ pămînt de libertate şi de ideal" [197], cu „Italia nouă, care, repudiind fascismul îşi creează azi un nou destin printre popoarele lumii" [198]. România dorea să reia vechile legă-

www.dacoromanica.ro

turi de prietenie și colaborare cu Polonia democratică „care a sîngerat atît de greu sub teroarea stăpînirii hitleriste" [199], „cu popoarele iugoslave de care ne-au legat de-a lungul veacurilor numai interese comune și numai lupte comune împotriva acelorași vrăjmași" [200], cu Cehoslovacia „cu care n-am avut în trecut decît raporturi de încredere reciprocă" [201], pe pămîntul căreia „au căzut atîția dintre eroii noștri care s-au bătut pentru eliberarea României și totodată, pentru eliberarea Cehoslovaciei" [202]. Totodată, România dorea ca prietenia să se statornicească la baza raporturilor ce înțelegea să le organizeze „cu ceilalți vecini ai noștri : cu Ungaria și cu Bulgaria" [203]. Relevînd concepția României privind raporturile sale de viitor cu Ungaria, ministrul afacerilor externe declara : „Am întins o mînă prietenească Ungariei. Voim să uităm tot ce ne-a despărțit, toate vechile vrăjmășii care au otrăvit în trecut raporturile dintre popoarele noastre" [244]. Amintind că România și-a reocupat granițele apusene „granițele noastre românești" [205], ministrul român preciza că România nădăjduia că „aceste granițe nu vor mai fi izvor de ură și de lupte, ci numai izvor de colaborare prietenească" [206]. „Nădăjduim — declara cu speranțe Gh. Tătărăscu — că Ungaria cea nouă, Ungaria democratică și socială va primi cu aceleași simțăminte mîna prietenească a României" [207]. În același timp, România întindea „o mînă prietenească Bulgariei" [208], cu care înțelegea să adîncească relațiile de conlucrare, împlinind astfel „dorințele și năzuințele comune ale popoarelor noastre" [209]. Prin vocea ministrului său de externe, România declara că dorea să colaboreze „cu toate celelalte democrații ale lumii în cadrul acordurilor ce se vor încheia la Conferința păcii" [210]. Prin politica externă pe care o preconiza, România voia să rămînă în acest colț de lume ceea ce a fost și în trecut, factor de ordine, de pace și de civilizare [211].

Desigur, toate acestea erau postulate pentru viitor. De altfel ministrul afacerilor externe făcuse în acest sens precizările de rigoare. Guvernul român (inclusiv ministrul său de externe) înțelegea că unele dintre postulatele pe care le formula nu puteau trece curînd din sfera deziderateloi. În condițiile de *atunci* ale României, orice acțiune politico-diplomatică românească, orice demers diplomatic (chiar și în sfera relațiilor economice) trecea prin „filtrul" Comisiei Aliate de Control (sovietic). Important era însă că *tocmai în astfel de condiții* România își manifesta voința de a așeza politica sa externă *în viitor* (un viitor ce începea imediat cu încheierea Tratatului de pace și restabilirea statutului internațional al României), pe principiile și normele dreptului internațional, ale prieteniei și bunei vecinătăți. Unele obiective ale politicii externe românești, enunțate de ministrul de externe român, erau *obiective pe termen lung* și ele aveau în vedere *nu numai* relațiile cu Puterile Aliate (U.R.S.S, Statele Unite și Marea Britanie) nu numai relațiile cu statele vecine (Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia), sau învecinate (Cehoslovacia și Polonia) *ci și* relațiile cu *toate celelalte* democrații ale lumii, ceea ce dădea politicii externe românești dimensiunea ei europeană. Obiectivele politicii externe românești — așa cum fuseseră ele formulate în august 1945 și prezentate opiniei publice interne și internaționale — reflectau efortul guvernului român de a stabili o continuitate cu postulatele de bază, tradiționale, ale diplomației românești, de a reactualiza idei și concepte în virtutea cărora România spera să-și recapete prestigiul în peisajul diplomației postbelice și să restabilească legăturile sale internaționale. În plus, conținutul programului

www.dacoromanica.ro

de politică externă, formulat de guvernul român în august 1945, trebuia să fie „cartea de vizită" cu care România trebuia să se prezinte la Conferința Păcii. Participarea României la lupta pentru înfrîngerea Germaniei naziste și a Ungariei horthyste, pînă la victoria finală, efortul său economic, jertfa de sînge a armatei române, toate acestea *asiguraseră* României locul său la Conferința păcii. Ele erau *fapte trecute* și aparțineau de acum istoriei. România privea însă și spre viitor și încă înainte de a se așeza la „masa păcii", dorea să prezinte Puterilor Aliate și Asociate, opiniei publice internaționale, *angajamentele sale viitoare*, angajamente care o plasau — așa cum de altfel guvernul preconiza — în familia statelor democratice, iubitoare de pace, de libertate și progres și care îi asigurau dreptul de a deveni membră a celei mai largi organizații internaționale postbelice: Organizația Națiunilor Unite.

Cîteva luni mai tîrziu, în octombrie 1945, postulatele politicii externe românești aveau să fie reconfirmate în forumul comuniștilor români: Conferința Națională a P.C.R. Dovedind o înaltă responsabilitate pentru interesele naționale ale poporului român, dar și pentru cauza păcii internaționale, Partidul Comunist Român s-a pronunțat pentru așezarea relațiilor dintre state — mari și mici — pe principiile și normele dreptului internațional. În *raportul politic* al Comitetului Central al P.C.R., prezentat la Conferință, au fost reiterate unele postulate ale politicii externe românești. Cu deosebită limpezime era afirmată concepția P.C.R. privind dreptul „fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social [212], necesitatea respectării „independenței naționale [213]", a neamestecului „în treburile interne ale altor popoare" [214]. Relevînd voința României de a stabili relații de bună vecinătate cu toate statele limitrofe teritoriului românesc, raportul sublinia eforturile guvernului român în direcția lichidării definitive „a oricăror diferende teritoriale sau de altă natură" [215] cu Ungaria și Bulgaria, pentru consolidarea integrității teritoriale a statului român și pentru a asigura României „într-un complex de prietenii folositoare, perspectiva unei pașnice și rodnice dezvoltări" [216]. Obiectivele de viitor ale politicii externe românești aveau în vedere prietenia cu statele vecine, înconjurătoare dar și cu celelalte state ale lumii, indiferent de orînduirea lor socială. Analizînd evoluția vieții politice internaționale, raporturile dintre marile puteri, inclusiv unele contradicții și interese diferite ce se manifestau între acestea în problemele ce priveau organizarea Europei postbelice, P.C.R. sesiza — încă în toamna anului 1945, la puțin timp după ce războiul se încheiase în Europa — tendințele politicii de bloc, ale instaurării în viața internațională a unor concepte care ulterior avea să întrețină diplomația „cortinei de fier" și a „războiului rece". Față de această perspectivă, P.C.R. se pronunța hotărît, arătînd că în viața internațională trebuie să primeze „nu o politică de «echilibru al forțelor» — nu o politică de împărțire a lumii în «blocuri», ci una de înțelegere și colaborare între popoare și între state" [217]. P.C.R. admitea însă că erau posibile păreri deosebite, divergențe între state, inclusiv între marile puteri. Referindu-se la evoluția lucrărilor Conferinței Consiliului miniștrilor de externe ai celor cinci puteri (U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, Franța și China), care avusese loc la Londra în perioada 11 septembrie — 2 octombrie 1945 [218] și în cadrul căreia se iviseră unele deose-

www.dacoromanica.ro

biri de păreri [219], *raportul politic* al P.C.R. preciza că dacă la Conferinţă „s-au ivit unele divergenţe, acestea pot şi trebuie să fie rezolvate tot în spiritul prieteniei şi colaborării (între Puterile Aliate — n.ns.), făurite în anii grei de război" [220]. „Divergenţe — se arăta în raport — pot exista şi între membrii uneia şi aceleiaşi grupări politice, cu atît mai mult între state destul de deosebite ca structură" [221]. P.C.R. considera că esenţial era „spiritul de colaborare şi voinţa de a rezolva toate problemele prin buna înţelegere" [222]. Potrivit concepţiei sale, aceasta era „prima condiţie a unei păci durabile" [223]. „O pace durabilă în lume — continua raportul — nu poate fi concepută decît dacă toate forţele progresiste ale lumii vor continua lupta pentru asigurarea unei democraţii reale şi active" [224]. Erau puse astfel în evidenţă idei şi concepte care aveau să reprezinte constante [225] ale politicii externe a României postbelice.

Desigur, multe dintre postulatele politicii externe româneşti formulate în primii ani postbelici — ce stabileau o linie de continuitate cu postulatele tradiţionale ale diplomaţiei româneşti — ca şi acţiunile politice şi diplomatice ale guvernului român aveau să se izbească de „împotrivirea forţelor conservatoare interne şi externe [226], de „evoluţia raporturilor dintre marile puteri, ca şi de interesele lor care, nu totdeauna coincideau" [227]. De asemenea, în desfăşurarea politicii sale externe, România avea să se confrunte cu tendinţele marilor puteri de a se amesteca în treburile interne ale statului român şi de a impune României, Partidului Comunist Român (devenit, după înlăturarea monarhiei, la 30 decembrie 1947, partid de guvernămînt), orientări, puncte de vedere sau acţiuni politice inspirate din interese subiective, străine intereselor naţionale ale poporului român, postulatelor politicii externe româneşti.

NOTE

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, Bucureşti, 1975, p. 50.

[2] Mircea Muşat, Ion Pavelescu, *Cuvînt înainte* în: *Actul de la 23 august 1944, în context internaţional. Studii şi documente* (coord. Gheorghe Buzatu). Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1984, p. 13

[3] *23 August 1944. Documente*, vol. II, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică Bucureşti, 1984, p. 415—416.

[4] *Declaraţia guvernului, vol. cit.*, p. 416—417.

[5] *Declaraţia Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, ibidem, *vol. cit.*, p. 414—415.

[6] M. Muşat, V. Arimia, *Introducere în: 23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. II. Edit Ştiinţifică şi Enciclopedică Bucureşti, 1985, p. XXV.

[7] Ilie Ceauşescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de al doilea război mondial*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 184

[8] Gheorghe Zaharia, *Insurecţia din august 1944, început al revoluţiei de eliberare socială şi naţională şi însemnătatea ei istorică*: în: *Contribuţii la studierea istoriei contemporane a României*, coord. Nicolae Petreanu, Ştefan Lache, vol. I, Edit politică, Bucureşti, 1980, p. 215.

[9] *23 August 1944. Documente. 1944*, vol. II, p. 415.

[10] *Ibidem*, p. 416.

[11] *Ibid.*

[12] *Ibid.* p. 417.

[13] Gheorghe Zaharia, *op. cit.*, p. 220.

www.dacoromanica.ro

[14] Ştefan Lache, *Lupta poporului român pentru libertate, independenţă şi suveranitate naţională în anii 1944—1947*, în *Contribuţii la studierea istoriei contemporane a României...*, vol. 1, p. 244.

[15] Mușat M., V. Arimia, *op. cit.*, p. XLVIII.

[16] Valeriu Dobrinescu, *Acţiuni diplomatice ale României pentru recunoaşterea statului de cobeligerantă*, în : *Actul de la 23 August 1944 în context internaţional*, p. 467.

[17] *Proclamaţia Maiestăţii Sale Regelui către Ţară*, vol. cit., p. 415.

[18] *Ibidem.*

[19] *Ibidem p.* 416.

[20] *Ibidem,*

[21] *Ibidem.*

[22] *Ibidem.*

[23] *Ibidem.*

[24] *Declaraţia guvernului, vol. cit.*, p. 417.

[25] *Ibidem.*

[26] *Ibidem.*

[27] *Ibidem.*

[28] *Ibidem.*

[29] *Ibidem.*

[30] General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Cuvînt înainte*, în : *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. III, p. XIV.

[31] *Declaraţia guvernului*, p. 417.

[32] *Ibidem.*

[33] Ibidem.

[34] *Ibidem.*

[35] *Ibidem.*

[36] *Ibidem.*

[37] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul M-1, E 9, XX, România (1944—1947) vol. 352, f. 21.

[38] *Ibidem, loc. cit.*, f. 173.

[39] „Universul" din 1 septembrie 1944.

[40] Arh. M.A.E., fondul 71, E 9, XX, România (1944—1947), vol. 352, f. 162.

[41] *23 August 1944. Documente . .*, vol. II, p. 596—597-

[42] *Ibidem*, p. 597.

[43] *Ibidem*

[44] „Universul" din 9 septembrie 1944.

[45] *Ibidem.*

[46] *Ibidem.*

[47] *Ibidem.*

[48] Arh. M. A. E., fond 71, E. 9, România, vol. I, 1945—1948, nepaginat.

[49] „Universul" din 1 septembrie 1944.

[50] „România liberă" din 11 octombrie 1944.

[51] „Timpul" din 27 octombrie 1944.

[52] Arh. M.A.E., fondul 71, E. XX, România (1944—1947), vol. 352, f. 236.

[53] Ion Enescu, *Politica externă a României în perioada 1944—1947*, Edit Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p, 61.

[54] „Universul" din 1 septembrie 1944.

[55] *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. III, p. 63.

[56] Vezi în acest sens explicaţia lui Lucreţiu Pătrăşcanu la această obiecţiune cuprinsă în *Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 16 septembrie 1944*, în : *23 August 1944. Documente 1944—1945*, vol. III, p. 69.

[57] *23 August 1944. Documente. 1944*, vol. II, p. 217.

[58] *Ibidem*, vol. III, p. 63—64.

[59] Vezi pe larg Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României la scurtarea celui de al doilea război mondial*, pp. 130—151.

[60] *Ibidem, op. cit.*, pp. 166—182.

[61] *Convenţia de armistiţiu între guvernul românşi guvernele Naţiunilor Unite*, în : *23 August 1944. Documente. 1944*, vol. II, p. 707.

[62] *Ibidem.*

[63] *Ibidem*

[64] Gheorghe Zaharia, *Unitatea naţional-statală, independenţa şi progresul social — esenţa vieţii poporului român*, Edit. militară, Bucureşti, 1986, p. 357.

www.dacoromanica.ro

[65] Valeriu Dobrinescu, *Acţiuni diplomatice ale Românici, vol. cit.*, p. 430.
[66] *Ibidem.*
[67] *23 August 1944. Documente*, vol. II, p. 709.
[68] *Ibidem.*
[69] *Ibidem*, vol. III, p. 57.
[70] *Ibidem.*
[71] *Ibid, op. cit.*, vol. II, p. 709.
[72] *Ibid.*
[73] *Ibid.*
[74] *Ibid.*
[75] *Ibid.*
[76] *Ibid.*
[77] Vezi pe larg: *Stenogramele Consiliului de Miniştri din 15—16 septembrie*, în: *23 August 1944. Documente 1944—1945*, vol. III, pp. 30—91; vezi şi nota guvernului U.R.S.S. din 4 aprilie 1944 privind armistiţiul cu România, în: *23 August 1944. Documente, 1944*, vol. II, p. 217.
[78] *23 August 1944. Documente, 1944*, vol. II, p. 735.
[79] *Ibidem*, p. 735—736.
[80] *Ibid.*
[81] *Ibidem*, p. 735.
[82] *Ibid.*
[83] *Ibid.*
[84] *Ibid.*
[85] *Ibid.*
[86] *Ibid.*
[87] *Ibidem.*
[88] *Ibid*, p. 735.
[89] *Ibid*, p. 736—737.
[90] *Ibid*, p. 737.
[91] *Ibid.*
[92] *23 August 1944. Documente . .*, vol. II, p. 710.
[93] *Ibidem.*
[94] *Ibidem, op. cit.*, vol. III, p. 63.
[95] Valeriu Dobrinescu, *op. cit.*, p. 72.
[96] *23 August 1944, Documente . . .*, vol. III, p. 72.
[97] Valeriu Dobrinescu, *op. cit.*, p. 468.
[98] Ion Enescu, *op, cit.*, p. 62.
[99] *Ibidem.*
[100] Valeriu Dobrinescu, *op. cit.*, p. 469.
[101] *Ibidem*, p. 471.
[102] Ion Enescu, *op. cit.*, p. 62.
[103] „Scînteia", anul II, nr. 140 din 15 februarie 1945; vezi şi: *Dicţionaire diplomatique*, vol. IV, Académie Diplomatique Internationale, Paris, p. 1196.
[104] *Stenograma integrală a Conferinţei de la Yalta*, în „Magazin istoric" numerele: 1—7/1967; vezi şi: *Teheran, Yalta, Potsdam*, Moscova, 1970, p. 250—280.
[105] *Foreign Relations of the United States, Conference of Berlin (Potsdam), 1945*, vol. I, Washington, Departament of State, 1960.

* Unul din numeroasele exemple elocvente în acest sens ni-l oferă poziţia Puterilor Aliate faţă de chestiunea stabilirii relaţiilor diplomatice cu statele foste aliate ale Germaniei naziste. La Conferinţa de la Potsdam s-a pus în discuţie problema normalizării relaţiilor politice cu aceste state înainte de semnarea tratatelor de pace, condiţie *sine-qua-non* a admiterii lor la Conferinţa Păcii. Deoarece stabilirea relaţiilor diplomatice însemna recunoaşterea guvernelor instaurate în aceste state şi implicit, acceptarea, nu numai *de facto*, ci şi *de jure* a transformărilor politice (în sens revoluţionar) care avuseseră loc, această problemă a creat numeroase controverse Puterile Aliate situîndu-se pe poziţii diferite şi avansînd formule proprii. În chestiunea stabilirii relaţiilor diplomatice şi a recunoaşterii guvernului din România, reprezentantul S.U.A. (susţinut de cel al Marii Britanii) a condiţionat soluţionarea acestei probleme, solicitînd reorganizarea guvernului român instaurat la 6 martie 1945 prin includerea în componenţa acestuia a reprezentanţilor unor partide politice ale burgheziei. U.R.S.S. a formulat un alt punct de vedere. S-a ajuns la un *acord* cu precizarea că fiecare dintre Puterile Aliate *va decide* reluarea relaţiilor diplomatice şi recunoaşterea guvernelor statelor (aflate în discuţie) foste aliate ale Germaniei, *numai* după un . . studiu prealabil şi în lumina condiţiilor ce vor exista,

www.dacoromanica.ro

etc., etc. Prevalîndu-se de elasticitatea acestui acord, S.U.A. și Marea Britanie au tergiversat aplicarea lui, exercitînd presiuni asupra guvernului român, în sensul dorit de ele, fapt ce a creat în viața politică internă a României o stare de tensiune, instaurarea unei perioade glaciale între guvern și șeful statului, precipitarea unor acțiuni politico-diplomatice care au dus la cristalizarea relațiilor României cu Puterile Aliate, la conturarea perspectivei acestor relații, a locului României în noua configurație politică și socială a Europei postbelice

[106] Ștefan Lache, *op. cit.*, p. 251.

[107] *Ibidem.*

[108] *Ibidem, op. cit.*, p. 253.

[109] Ștefan Lache, *Lupta poporului român pentru libertate, independență și suveranitate națională în anii 1944—1947*, vol. cit., p. 253.

[110] Vezi pe larg inițiativele diplomatice ale României din martie 1945 ; vezi de asemenea, relatarea asupra festivității de la Cluj cu ocazia reinstaurării administrației românești în Transilvania, eliberată, în : *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. IV, p. 261, 270, 227—278 ; 288—289.

[111] Valeriu Dobrinescu, *Acțiuni diplomatice ale României pentru recunoașterea statutului de cobeligerantă*, în : *Actul de la 23 August 1944*, pp. 467—500.

[112] Elisabeta Petreanu, Gh. Buzatu, *Rolul și locul României într-o lume în schimbare : 1945—1985*, în : *Românii în istoria universală*, vol. I, coordonatori : B. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza", 1986, pp. 677—679.

[113] Vezi în acest sens : scrisoarea adresată de guvernul român la 8 martie 1945 guvernului U.R.S.S. în cuprinsul căreia guvernul reamintea *dreptul României* de a reintegra partea de nord-vest a Transilvaniei în teritoriul românesc, și de a reinstaura acolo administrația românească ; vezi în același context politic și sub imperiul aceluiași deziderat : *telegramele* guvernului român adresate la 11 martie 1945 guvernelor S.U.A. și Marii Britanii în cuprinsul cărora guvernul de la București exprima (și cu acest prilej) hotărîrea României de a participa *în continuare* la lupta împotriva Germaniei fasciste, pînă la înfrîngerea definitivă a acesteia, speranța României că *astfel* își va dobîndi o nouă situație internațională, în : *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. IV, p. 261 ; 277—278.

[114] Vezi pe larg : cuvîntarea primului ministru al României, dr. Petru Groza, rostită la marea adunare populară care a avut loc la Cluj (în Piața Libertății) la 13 martie 1945 cu prilejul reinstaurării administrației românești în partea de nord-vest a Transilvaniei, a reintegrării acestui pămînt românesc în cadrul statului român, în : *23 August 1944. Documente. 1944 — 1945* . . . , vol. cit., p. 288.

[115] Vezi pe larg : Șt. Lache, Gh. Tuțui, *România și Conferința de Pace de la Paris din 1946*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca 1978, pp. 221—232 ; 238—284 ; Vezi, de asemenea, Valeriu Florin Dobrinescu, *România și Conferința păcii de la Paris (1946)*, în : *Românii în istoria universală*, vol. I, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza", 1986, p. 666—676.

[116] Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *Participarea României la înfrîngerea Germaniei naziste*, Edit politică, București, 1985 ; vezi și : *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 mai 1945*. Edit militară, București, 1966.

[117] V. Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Edit. militară, București, 1964 ; vezi și Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1986, pp. 51—77.

[118] *La contribution de la Roumanie à la victoire sur le fascisme. Edutes*, Editions de l'Académie de la R.S. Roumanie Bucarest, 1965, (Bibliotheca Historica Romaniae) ; Vezi și : Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme* . . , p. 209.

[119] Vezi *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din 15, 16 septembrie 1944 în care s-au discutat clauzele Convenției de armistițiu*, în : *23 August 1944, Documente, 1944—1945*, vol. III, p. 30—91.

[120] *Ibidem, op. cit.*, vol. II, p. 476.

[121] *Ibidem*, p. 477.

[122] *Ibidem.*

[123] *Ibidem.*

[124] *Ibidem. op. cit.*, vol. III, p. 198.

[125] *Ibidem.*

[126] *Ibidem.*

[127] *Ibidem.*

[128] *Ibidem.*

[129] *Ibidem.*

[130] *Ibidem, vol. cit.*, p. 271.

www.dacoromanica.ro

[131] *Ibidem*.
[132] *Ibidem*.
[133] *23 August 1944. Documente, 1944*, vol. II, p. 217.
[134] *23 August 1944. Documente, 1944—1945*, vol. III, p. 231.
* referire directă la propunerile de armistiţiu ale U.R.S.S. din aprilie 1944.
[135] *Ibidem*.
[136] *Ibidem*.
[137] *Ibidem*.
[138] *Ibidem*.
[139] *Ibidem*.
[140] *Ibidem*.
[141] *Ibidem*. p. 553.
[142] *Ibidem*.
[143] *Ibidem*. p. 552.
[144] *Ibidem*.
[145] *Ibidem*.
[146] *Ibidem*.
[147] *Ibidem*.
[148] *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. IV, p. 349.
[149] *Ibidem*, p. 350.
[150] *Ibidem*.
[151] *Ibidem*.
[152] *Ibidem*.
[153] *Ibidem*.
[154] *Ibidem*.
[155] *Ibidem*.
[156] *Ibidem*.
[157] *Ibidem*.
[158] *Ibidem*.
[159] *Ibidem, vol. cit.*, p. 264.
[160] *Ibidem*, p. 265.
[161] *Ibidem*.
[162] *Ibidem*.
[163] *Ibidem, vol. cit.*, p. 464.
[164] *Ibidem*.
[165] *Ibidem*, p. 465.
[166] *Ibidem*.
[167] *Ibidem*.
[168] *Ibidem*.
[169] *Ibidem*.
[170] *Ibidem*.
[171] *Ibidem*.
[172] Vezi şi: Ştefan Lache, *Lupta poporului român pentru libertate, independenţă şi suveranitate naţională în anii 1944—1947*, vol. cit., p 253.
[173] *23 Augus 1944. Documente. 1944—1945*, vol. IV, p. 465.
[174] *Ibidem*, p. 464—465.
[175] *Ibidem*, p. 465.
[176] *Ibidem*.
[177] *Ibidem*.
[178] *Ibidem*.
[179] *Ibidem*.
[180] *Ibidem*.
[181] *Ibidem*.
[182] *Ibidem*.
[183] *Ibidem*.
[184] *Ibidem*.
[185] *Ibidem*.
[186] „Scînteia", anul II, nr. 296, din 8 august 1945.
[187] *Foreign Relations of the United States. Conference of Berlin, (Potsdam) 1945*, vol. II, Departament of State, Washington, 1960, p. 1509—1510.
[188] Ion Enescu, *op. cit.*, p. 126—127.
[189] *Foreign Relations of the United States . . .* vol. I, p. 1509.

www.dacoromanica.ro

[190] *Ibidem.*
[191] Ion Enescu, *op. cit.*, p. 126.
[192] Valeriu Dobrinescu, *Acțiuni diplomatice ale României, vol. cit.*, p. 471.
[193] *23 August 1944. Documente. 1944—1945*, vol. IV, p. 548.
[194] *Ibidem.*
[195] *Ibidem.*
[196] *Ibidem.*
[197] *Ibidem.*
[198] *Ibidem.*
[199] *Ibidem* p. 549.
[200] *Ibidem.*
[201] *Ibidem.*
[202] *Ibidem.*
[203] *Ibidem.*
[204] *Ibidem.*
[205] *Ibidem.*
[206] *Ibidem.*
[207] *Ibidem.*
[208] *Ibidem.*
[209] *Ibidem.*
[210] *Ibidem.*
[211] *Ibidem.*
[212] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Ediția a IV-a, Editura de Stat pentru literatură politică, București, 1955, p. 8
[213] *Ibidem.*
[214] *Ibidem.*
[215] *Ibidem*, p. 33.
[216] *Ibidem.*
[217] *Ibidem*, p. 8.
[218] *Foreign Relations of the United States*, vol. II, p. 1500—1501.
[219] Ion Enescu, *op. cit.*, p. 143—149.
[220] Gh. Gheorghiu-Dej, *op cit.*, p. 8.
[221] *Ibidem.*
[222] *Ibidem.*
[223] *Ibidem.*
[224] *Ibibem.*
[225] Valeriu Dobrinescu, *Acțiuni diplomatice ale României*, p. 473.
[226] Șt. Lache, Gh. Tuțui, *op. cit.*, p. 153.
[227] *Ibidem.*

L'IMPACT DES ÉVÉNEMENTS D'AOÛT 1944 SUR LA POLITIQUE EXTÉRIEURE ROUMAINE. ORIENTATIONS IMMÉDIATES ET DE PERSPECTIVE

Résumé

Examinant l'impact des événements d'août 1944 sur la situation internationale de la Roumanie, l'étude relève les orientations immédiates et de perspective de la politique extérieure roumaine, mettant en évidence — dans le contexte politique intérieur et international de cette période — la préoccupation et l'effort constants de la diplomatie roumaine de rétablir le statut international de la Roumanie, l'intégrité territoriale de l'État roumain, en concordance avec les principes et les normes du droit international, avec les stipulations des documents internationaux signés par la Roumanie avec les Puissances Alliées, avec les déclarations et les obligations assumées par celles-ci au moment décisif du passage de la Roumanie dans la coalition des Nationes Unies, en concordance surtout avec les

www.dacoromanica.ro

droits qu'avaient acquis la Roumanie, et le peuple roumain, par sa participation — avec tout son potentiel matériel et humain — à la lutte pour la défaite de l'Allemagne fasciste, jusqu'à la victoire finale.

On évoque les premiers documents politiques élaborés par le Parti Communiste Roumain et par le nouveau gouvernement de la Roumanie (installé dans la nuit du 23 au 24 août, après et comme suite du déclenchement de l'insurrection roumaine) documents portés à la connaissance du peuple tout entier et de l'opinion publique mondiale dans la nuit du 23—24 août 1944, qui exprimaient l'espoir que des obligations assumées par les Puissances alliées, les garanties offertes par celles-ci concernant l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie allaient être respectées.

En rapport avec ces obligations, l'étude analyse le statut international de la Roumanie sous l'impact de certaines stipulations de la Convention d'armistice et de la politique des Puissances Alliées, soulignant (en consensus avec d'autres chercheurs roumains) l'aspect paradoxal de la situation intérieure et internationale de la Roumanie pendant les années 1944—1947 : depuis la signature de la Convention d'armistice (12 septembre 1944) jusqu'à la ratification du Traité de paix avec les Puissances alliées (le 23 août 1947). On relève les efforts constants de la diplomatie roumaine de surmonter les conséquences de ce „statut", d'assurer à la Roumanie sa réintégration dans la vie internationale d'après—guerre, en tant qu'Etat indépendant et souverain.

Analysant certains documents officiels du gouvernement roumain, notamment ceux concernant le programme de politique extérieure, l'étude relève le fait que dans les conditions spécifiques de la Roumanie (déterminées par son statut ainsi que par les contradictions entre les Puissances alliées) les postulats traditionnels de la politique extérieure roumaine ont été cependant réitérés, démontrant par là l'effort de la diplomatie roumaine d'offrir à la politique extérieure roumaine une perspective viable, de formuler des objectifs sur un long terme, en vue d'assurer le rôle de la Roumanie dans la nouvelle configuration politique et sociale de l'Europe d'après-guerre, sa place dans le concert des nations indépendantes et souveraines.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CONSTITUIREA MARII ADUNĂRI NAȚIONALE ȘI ADOPTAREA PRIMEI CONSTITUȚII SOCIALISTE A ROMÂNIEI. MARTIE—APRILIE 1948.

VASILE BUDRIGĂ

În ansamblul formelor de manifestare a democrației noastre socialiste un loc deosebit de însemnat ocupă sistemul electoral, care reglementează modul de alegere și activitate a deputaților Marii Adunări Naționale — ca for suprem al puterii de stat socialiste în România, și a deputaților consiliilor populare — organe democratice locale ale puterii și administrației de stat. Totodată, sistemul electoral socialist asigură cadrul organizatoric adecvat participării tot mai largi, directe și active, a tuturor cetățenilor țării la viața politică. La rîndul lor, Marea Adunare Națională și consiliile populare desemnează celelalte organe ale statului, a căror activitate o îndrumă și o controlează — toate acestea constituind baza întregului sistem al aparatului de stat pe plan central și local.

Sistemul electoral exprimă, deci, esența profund democratică a orînduirii noastre noi, influențînd, la rîndul său, în mod pozitiv perfecționarea și amplificarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare în patria noastră, fiind, de fapt, unul din etaloanele principale ale gradului înalt de dezvoltare atins de democratismul statului nostru socialist.

Alegerile de deputați au reprezentat și reprezintă evenimente de importanță majoră în viața politică a României în anii socialismului.

În țara noastră, în noua epocă istorică deschisă de evenimentele revoluționare din August 1944, sistemul electoral, consacrat pe plan juridic în Constituția României și în legislația electorală — care are la bază și detaliază principiile fundamentale electorale constituționale — a cunoscut un proces continuu de perfecționare, pentru a fi în concordanță cu transformările profunde care au avut loc în patria noastră în opera de făurire și consolidare a orînduirii socialiste. Rolul hotărîtor a revenit în acest proces Partidului Comunist Român, în strînsă conlucrare cu toate celelalte forțe sociale și politice vital interesate în construirea socialismului și comunismului pe pămîntul românesc. Această colaborare s-a înfăptuit pe plan electoral în cadrul unor organisme politice largi, democratice, cu caracter permanent care au evoluat de la Blocul Partidelor Democratice la Frontul Democrației Populare, și de la acesta din urmă la Frontul Unității Socialiste și apoi la Frontul Democrației și Unității Socialiste [1].

Începînd cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — din iulie 1965 — i-a revenit și îi revine tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru comunist, președintele Republicii Socialiste România, rolul hotărîtor [2] în perfecționarea continuă a sistemului electoral din România, în sensul amplificării și adîncirii caracterului

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 797—812, 1988

www.dacoromanica.ro

său democratic, în scopul asigurării accesului neîngrădit al tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, la conducerea treburilor de stat şi obşteşti la nivel central şi local. Astfel, în *Cuvîntarea rostită la Congresul al II-lea al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste* din ianuarie 1980 tovarăşul Nicolae Ceauşescu, referindu-se la semnificaţia majoră a alegerilor de deputaţi în Marea Adunare Naţională şi în consiliile populare în întreaga viaţă politică şi socială a României socialiste, a apreciat că alegerile de deputaţi constituie un „moment de amplă participare a maselor largi de oameni ai muncii la conducerea societăţii, de exercitare liberă a drepturilor şi libertăţilor democratice, de exprimare neîngrădită a voinţei şi aspiraţiilor întregii naţiuni socialiste, ce-şi făureşte în mod conştient şi suveran propriul destin de bunăstare şi fericire" [3].

În studiul de faţă vom analiza principalele aspecte legate de primele alegeri de deputaţi în Marea Adunare Naţională, de la 28 martie 1948, şi de adoptarea, de acest prim parlament socialist român, a primei Constituţii cu caracter socialist a României — la 13 aprilie 1948.

Pe baza hotărîrilor adoptate de Congresul al VI-lea al P.C.R., din 21—23 februarie 1948, s-a trecut la aplicarea unor măsuri concrete în vederea edificării orînduirii socialiste în România. Una din sarcinile ce trebuiau urgent rezolvate era lichidarea neconcordanţei dintre conţinutul nou, socialist al puterii de stat şi formele organizatorice ale aparatului de stat central şi local.

Deşi avusese loc un profund proces de democratizare a aparatului de stat, acesta nu corespundea pe deplin necesităţilor făuririi societăţii socialiste. De aceea, pentru ca statul de tip nou să-şi poată îndeplini cu succes, sub conducerea politică a P.C.R., rolul său istoric de instrument principal al construcţiei socialiste se impunea în mod obiectiv, şi în primul rînd, făurirea organului suprem al puterii de stat socialiste şi adoptarea unei noi Constituţii a ţării care să creeze cadrul juridic necesar pentru trecerea la făurirea orînduirii socialiste în România.

Înainte de autodizolvarea Adunării Deputaţilor, în scopul organizării primelor alegeri de deputaţi în Marea Adunare Naţională, au fost adoptate unele măsuri legislative. Astfel, deşi rămâneau în vigoare, în general, dispoziţiile *Legii electorale Nr. 560 din 15 iulie 1946 privitoare la alegerea Adunării Deputaţilor*[4], au fost aduse modificări importante acestei legi prin votarea, la 21 ianuarie 1948, de Adunarea Deputaţilor a *Legii Nr. 9 pentru modificarea Legii electorale nr. 560* [5]. Aceste modificări au fost de natură să lărgească caracterul democratic al legislaţiei electorale. În acest sens, de exemplu, articolul 1 modificat reducea limita de vîrstă pentru alegători de la 21 de ani la 20 de ani, iar prin modificarea articolului 2 limita de vîrstă pentru a putea fi ales deputat a fost stabilită la 23 de ani, faţă de 25 de ani cît prevedea *Legea nr. 560/1946* — prevedere ce a rămas în vigoare pînă în prezent. Articolul 4 modificat preciza că: „Funcţionarii publici şi militarii pot fi aleşi în Adunarea Deputaţilor. Nu există incompatibilitate între îndeplinirea mandatului de deputat şi exercitarea funcţiei publice", în timp ce acelaşi articol din *Legea electorală nr. 560/1946* prevedea că: „Funcţionarii publici, cu excepţia militarilor activi şi a membrilor corpului judecătoresc, pot fi aleşi în Adunarea Deputaţilor; militarii activi pot fi aleşi în cazul cînd îndeplinesc funcţiunea de ministru sau subsecretar de stat". Au fost sporite cazurile de excludere de la dreptul de vot pentru

www.dacoromanica.ro

elementele reacționare. Astfel, articolul 7 modificat sublinia că: „Sînt nedemni de a fi alegători sau aleși: 1) cei epurați în temeiul legilor de purificare; 2) cei vinovați de atitudini antidemocratice sau activitate colaboraționistă, constatată prin hotărîri judecătorești, deciziuni administrative sau în alt mod". Prin aceste perfecționări s-a urmărit, de asemenea, scurtarea termenelor pentru efectuarea operațiunilor electorale premergătoare desfășurării alegerilor „pentru a se grăbi — se arăta în *Expunerea de motive a Legii nr. 9 din 21 ianuarie 1948* — cu un ceas mai devreme întrunirea Adunării Deputaților, menită să statornicească noua așezare a instituțiilor de bază ale Republicii Populare Române" [6].

Numărul deputaților a fost menținut, ca și la alegerile parlamentare generale din 19 noiembrie 1946, la 414, potrivit *Decretului-lege Nr. 3031 din 15 octombrie 1946 pentru rectificarea tabloului anexă al Legii electorale Nr. 560 din 15 iulie 1946* [7].

Tactica electorală a forțelor democratice a fost stabilită de *Congresul al VI-lea al P.C.R.*, unde, în *Raportul politic general*, prezentat de conducătorul de atunci al P.C.R. — Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-a relevat necesitatea ca, sub conducerea comuniștilor, toate celelalte grupări politice, organizații de masă și obștești democratice să se prezinte pe liste unice de candidați în viitoarele alegeri parlamentare generale în cadrul unui organism politic larg democratic, reprezentativ și cu caracter permanent denumit *Frontul Democrației Populare*, alcătuit din: Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular și Uniunea Populară Maghiară, acest organism fiind expresia unității de voință a întregului popor muncitor din țara noastră „în lupta sa pentru întărirea R.P. Române".

În *Raportul politic general*, prezentat la Congresul al VI-lea al P.C.R. în legătură cu menirea Frontului Democrației Populare (F.D.P.) se făceau următoarele precizări: „Avînd drept forță conducătoare Partidul Muncitoresc Român (P.C.R. — n.a.), Frontul Democrației Populare va constitui un minunat mijloc de mobilizare a celor mai largi mase populare la munca de refacere economică, un mijloc de activizare politică a maselor orășenești și — céea ce este deosebit de important, a celor sătești, un mijloc de antrenare a maselor cît mai largi la lupta împotriva reacțiunii. Frontul Democrației Populare va fi o armă de făurire a unității politico-morale a întregului popor muncitor din țara noastră. Frontul Democrației Populare, odată creat, va deveni expresia voinței neclintite a întregului popor muncitor de a ridica economia țării și, odată cu aceasta, bunul trai a celor ce muncesc. El va fi expresia voinței poporului de a apăra cu cea mai mare străşnicie independența sa și cuceririle sale democratice" [9]. În continuare se făcea precizarea că F.D.P.-ul nu va fi o simplă înțelegere electorală, el deosebindu-se de toate celelalte alianțe electorale la care a participat P.C.R., în sensul că din F.D.P. nu mai făcea parte nici-o grupare politică burgheză, acest organism politic constituind o formă nouă, superioară de colaborare a forțelor consecvent democratice din România, vital interesate în făurirea orînduirii socialiste.

În ultima sa ședință, din 24 februarie 1948, Adunarea Deputaților a dezbătut și votat unanim *Proiectul de lege pentru dizolvarea Adunării Deputaților, reglementarea convocării Marii Adunări Naționale și trecerea*

www.dacoromanica.ro

puterii legislative asupra guvernului[10]. Prin această lege s-a hotărît dizolvarea Adunării Deputaţilor începînd cu data de 25 februarie 1948, stabilirea datei alegerilor generale de deputaţi în Marea Adunare Naţională — cum se va numi de acum înainte parlamentul României socialiste — pentru ziua de 28 martie 1948. Marea Adunare Naţională urma să se întrunească în prima sa sesiune de constituire în ziua de 6 aprilie 1948, avînd şi rolul de Adunare Constituantă. Pînă la constituirea primului parlament socialist al ţării noastre, puterea legislativă era exercitată de guvern, sub rezerva ratificării actelor legislative respective de Marea Adunare Naţională[11].

După autodizolvarea Adunării Deputaţilor, pe baza orientărilor date de Congresul al VI-lea al P.C.R., în ziua de 27 februarie 1948 a avut loc şedinţa de constituire a Frontului Democraţiei Populare şi de alegere a organului său central de conducere — Consiliul Naţional al F.D.P., avînd în calitate de preşedinte pe dr. Petru Groza[12]. Cu acelaşi prilej a fost dezbătut şi aprobat textul *Manifestului Program al F.D.P-ului* pentru alegerile de deputaţi în Marea Adunare Naţională de la 28 martie 1948, urmînd să fie depuse, în toate circumscripţiile electorale, liste unice de candidaţi din partea forţelor sociale şi politice ce alcătuiau F.D.P.-ul şi adoptîndu-se, totodată, măsurile organizatorice pentru constituirea imediată de consilii judeţene, de plasă şi comunale ale F.D.P.-ului, formate din cîte doi reprezentanţi ai fiecărei grupări politice ce făcea parte din F.D.P. Tot în ziua de 27 februarie 1948, Comisia Electorală Centrală a atribuit, la cererea Consiliului Naţional al F.D.P.-ului, ca semn electoral al acestui organism politic în alegerile parlamentare de la 28 martie 1948 — *SOARELE*[13].

În momentul autodizolvării Adunării Deputaţilor registrele electorale şi certificatele de alegător erau în linii generale întocmite. Declaraţiile de candidaturi urmau să se facă pe liste, care trebuiau să cuprindă un număr de candidaţi egal cu numărul de deputaţi atribuit fiecărei circumscripţii electorale, o listă de candidaţi putînd fi depusă de cel puţin 100 de alegători din circumscripţia respectivă şi trebuiau însoţite de declaraţiile de acceptare a candidaturilor din partea celor propuşi[14].

În oraşul Bucureşti au fost constituite 261 secţii de votare, iar în celelalte părţi ale ţării încă 3327 secţii — deci, în total, 3588 secţii de votare în cele 414 circumscripţii electorale pentru alegerea a tot atîţia deputaţi în Marea Adunare Naţională[15].

În afară de Frontul Democraţiei Populare, în aceste alegeri au mai participat pe liste separate cele două grupări burgheze existente încă în acel moment în România, respectiv : *Partidul Naţional Liberal* — prezidat de Petre Bejan, care cuprindea elemente ale fostei grupări naţional-liberale conduse de Gheorghe Tătărescu — avînd drept semn electoral o linie dreaptă verticală, şi *Partidul Ţărănesc Democrat* — condus de profesorul universitar dr. Nicolae Gh. Lupu, decanul Facultăţii de medicină din Bucureşti, partid care a avut ca semn electoral două cercuri concentrice. Aceste partide au depus liste doar în unele judeţe, iar programele lor electorale, cu toate încercările de adaptare la noile realităţi, au avut un caracter conjunctural, cu un slab ecou în rîndurile maselor de alegători — fapt dovedit de numărul foarte mic de voturi şi de locuri de deputat obţinute în urma alegerilor. În toate judeţele au mai fost

www.dacoromanica.ro

depuse liste de candidați independenți — fără semn electoral, care nu au reușit să obțină nici-un mandat de deputat în parlament.

Un loc central în cadrul campaniei electorale desfășurate de F.D.P. ocupat popularizarea largă, prin toate mijloacele, a *Manifestului Program* [6], dat publicității la 5 martie 1948 și care s-a bucurat de adeziunea majorității covîrșitoare a alegătorilor. În acest important document electoral se definea, mai întîi, F.D.P.-ul, în lumina orientărilor date de Congresul al VI-lea al P.C.R., după care erau trecute în revistă marile transformări democratice și revoluționare înfăptuite în România în perioada istorică ce trecuse de la instaurarea guvernului revoluționar-democratic, muncitoresc-țărănesc de la 6 martie 1945 și erau trasate, în același timp, obiectivele de viitor care stăteau în fața poporului român în scopul trecerii la făurirea cu succes a noii orînduiri, socialiste în țara noastră. În acest sens, între altele, în *Manifestul Program al F.D.P.* se evidenția faptul că forțele sociale și politice, conduse de P.C.R., care alcătuiau F.D.P.-ul urmăreau „prefacerea României într-o țară industrială înaintată, cu o agricultură înfloritoare. Bogățiile naturale ale țării trebuiesc exploatate și puse în valoare în folosul poporului", precum și crearea condițiilor pentru trecerea la planificarea economiei naționale.

O deosebită valoare principială și practică o are afirmarea clară în acest program electoral a scopului central urmărit de F.D.P. — acela al ridicării nivelului de trai material și spiritual al tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate.

Un rol important în cadrul campaniei electorale a F.D.P.-ului a avut ampla dezbatere publică a conținutului *Proiectului de Constituție a Republicii Populare Române*, elaborat de forțele sociale și politice care alcătuiau F.D.P.-ul, sub conducerea P.C.R., și dat publicității în presa centrală în ziua de 7 martie 1948. Textul proiectului primei Constituții socialiste a României a fost adoptat, în forma sa definitivă, în ședința Consiliului Național al F.D.P.-ului din seara zilei de 5 martie 1948, prilej cu care s-a hotărît ca acest text să fie publicat și supus, pentru prima dată în istoria României, unei largi dezbateri publice, urmînd ca numai după aceea să fie dezbătut și votat de Marea Adunare Națională, ce se va constitui după alegerile din 28 martie 1948 [17].

Primele alegeri de deputați pentru Marea Adunare Națională, ca de altfel toate alegerile de deputați și campaniile electorale din România din anii socialismului, s-au desfășurat în toată țara într-o atmosferă de puternic entuziasm popular, în deplină libertate, liniște și ordine, fapt ce demonstrează înalta conștiință politică, patriotică a maselor de alegători, care s-au prezentat la vot în mod masiv, majoritatea covîrșitoare dîndu-și voturile pentru candidații Frontului Democrației Populare. Reliefînd această nouă realitate electorală, ziarul "Scînteia" din 30 martie 1948, într-un amplu reportaj privind desfășurarea alegerilor în toată țara, scria, între altele următoarele: „Într-o atmosferă de nestăvilit entuziasm, pătrunși de un mare sentiment de răspundere și de un înalt spirit de disciplină liber consimțită, într-o perfectă ordine, însuflețiți de un cald patriotism, cetățenii Republicii Populare Române s-au prezentat la vot în proporții încă necunoscute în istoria politică a României. Ziua alegerilor pentru Marea Adunare Națională, care va da țării o nouă Constituție, s-a transformat într-o adevărată săr-

www.dacoromanica.ro

bătoare a întregului popor. Pînă noaptea tîrziu străzile şi pieţele Capitalei, ale oraşelor şi satelor din toată ţara au răsunat de cîntece de veselie. Bărbaţi femei, tineri şi bătrîni, muncitori, ţărani, intelectuali, militari, meseriaşi, mici comercianţi au sărbătorit prin hore şi spectacole populare această măreaţă zi de afirmare a voinţei de pace, libertate şi progres a poporului român. Pretutindeni, la oraşe şi sate, alegătorii au manifestat cu însufleţire pentru Republica Populară Română şi Frontul Democraţiei Populare exprimîndu-şi încrederea în conducătorii săi. Un răspuns zdrobitor dat de poporul român manevrelor reacţiunii interne şi internaţionale"[18].

Deplina libertate în care s-au desfăşurat alegerile de deputaţi pentru Marea Adunare Naţională de la 28 martie 1948 a fost recunoscută public şi de delegaţii electorali pe lîngă secţiile de votare ai celor două grupări politice burgheze din opoziţie care au participat la aceste alegeri, precum şi de corespondenţ'i de presă străini acreditaţi în România — cărora li s-au creat toate condiţiile să se convingă, la faţa locului, în toată ţara, de această nouă realitate electorală profund democratică.

De exemplu, profesorul Anton Dumitriu, fost deputat, delegat electoral din partea Partidului Naţional Liberal — condus de Petre Bejan, într-un interviu acordat unui corespondent al ziarului „Universul" a declarat următoarele : „Votarea a decurs în cea mai perfectă ordine, iar secretul votului a fost pe deplin asigurat. Domnul preşedinte a legitimat pe orice alegător care se părea delegaţilor din opoziţie a nu fi în regulă cu certificatul de alegător. Sînt pe deplin mulţumit de felul cum s-a desfăşurat votarea. În calitate de delegat al Partidului Naţional Liberal nu pot decît să constat libertatea de care s-au bucurat şi cetăţenii şi partidele de opoziţie" [19].

Numeroase organe de presă, posturi de radio şi personalităţi politice progresiste de peste hotare au făcut aprecieri pozitive în legătură cu modul democratic în care au decurs atît campania electorală, cît şi alegerile de deputaţi de la 28 martie 1948, precum şi participarea masivă la vot a cetăţenilor. Astfel, trimisul special al agenţiei engleze de ştiri „Telepress", într-un interviu acordat unui corespondent al ziarului „Naţiunea", a subliniat că alegerile de deputaţi pentru Marea Adunare Naţională din România s-au caracterizat prin : „1. Campania electorală s-a contopit cu o ofensivă fără precedent pentru mărirea producţiei şi a devenit o veritabilă mobilizare a tuturor forţelor democratice şi productive din România; 2. Pretutindeni, discuţia asupra proiectului de Constituţie a Republicii Populare Române, care a fost propus opiniei publice de F.D.P., a suscitat interesul fiecărui cetăţean. Acesta şi-a dat seama că are acum în mîinile lui mijloacele pentru a-şi făuri destinul; 3. Toţi corespondenţii străini au avut posibilitatea să viziteze în mod liber secţiunile de votare şi chiar observatorii ostili au mărturisit că gradul înalt al disciplinei conştiente a poporului a avut o consecinţă nemaiîntîlnită în România : o zi de alegeri fără nici-un incident. Victoria F.D.P.-ului constituie, cred eu, cea mai bună replică pentru defăimările răuvoitoare şi, în acelaşi timp, expresia clară a voinţei poporului de a păşi înainte spre noi victorii" [20].

În faţa urnelor s-au prezentat circa 91 la sută din totalul alegătorilor înscrişi în listele electorale, fapt ce constituie o cifră record în raport cu toate alegerile generale parlamentare anterioare din România [21].

www.dacoromanica.ro

Potrivit rezultatelor definitive ale alegerilor de deputați de la 28 martie 1948 pentru Marea Adunare Națională, comunicate de Comisia Electorală Centrală, situația repartizării voturilor și a mandatelor de deputați a fost următoarea : [22] din totalul de 8399446 alegători înscriși în listele electorale s-au prezentat la vot un număr de 7.661.031 alegători ; listele F.D.P.-ului au întrunit 6.959.936 voturi, adică 93,2 la sută din totalul voturilor exprimate și un număr de 405 mandate de deputați — din totalul de 414. Toate listele de candidați au întrunit un număr de 7.468.541 voturi, fiind anulate 192.490. voturi.

Partidul Național Liberal, prezidat de Petre Bejan, a obținut doar 2,8 la sută din voturile exprimate, adică un număr de 212.438 voturi și un număr de 7 mandate de deputați.

Partidul Țărănesc Democrat, de sub conducerea prof. univ. dr. Nicolae Gh. Lupu, a obținut 50.532 voturi, adică 0,7 la sută din totalul voturilor exprimate și două locuri în parlament. Aceste rezultate dovedesc slaba influență în rîndurile alegătorilor a celor două grupări politice burgheze, care ș-au încetat activitatea în a doua jumătate a anului 1948, autodizolvîndu-se din lipsă de aderenți, încît alegerile de la 28 martie 1948 au fost ultimele alegeri de deputați din România la care au mai participat grupări politice burgheze de opoziție, la toate alegerile de deputați următoare listele de candidați fiind depuse numai de masele muncitoare, conduse de P.C.R. și grupate în organisme politice revoluționare, democratice cum au fost : Frontul Democrației Populare — pînă în anul 1968, Frontul Unității Socialiste — creat în toamna anului 1968 și Frontul Democrației și Unității Socialiste — începînd din ianuarie 1980 și care continuă pe o treaptă superioară activitatea Frontului Unității Socialiste.

După cum bine aprecia ziarul „Adevărul", referindu-se la participarea la aceste alegeri de deputați a celor două grupări politice burgheze : „Cele două partide din afara F.D.P.-ului, Partidul Liberal al domnului Bejan și Partidul Țărănesc Democrat al profesorului dr. Lupu au reușit, totuși, să-și manifeste existența" [22bis]. Este semnificativ pentru democratismul sistemului electoral socialist român, încă de la începuturile existenței sale, că din cei 404 deputați aleși pe listele F.D.P.-ului, 31 erau femei [23], iar după profesii situația se prezenta în felul următor : din totalul de 414 deputați aleși în Marea Adunare Națională la 28 martie 1948, 181 erau muncitori, 60 țărani, 139 profesori și învățători, medici, inginerii, scriitori și artiști, 8 militari și 26 funcționari [24].

Listele independente, depuse în toate circumscripțiile electorale, au întrunit, în total, 245.635 voturi, reprezentînd 3,3 la sută din numărul voturilor exprimate, dar nu li s-a atribuit nici-un mandat de deputat deoarece în nici-o circumscripție electorală ele nu au obținut un număr de voturi egal cu coeficientul electoral respectiv [25].

În ședința din 6 aprilie 1948 — care a fost ședința solemnă de constituire a Marii Adunări Naționale — au fost stabilite cele cinci comisii (secțiuni) pentru verificarea legalității operațiunilor electorale, iar în ședința din 7 aprilie 1948, pe baza rapoartelor prezentate de șefii celor cinci comisii, Marea Adunare Națională a validat mandatele tuturor celor 414 deputați aleși la 28 martie 1948. Tovarășul Nicolae Ceaușescu — ales deputat în județul Olt, a fost membru în comisia care a verificat

www.dacoromanica.ro

operaţiile electorale din circumscripţiile : Alba, Arad, Argeş, Bacău, Baia, Bihor, Botoşani, Braşov, Brăila, Buzău, Caraş şi Cîmpulung [26], iar în şedinţa din după amiaza zilei de 7 aprilie 1948 a fost ales unul din cei patru secretari ai Marii Adunări Naţionale [27]. În aceeaşi şedinţă, din 7 aprilie 1948, Marea Adunare Naţională a ales organele proprii de conducere — respectiv Biroul său, alcătuit dintr-un preşedinte — în persoana deputatului Gheorghe Apostol — şi trei vicepreşedinţi ; cei patru secretari şi patru chestori [28]. În şedinţa din 13 aprilie 1948, după votarea Constituţiei Republicii Populare Române şi în conformitate cu prevederile acesteia, cuprinse în articolele 39 şi 40, a fost ales *Prezidiul Marii Adunări Naţionale* — ca organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă între sesiunile forului suprem al puterii de stat, fiind alcătuit dintr-un preşedinte — în persoana profesorului univ. dr. Constantin I. Parhon, trei vicepreşedinţi, un secretar şi 14 membri [29].

În şedinţa din 14 aprilie 1948 Marea Adunare Naţională a dezbătut pe articole şi a votat unanim *Regulamentul interior al Marii Adunări Naţionale* [30], prin care se stabilea în detaliu, în conformitate cu prevederile noii Constituţii a ţării, modul de organizare şi funcţionare a forului suprem de stat şi legislativ al ţării.

În perioada 1—13 aprilie 1948, Marea Adunare Naţională, aleasă la 28 martie 1948, a îndeplinit şi rolul de mare însemnătate politică — de *Adunare Constituantă*, care a dezbătut şi apoi a votat în unanimitate, în ziua de 13 aprilie 1948, *Constituţia Republicii Populare Române*, prin *Legea nr. 114*, proiectul Constituţiei fiind supus timp de o lună dezbaterii publice, prilej cu care au fost făcute de oamenii muncii numeroase propuneri de îmbunătăţire şi, totodată, întregul nostru popor şi-a manifestat adeziunea deplină faţă de prevederile largi democratice ale primei Constituţii cu conţinut socialist din istoria României.

Noua Constituţie a ţării, care a consfinţit profundele transformări democratice şi revoluţionare înfăptuite de poporul român, sub conducerea P.C.R., pînă la data adoptării legii fundamentale a patriei noastre şi a creat cadrul juridic necesar trecerii la edificarea orînduirii socialiste în România, este alcătuită din 10 titluri şi 105 articole, care definesc cu claritate conţinutul nou, socialist al puterii de stat, structura social-economică a ţării, drepturile şi îndatoririle fundamentale ale cetăţenilor, organele centrale şi locale ale puterii şi administraţiei de stat, organele judecătoreşti şi ale procuraturii, Stema, Sigiliul, Drapelul şi Capitala ţării, precum şi procedura de modificare a Constituţiei Republicii Populare Române [31] — denumire pe care a purtat-o ţara noastră în perioada : 30 decembrie 1947 — 21 august 1965, cînd, în condiţiile victoriei depline şi definitive a socialismului la oraşe şi sate realitate consfinţită pe plan juridic prin votarea de parlamentul ţării, la 21 august 1965, a unei noi Constituţii, s-a proclamat, odată cu adoptarea Constituţiei, Republica Socialistă România. Constituţia Republicii Socialiste România — din 21 august 1965, cu perfecţionările ulterioare — a creat şi crează cadrul juridic general instituţional pentru consolidarea orînduirii socialiste şi făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi comuniste în România [32].

Constituţia Republicii Populare Române din 13 aprilie 1948 a consacrat pe plan juridic şi practic conţinutul nou, socialist al puterii de stat

www.dacoromanica.ro

în patria noastră. Astfel, în articolul 1 din Titlul I se precizează că : „Republica Populară Română este un stat popular, unitar, independent și suveran" care, potrivit articolului 2, „a luat ființă prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului" și unde, precizează articolul 3, „întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului. Poporul își exercită puterea prin organe reprezentative, alese prin vot universal, egal, direct și secret". O dovadă a democratismului larg și profund al acestei Constituții o reprezintă și prevederea cuprinsă în articolul 4 din Titlul I, conform căreia : „Reprezentanții poporului în toate organele puterii de stat sînt răspunzători în fața poporului și pot fi revocați prin voința alegătorilor, în condițiile stabilite de lege".

În titlul II, referitor la structura social-economică a statului, s-a consemnat existența, atunci, a trei forme de proprietate, după cum urmează : proprietatea de stat, cooperatistă și particulară, precizîndu-se poziția statului socialist român față de fiecare tip de proprietate, subliniindu-se, în articolul 7, că : „Bunurile comune ale poporului constituiesc temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române. Apărarea și dezvoltarea bunurilor comune ale poporului sînt o îndatorire a fiecărui cetățean". Prin prevederile cuprinse în articolele 5, 6 și 11 Constituția a creat cadrul juridic necesar trecerii, în perioada imediat următoare, la constituirea proprietății socialiste a întregului popor asupra principalelor mijloace de producție, realizare de importanță istorică înfăptuită la 11 iunie 1948 prin actul naționalizării întreprinderilor industriale, miniere, de transport, bancare, financiare comerciale ș.a. Astfel, articolul 6 sublinia că : „Bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, pe apă și în aer, poșta, telegraful, telefonul, radioul aparțin statului ca bunuri comune ale poporului. Prin lege se vor stabili modalitățile de trecere în proprietatea statului a bunurilor enumerate în alineatul precedent care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, se aflau în mîini particulare".

În același sens, articolul 11 preciza că atunci cînd „interesul general o cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare, care sînt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice pot deveni proprietatea statului, adică bun al poporului, în condițiile prevăzute de lege".

În domeniul relațiilor agrare, în mod just și realist, noua Constituție a consfințit principiul socialist conform căruia : „Pămîntul aparține celor ce-l muncesc. Statul protejează proprietatea de muncă țărănească. El încurajează și sprijină cooperația sătească" (art. 9).

De mare valoare principială și practică este și prevederea din articolul 12, potrivit căreia : „Munca este factorul de bază al vieții economice a statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai".

Un alt principiu fundamental, cu caracter socialist, consfințit de legea de bază a țării, este cel referitor la necesitatea trecerii rapide la planificarea economiei naționale de către stat „în vederea dezvoltării

www.dacoromanica.ro

puterii economice a țării, asigurării buneistări a poporului și garantării independenței naționale" (art. 15).

În Titlul III au fost înscrise și garantate, material și politic, largi drepturi și libertăți democratice, cetățenești. În această direcție, articolul 16, cu care începea acest Titlu, preciza că: „Toți cetățenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, religie sau grad de cultură sînt egali în fața legii", iar articolul 17 releva că „orice propovăduire sau manifestare a urei de rasă sau de naționalitate se pedepsește de lege". În continuare, prin articolele 18 — 36 se asigurau largi drepturi tuturor cetățenilor țării, cum erau și sînt: dreptul de a alege de la vîrsta de 18 ani împliniți și de a fi ales deputat de la vîrsta de 23 de ani în sus — prevederi electorale valabile și în prezent, aceasta fiind o expresie a caracterului profund și consecvent democratic al sistemului electoral socialist din România, încă de la începutul existenței sale; dreptul la muncă, la odihnă, deplina egalitate în drepturi a femeii cu bărbatul, dreptul la învățătură „prin organizarea și dezvoltarea învățămîntului primar obligatoriu și gratuit, prin burse de stat date elevilor și studenților merituoși și prin organizarea și dezvoltarea învățămîntului profesional și tehnic" (art. 22); încurajarea de către stat a științei și artei; ocrotirea sănătății publice; protecția căsătoriei și a familiei de către stat; libertatea conștiinței și libertatea religioasă; libertatea individuală a cetățenilor, inviolabilitatea domiciliului; libertatea presei, a cuvîntului, a întrunirilor, mitingurilor; secretul corespondenței; dreptul de petiționare; interzicerea prin lege și pedepsirea oricărei asociații cu caracter fascist sau antidemocratic. Apărarea patriei este apreciată ca o datorie de onoare a tuturor cetățenilor (art. 36).

Articolele 37 — 65 defineau pe larg atribuțiile Marii Adunări Naționale care, potrivit prevederilor articolului 37, este organul suprem al puterii de stat și, conform articolului 38, unicul organ legislativ al țării, avînd în competența sa exclusivă următoarele prerogative esențiale în stat: 1. Alegerea Prezidiului Marii Adunări Naționale; 2. Formarea Guvernului Republicii Populare Române; 3. Modificarea Constituției; 4. Stabilirea numărului, atribuțiilor și denumirii ministerelor, precum și desființarea, contopirea sau noua denumire a celor existente; 5. Votarea Bugetului Statului, a încheierii exercițiilor bugetare, stabilirea impozitelor și a modului lor de percepere; 6. Problemele războiului și ale păcii; 7. Să decidă consultarea poporului prin referendum; 8. Acordarea amnistiei (art. 39).

În continuare, articolele 40 — 46 precizează modul de alegere și competențele Prezidiului Marii Adunări Naționale, dintre care amintim: convocarea organului suprem al puterii de stat în sesiuni ordinare și extraordinare; emiterea de decrete cu putere de lege, interpretarea legilor adoptate de Marea Adunare Națională; grațierea și comutarea pedepselor; reprezentarea țării în relații internaționale; numirea și revocarea miniștrilor, la propunerea Președintelui Consiliului de Miniștri, în intervalul dintre sesiunile forului suprem al puterii de stat ș.a. După expirarea mandatului deputaților Marii Adunări Naționale sau în caz de dizolvare a parlamentului înainte de termen, Prezidiul Marii Adunări Naționale își exercita funcțiile pînă la alegerea unui nou Prezidiu.

Marea Adunare Națională era aleasă pe termen de 4 ani (art. 47), ea fiind convocată în sesiuni ordinare de cel puțin două ori pe an, prin

www.dacoromanica.ro

decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, iar în sesiuni extraordinare se convoca tot prin decret al Prezidiului la cererea a cel puțin o treime din numărul deputaților. Marea Adunare Națională a fost investită cu dreptul de a valida mandatele deputaților săi, în prima sesiune după alegeri. Imediat după constituire, Marea Adunare Națională își alegea, pentru fiecare sesiune, un *Birou* al său format dintr-un președinte, trei vicepreședinți și secretari, iar dezbaterile parlamentare erau conduse fie de președintele Biroului Marii Adunări Naționale, fie, în lipsa acestuia, de unul dintre vicepreședinții Biroului.

Marea Adunare Națională nu putea, și nu poate nici în prezent, lucra valabil și legal decît în prezența a cel puțin jumătate plus unul din numărul total al deputaților și putea adopta hotărîri valabile cu majoritatea simplă a voturilor deputaților prezenți, în afară de cazul în care Constituția sau Regulamentul interior de funcționare a forului suprem al puterii de stat prevedea alt număr de voturi. Ședințele Marii Adunări Naționale erau — și sînt și în prezent — publice, în afară de cazul cînd aceasta hotăra altfel. Deputații se bucurau — și se bucură și astăzi — de imunitate parlamentară și de dreptul de interpelare a membrilor guvernului sau a guvernului în ansamblul său.

Articolele 66 — 74 precizau componența și atribuțiile organelor centrale ale administrației de stat — respectiv Consiliul de Miniștri și ministerele. Astfel, în articolul 66 se arăta că : „Organul suprem executiv și administrativ al Republicii Populare Române este guvernul. Guvernul se compune din : Președintele Consiliului de Miniștri (primul ministru), din unul sau mai mulți vicepreședinți și din miniștri, care împreună alcătuiesc Consiliul de Miniștri".

În Titlul VIII, articolele 75 — 85, a fost stabilită împărțirea administrativ-teritorială a țării și se precizau componența și competența noilor organe locale ale puterii de stat socialiste, numite în Constituție consilii populare, fiind alese pe termen de 4 ani prin vot universal, egal direct și secret de toți cetățenii români care se bucurau de drepturi electorale — în aceleași condiții ca și pentru alegerile parlamentare. Potrivit reglementărilor constituționale, consiliile populare aveau următoarele atribuții principale : îndrumarea și conducerea activității economice, sociale și culturale locale în conformitate cu prevederile legilor în vigoare și ale dispozițiilor organelor administrative superioare ; elaborarea și executarea planului economic și bugetului local, în strînsă legătură cu planul general național și bugetul general al statului ; buna administrare a bunurilor și întreprinderilor locale ; păstrarea ordinii publice, apărarea drepturilor locuitorilor, asigurarea respectării și aplicării legilor statului și adoptarea măsurilor necesare bunului mers al gospodăriei locale (art. 78).

Potrivit dispozițiilor articolului 75, teritoriul țării era împărțit din punct de vedere administrativ în comune, plăși și județe.

Prima Constituție cu caracter socialist a României, adoptată la 13 aprilie 1948 de cel dintîi parlament socialist al țării noastre, rezultat în urma alegerilor de deputați de la 28 martie 1948, s-a bucurat de aprecieri pozitive peste hotare din partea forțelor democratice și progresiste de pretutindeni. Vom da, în această direcție, două exemple semnificative.

www.dacoromanica.ro

Astfel, cunoscutul om politic francez, cu vederi burghezo-democratice, Pierre Cot, profesor la Facultatea de drept din Paris, fost ministru al aviației și raportor general asupra primului proiect de Constituție a Franței după al doilea război mondial, membru al partidului Uniunea Republicană și membru al Rezistenței antihitleriste din Franța, a declarat că a studiat cu atenție și interes Proiectul de Constituție a Republicii Populare Române și îl consideră drept : „Unul din cele mai bune din cîte se pot imagina. El îmi pare foarte bine adaptat la situația actuală a României și va da putința acestei țări să parcurgă o etapă importantă a istoriei sale. Aș dori să subliniez, îndeosebi, caracterul democratic al Proiectului de Constituție care face onoare celor care l-au conceput și celor ce l-au redactat, adaptîndu-l României, pe care o va situa în primele rînduri ale democrațiilor populare, care sînt speranța Europei și a lumii moderne" [33].

Demne de semnalat sînt și aprecierile făcute de D. N. Pritt — membru în Consiliul Regal al Angliei și al Partidului Laburist, deputat în Camera Comunelor, care a subliniat că este pentru prima dată cînd în România un proiect de Constituție este publicat în prealabil și supus dezbaterii întregului popor, noua Constituție a României fiind, tot pentru întîia dată, o emanație a voinței maselor largi populare. A arătat, după aceea, că alte prevederi ale acestui proiect de Constituție care l-au impresionat profund, atît ca om politic, cît și în calitate de jurist, sînt următoarele : „Dreptul la educație, dreptul la muncă, dreptul țăranilor la pămînt, stipulațiunile speciale pentru naționalitățile conlocuitoare, garanțiile pentru libertatea persoanei, dreptul de revocare și inițiativă legislativă și legislația împotriva fascismului și urii de rasă sau naționalitate". În încheierea aprecierilor sale, D. N. Pritt a precizat, pe bună dreptate, că : „Privită în general, în Constituția aceasta apare spiritul noii democrații nestingherit de proprietatea reacționară, aflată în mîini particulare, care dispune, la noi (adică în Anglia și alte state capitaliste — n.a.), de destinul lucrătorilor de la sate și orașe" [34].

★

Întreaga pregătire și desfășurare a alegerilor de deputați pentru primul parlament socialist al României, de la 28 martie 1948, au demonstrat în practică adeziunea deplină a majorității covîrșitoare a poporului român față de politica internă și externă a P.C.R. și a statului nostru socialist, hotărîrea fermă a maselor largi de cetățeni, fără deosebire de naționalitate, de a lupta și munci pentru consolidarea cuceririlor democratice și revoluționare obținute pînă la data acestor alegeri, pentru trecerea la făurirea cu succes a orînduirii socialiste pe pămîntul strămoșesc. Și cu acest prilej s-a confirmat în practică justețea tacticii electorale elaborate de P.C.R. — și anume aceea de unire într-un front comun a tuturor forțelor sociale și politice cu adevărat democratice, unire înfăptuită în cadrul Frontului Democrației Populare ai cărui candidați au obținut o victorie strălucită în aceste alegeri. Un rol de prim ordin în asigurarea victoriei candidaților F.D.P.-ului în alegeri l-a avut elaborarea de Consiliul Național al F.D.P.-ului, sub conducerea politică directă a P.C.R., precum și larga popularizare, a *Proiectului de Constituție a Republicii Populare Române* și a *Manifestului Program* pentru alegerile de deputați în Marea Adunare Națională de la 28 martie 1948.

www.dacoromanica.ro

În urma acestor alegeri s-a constituit Marea Adunare Națională — ca for suprem al puterii de stat socialiste și legislativ al țării care, totodată, în prima sa sesiune, a avut și importantul rol politic de Adunare Constituantă — ce a dezbătut și votat unanim, în ziua de 13 aprilie 1948, prima Constituție cu caracter socialist a României.

Cu acest prilej s-a demonstrat în practică profundul democratism al sistemului electoral socialist român, prin participarea conștientă și masivă la vot a cetățenilor, la care se adaugă deplina libertate, ordine și liniște, puternicul entuziasm popular ce au caracterizat atît campania electorală, cît și desfășurarea alegerilor.

S-au asigurat pe deplin drepturi electorale egale, în conformitate cu prevederile legale, pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, fapt ce a contribuit la întărirea unității social-politice a oamenilor muncii din România în jurul Partidului Comunist Român care, și cu acest prilej, s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice de forță politică conducătoare în vasta și complexa operă de făurire și consolidare continuă a orînduirii socialiste în patria noastră.

Primele alegeri de deputați în Marea Adunare Națională au fost, totodată și ultimele alegeri parlamentare din istoria României la care au mai participat grupări politice burgheze aflate în opoziție — care au și dispărut, prin autodizolvare din cauza lipsei de aderenți, la puțină vreme după aceste alegeri — în a doua jumătate a anului 1948.

Victoria categorică obținută de candidații F.D.P.-ului în alegerile de deputați de la 28 martie 1948 și constituirea Marii Adunări Naționale, care a adoptat și prima Constituție socialistă a României, au și o deosebită semnificație internațională, deoarece au dus la consolidarea poziției statului nostru socialist pe plan internațional, încît nimeni nu mai putea contesta hotărîrea fermă a poporului român de a făuri, sub conducerea P.C.R., o nouă orînduire, lipsită de orice exploatare a omului de către om — orînduirea socialistă și comunistă.

În documentele elaborate și publicate cu prilejul acestor alegeri, în adunările electorale cetățenești și în timpul desfășurării alegerilor, masele largi de alegători și-au afirmat cu putere deplina adeziune față de politica externă a statului nostru socialist de pace și colaborare cu toate popoarele care au trecut la făurirea orînduirii noi socialiste, cu toate forțele democratice, progresiste și antiimperialiste, cu toate popoarele lumii în scopul realizării unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră, în care să domnească respectarea strictă a principiilor deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne și externe ale statelor, renunțării la folosirea forței și la amenințarea cu forța în relațiile interstatale, avantajului reciproc, rezolvării tuturor problemelor internaționale numai și numai pe calea pașnică, a tratativelor, recunoașterii și respectării în practică a dreptului sacru al fiecărui popor de a-și alege în mod liber și suveran calea de dezvoltare economico-socială și politică, de a fi pe deplin stăpîn asupra bogățiilor sale naționale.

În condițiile trecerii la făurirea orînduirii socialiste în România, după ce s-a ales și constituit forul suprem al puterii de stat socialiste din țara noastră, s-a impus ca o necesitate obiectivă și făurirea unui nou aparat de stat, socialist, pe plan local. Noile organe locale ale puterii de

www.dacoromanica.ro

stat au purtat denumirea de sfaturi populare [35] — care s-a menținut pînă în anul 1968, cînd, odată cu noua organizare administrativ-economică a teritoriului României și adoptarea unei noi legi de organizare și funcționare a organelor locale ale puterii de stat [36], sfaturile populare și-au schimbat denumirea în consilii populare. Primele alegeri de deputați pentru organele locale democratice ale puterii de stat socialiste din patria noastră au avut loc la 3 decembrie 1950. În urma acestor alegeri s-au constituit consiliile populare a căror organizare și activitate au cunoscut un proces continuu de perfecționare, în sensul asigurării creșterii rolului acestora în mobilizarea maselor de cetățeni la opera de făurire a orînduirii socialiste și comuniste în România, pentru ridicarea pe o treaptă superioară a democrației noastre socialiste, muncitorești-revoluționare.

În concepția P.C.R., a secretarului său general tovarășul Nicolae Ceaușescu, democrația reprezentativă trebuie să se îmbine în mod dialectic cu democrația directă, pentru că numai în acest fel se poate asigura, cu adevărat, participarea amplă a tuturor categoriilor de cetățeni la viața politică a țării. Această viziune realistă, științifică a fost din nou afirmată cu tărie în *Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la deschiderea lucrărilor celei de-a V-a Conferințe Naționale a Partidului Comunist Român*, desfășurată în zilele de 14—16 decembrie 1987, în care se arată că: „*În același timp, am perfecționat și dezvoltat sistemul democrației reprezentative — Marea Adunare Națională, consiliile populare, alte organe de stat — care, într-o strînsă colaborare cu organele democrației muncitorești, asigură un cadru nou, democratic, unic în felul său, de conducere a societății.*

Am acordat întotdeauna o importanță deosebită și am luptat pentru dezvoltarea democrației reprezentative. Considerăm că ea constituie un cadru și o formă importantă, dar cu anumite limite — și, de aceea, am trecut la realizarea, în același timp, a unui nou cadru, al democrației directe. Considerăm că îmbinarea armonioasă a acestor două forme de activitate democratică deschide calea unei noi democrații, cu mult superioară oricăror forme de democrație de pînă acum.

Am pornit și pornim de la faptul că socialismul însuși reprezintă — și trebuie să asigure — cea mai largă democrație, cel mai corespunzător cadru pentru ca toate clasele și categoriile sociale, întregul popor să poată participa direct la conducerea societății. Această formă de democrație răspunde socialismului, viitorului omenirii" [37].

Campaniile electorale și alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională și consiliile populare au constituit și constituie evenimente politice de importanță majoră în viața întregii națiuni române în anii socialismului, ele fiind o dovadă pe deplin convingătoare a dezvoltării și perfecționării democrației muncitorești-revoluționare, un prilej de afirmare puternică a unității de nezdruncinat a tuturor locuitorilor României, fără nici-o discriminare, în jurul Partidului Comunist Român — centrul vital al întregii noastre societăți socialiste, precum și momente de participare amplă și nemijlocită a maselor largi de cetățeni la conducerea țării.

www.dacoromanica.ro

NOTE

[1] În legătură cu întreaga evoluție a sistemului electoral socialist din România a se vedea : Vasile Budrică, *Evoluția legislației electorale din România. 1946—1986.* (STUDIU publicat în : „Revista de istorie", Nr. 4/1986, p. 368—387).

[2] A se vedea : Vasile Budrigă, *Viziunea președintelui Nicolae Ceaușescu despre rolul sistemului electoral în viața politică a țării* (Studiu publicat în revista : „Anale de istorie", Nr. 3/1985, p. 46—62).

[3] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Edit. politică, București, 1980, p. 352.

[4] „Monitorul Oficial", Partea I-a, Nr. 161 din 15 iulie 1946, p. 7359—7367.

[5] „Dezbaterile Adunării Deputaților", Ședința din 21 ian. 1948, p. 493—497.

[6] *Ibidem*, p. 493

[7] „Monitorul Oficial", Partea I-a, Nr. 239 bis din 15 oct. 1946, p. 111—118.

[8] „România liberă", VI (1948), Nr. 1073 din 23 feb., p. 5

[9] *Ibidem.*

[10] „D.A.D.", Ședința din 24 feb. 1948, p. 810—811.

[11] *Ibidem.* Vezi și ziarul : „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1056 din 26 feb., p. 1.

[12] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1059 din 29 feb., p. 1.

[13] *Ibidem.*

[14] „Monitorul Oficial", Partea I-a, Nr. 161 din 15 iulie 1946, p. 7359—7367.

[15] „Monitorul Oficial", Partea III-a. Dezbaterile Parlamentare. Marea Adunare Națională. Sesiunea ordinară 1948, Ședința din 7 aprilie, p. 1—34.

[16] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1063 din 5 martie, p. 3.

[17] „România liberă", VI (1948), Nr. 1089 din 7 martie, p. 3 și 8.

[18] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1085 din 30 martie, p. 1.

[19] „Universul", 65 (1948), Nr. 75 din 31 martie, p. 3.

[20] „Națiunea", III (1948), Nr. 608 din 5 aprilie, p. 3.

[21] „Adevărul", 62 (1948), Nr. 17.126 din 1 aprilie, p. 1.

[22] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1092 din 7 aprilie, p. 1.

[22] bis „Adevărul", 62 (1948), Nr. 17.126 din 1 aprilie, p. 1.

[23] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1092 din 7 aprilie, p. 1.

[24] Arhiva Marii Adunări Naționale, Fond : Legislatura I-a a Marii Adunări Naționale, dosar 5/1948—1950.

[52] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1092 din 7 aprilie, p. 1.

[26] „Monitorul Oficial", Nr. 1 din 14 aprilie 1948, Partea III-a. Dezbateri Parlamentare. Marea Adunare Națională. Sesiunea ordinară 1948. Ședința din 6 aprilie, p. 3.

[27] *Ibidem*, Nr. 3 din 16 aprilie 1948, p. 39—41.

[28] *Ibidem.*

[29] *Ibidem*, Nr. 11 din 11 mai 1948. Ședința Marii Adunări Naționale din 13 aprilie, p. 103—105.

[30] *Ibidem*, Nr. 12 din 12 mai 1948. Ședința Marii Adunări Naționale din 14 aprilie 1948, p. 107—108.

[31] „Monitorul Oficial", CXVI (1948), Partea I-a, Nr. 78 bis din 13 aprilie, p. 3379—3385 ; Ibidem, Partea III-a. Dezbaterile Parlamentare. Nr. 4 din 17 aprilie 1948p. 43—44 ; Nr. 5 din 19 aprilie, p. 45—69 ; Nr. 6 din 26 aprilie p. 71—78 ; Nr. 7 din 27 aprilie, p. 79—96 ; Nr. 8 din 5 mai 1948, p. 91—94 ; Nr. 9 din 6 mai, p. 95—97 ; Nr. 10 din 7 mai 1948, p. 99—101.

[32] *Constituția Republicii Socialiste România. Proiect.* Edit. politică, București — 1965, 30 p. ; „Scînteia", XXXV (1965), Nr. 6717 din 21 august, p. 1, 2 și 3 ; Nr. 6718 din 22 august 1965, p. 1. Vezi și ultima ediție a *Constituției Republicii Socialiste România*, Consiliul de Stat. Sectorul Buletinului Oficial și al publicațiilor legislative, București, 1986, 40 p.

[33] „Scînteia", XVII (1948), Nr. 1007 din 21 martie, p. 3.

[34] „România liberă", VI (1948), Nr. 1103 din 24 martie, p. 1 și 2.

[35] În legătură cu întreaga evoluție a organizării și funcționării consiliilor populare, cu toate alegerile de deputați în organele locale ale puterii de stat socialiste din România a se vedea : Vasile Budrigă, *Două decenii de activitate a consiliilor populare 1965—1985* (în „Revista de istorie", nr. 6/1985 p. 572—596).

[36] Referitor la perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a României în anii socialismului a se vedea, pe larg : Vasile Budrigă, *Perfecționarea organizării administrativ — teritoriale a României în perioada : 1965—1986.* (În „Revista de istorie, nr. 1/1988).

www.dacoromanica.ro

* În legătură cu tabelul nominal al deputaților aleși pentru prima dată în Marea Adunare Națională — la 28 martie 1948, pe circumscripții electorale constituite pe județe — un județ formînd o singură circumscripție, în care erau aleși mai mulți deputați, în raport cu numărul alegătorilor, a se vedea : „Monitorul Oficial", Nr. 2 din 15 aprilie 1948, Partea III-a. Dezbateri Parlamentare. Marea Adunare Națională. Sesiunea ordinară 1948. Ședința din 7 aprilie p. 2, 3, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 17, 18, 29, 33 și 34.

[37] Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, Edit. politică, București, 1987, p. 36—37.

LA CONSTITUTION DE LA GRANDE ASSEMBLÉE NATIONALE ET L'ADOPTION DE LA PREMIÈRE CONSTITUTION SOCIALISTE DE LA ROUMANIE (MARS—AVRIL 1948)

Résumé

L'auteur de la présente étude analyse les principaux aspects touchant la préparation et le déroulement de la campagne électorale et des premières élections de députés à la Grande Assemblée Nationale — du 28 mars 1948 — par suite desquelles l'on a constitué le premier parlement socialiste de la Roumanie — en tant qu'organe suprême du pouvoir d'État et forum législatif unique — lequel a joué également l'important rôle politique d'Assemblée constituante, adoptant le 13 avril 1948 la première Constitution à caractère socialiste de la Roumanie, qui a consacré les transformations démocratiques et révolutionnaires accomplies en Roumanie après l'acte historique du 23 août 1944 et créé en même temps le cadre juridique général nécessaire au passage à la création du système socialiste, dénuée de toute exploitation de l'homme par l'homme sur le territoire roumain ancestral. L'étude présente amplement aussi le contenu de la première Constitution de la Roumanie pendant les années du socialisme.

La préparation et le déroulement des élections de députés à la Grande Assemblée Nationale, du 28 mars 1948, ont démontré l'adhésion totale du peuple roumain à la politique intérieure et extérieure du Parti Communiste Roumain et de notre Etat socialiste, la ferme décision des larges masses de citoyens, sans distinction de nationalité, de travailler et lutter pour la consolidation des conquêtes révolutionnaires obtenues jusqu'aux élections, pour le passage à l'édification avec succès du système socialiste.

A cette occasion également a été confirmée la justesse de la tactique électorale élaborée par le Parti Communiste Roumain, à savoir celle d'union en un seul front de toutes les forces sociales et politiques vraiment démocratiques, union réalisée dans le cadre d'un organisme politique nouveau dénommé le Front de la Démocratie Populaire, dont les candidats ont remporté une éclatante victoire au cours des élections — respectivement le plus grand pourcentage de voix connu jusqu'alors dans les annales parlementaires de la Roumanie — respectivement 93,2% sur le nombre total des voix valablement exprimées. Ces élections de députés au premier parlement socialiste roumain ont constitué en même temps les dernières élections de Roumanie auxquelles ont participé encore des groupements politiques bourgeois d'oppositions qui ont ensuite disparu par autodissolution à cause du manque d'adhérants dans la seconde moitié de l'année 1948.

www.dacoromanica.ro

PREOCUPĂRI ŞTIINŢIFICE FRANCEZE SUB SEMNUL APROPIATULUI BICENTENAR AL REVOLUŢIEI DE LA 1789

Fenomen social-politic de referinţă din istoria umanităţii al cărui impact s-a exercitat asupra unei întregi epoci şi ale cărei ecouri persistă în conştiinţa generaţiilor succesive de pînă azi, „glorioasa Revoluţie Franceză" de la 1789 cum o numea Karl Marx, n-a dispărut niciodată din preocupările ştiinţifice. Dar punerea ei în valoare revine în atenţia publică cu o nouă vigoare în preajma apropiatului Bicentenar.

Tot mai numeroase au devenit lucrările apărute sau în curs de elaborare pe diverse meridiane, în legătură cu Revoluţia Franceză. La care se adaugă cele mai variate mijloace de rememorare audio-vizuală. Se propune cu acest prilej o conturare mai precisă a imaginii, dar şi o modernizare a ei, receptarea sa la diapazonul contemporaneităţii.

Şi în cazul cercetării ştiinţifice, tradiţiei i se adaugă înnoiri valoroase, iniţiativele disparate se organizează, investigările singulare s-au transformat în ample acţiuni colective, unele de inspiraţie şi proporţii internaţionale.

Cei dintîi angajaţi sînt firește istoricii. Alături de ei se înscriu filozofi, politologi, sociologi, juriști, economiști, filologi şi specialişti din alte discipline, oameni de artă şi litere.

Astfel, limitîndu-ne la cîteva exemple, dacă lucrările celui de al XVI-lea Congres internaţional al istoricilor din 1985, de la Stuttgart, au inclus ca şi Congresul al XV-lea de la Bucureşti pe cele ale Comisiei internaţionale de istorie a Revoluţiei Franceze, prezidată de Jacques Godechot, profesor emerit şi decan onorar la Universitatea din Toulouse, înnoind doar tema (*Ideologia republicană şi revoluţionară în Europa şi în America din jurul lui 1770 pînă în jurul lui 1830*), Societatea internaţională pentru studiul secolului XVIII a introdus pentru prima dată la cel de al VII-lea Congres internaţional al iluminismului din 1987, de la Budapesta, *Revoluţia Franceză şi ecoul ei* printre temele generale. Lucrările la această temă s-au desfăşurat sub conducerea profesorului Michel Vovelle, succesorul lui Albert Soboul la catedra de istorie a Revoluţiei Franceze de la Sorbona şi la direcţia Institutului de specialitate, actualul preşedinte al comisiei amintite mai sus. Iar în proiectul de program al celui de al VI-lea Congres internaţional de studii asupra sud-estului european organizat la Sofia în 1989 de Asociaţia internaţională de studii sud-est europene, lucrările acestuia sînt prevăzute să debuteze, ca un omagiu adus Bicentenarului Revoluţiei, prin conferinţa profesorului Georges Castellan, directorul Centrului de studii asupra civilizaţiei Europei centrale şi de sud-est de la INALCO, privind *Impactul Franceze asupra Europei de sud-est*, subiect care va constitui şi una dintre principalele teme de dezbatere ale acestei importante reuniuni internaţionale.

În ce priveşte proiectele şi acţiunile de iniţiativă naţională sau locală, în numeroase ţări de pe toate continentele, printre care şi ţara noastră, institute de cercetări sau de învăţămînt superior, societăţi savante, alte cercuri interesate au organizat sau pregătesc diverse manifestări ştiinţifice în vederea Bicentenarului Revoluţiei Franceze. Au apărut sau sînt în curs de elaborare şi publicare lucrări originale şi traduceri dedicate aniversării marelui eveniment istoric.

Pe primul loc figurează, firește, iniţiativele franceze, atît prin amploarea cît şi prin diversitatea lor. Răspunzînd dorinţei exprimate de preşedintele Franţei în toamna anului 1981, ca evenimentul să fie celebrat la nivelul importanţei sale istorice, s-a luat în anii următori hotărîrea ca pregătirea sărbătoririi Bicentenarului Revoluţiei Franceze să includă atît popularizarea mai amplă a fenomenului istoric, cu ecourile şi consecinţele sale, cît şi adîncirea cunoaşterii sale ştiinţifice.

În acest ultim scop s-au concretizat diverse forme de organizare ad-hoc a cercetării la Paris, şi în provincie, prin adaptarea programatică a instituţiilor sau altor colective mai vechi şi crearea de altele noi, şi s-a decis, în urma misiunii exploratorii îndeplinite de Michel Vovelle, înfiinţarea sub auspiciile Centrului Naţional de cercetare ştiinţifică, (CNRS) a unei comisiuni formate din specialişti şi alte personalităţi ştiinţifice, care să propulseze şi să coordoneze cercetarea în acest domeniu pe plan naţional. Acest organism a cărui activitate a început oficial în 1983 sub preşedinţia profesorului onorar Ernest Labrousse, publică anual,

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 813—818, 1988

www.dacoromanica.ro

începînd din 1984, un bogat buletin informativ, elegant și judicios întocmit, centralizînd programări de investigații colective din țară, dar și de peste hotare. Prefațînd numărul ultim al acestui buletin, intitulat „1789—1989. Bicentenaire de la Révolution Française", președintele de azi al Comisiei, Michel Vovelle, își exprima convingerea că „în domeniul cercetării, cu toate mijloacele reduse, o rețea globală există și face dovada productivității sale .. Întărirea contactelor internaționale ale Comisiei ne aduce un motiv suplimentar de satisfacție".

Preparativele franceze pe șantierul Bicentenarului, în care sînt angajate atît instituții de stat cît și societăți savante sau alte instituții neguvernamentale implică din punct de vedere științific proiecte naționale și internaționale, locale sau regionale. Unele realizate deja, altele în curs de înfăptuire.

Dar să dăm cuvîntul faptelor.

Pentru promovarea unei eficiențe superioare a cercetării, s-a considerat indispensabilă îmbogățirea bazei documentare și perfecționarea sau înnoirea instrumentelor colective de lucru, în funcție de necesitățile actuale.

În cadrul acestui program — destinat să se desfășoare cu precădere pînă la 1989, dar și după aceea — se înscrie activitatea arhivelor, bibliotecilor sau muzeelor, dar și a altor instituții începînd cu cele de învățămînt superior.

Astfel Arhivele Franței (naționale și departamentale), aflate azi în continuă dezvoltare, sub conducerea prof. Jean Favier de la Sorbona, cum demonstrează broșura ilustrată *La politique culturelle, 1981—1985, bilan d'une législature. Les archives*, a înscris între achizițiile recente registrele cheltuielilor regale din preajma izbucnirii Revoluției Franceze (1787—1789), corespondența ambasadorului Fersen și a reginei Marie Antoinette și mai ales corespondență, memorii, adrese de la și către fruntași ai Revoluției, către societăți și instituții revoluționare. Pentru facilitarea studiului epocii, conducerea Arhivelor Franței a întreprins încă din 1983 o anchetă pe lîngă serviciile departamentale, privind documentele speciale relative la administrația departamentelor, districtelor sau cantoanelor în perioada 1790—1800 și pregătește un *Guide des départements sous la Révolution aux Archives Nationales*. Anul acesta urmează să apară o culegere de documente de arhivă privind istoria Revoluției, cu ocazia Congresului internațional al arhivelor, programat în Franța. Elaborată sub conducerea lui Dominique Cheynet, culegerea va include și acte din arhivele departamentale sau comunale.

Între publicațiile pe care le pregătește în perspectiva Bicentenarului secția modernă a Arhivelor Naționale din Paris, se mai află un inventar al dosarelor Tribunalului revoluționar pînă la căderea lui Robespierre, un altul al documentelor Directoriului executiv, repertoriul afișelor și placardelor dinainte și din timpul Revoluției și un altul al tipăriturilor Constituantei, Legislativei și Convenției, incluzînd proiecte de legi și decrete, discursuri, rapoarte, intervenții ale deputaților. O mare atenție se acordă indexării la calculator, pentru crearea de „tezaure" din informațiile inventarelor de arhive, îndeosebi a fondurilor revoluționare. Atît din partea Arhivelor Franței, cît și a Asociației arhiviștilor francezi.

Au mai intrat sub ordinator, pentru indexare cibernetică, piesele de teatru reprezentate la Paris între 1789 și 1799, în vederea unui repertoriu exhaustiv angajat de Centrul de cercetări istorice de la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales. Laboratorul de demografie istorică al aceleași înalte instituții de învățămînt urmărește între altele transformările din domeniul căsătoriilor între 1789 și 1802.

O mare importanță se acordă elaborării unui amplu *Atlas istoric al Revoluției Franceze* de către Laboratorul de grafică al aceleiași școli. Desfășurate sub dublul patronaj al EHESS și IHRF, lucrările au dus la publicarea fascicolelor *Culture et éducation* (responsabil D. Julia) și *Les voies de communication* (responsabil G. Arbellot). Alte fascicule se află în pregătire privind limitele teritoriale ale Franței (realități și reprezentări), societățile populare, aspectele economice, istoria militară, viața religioasă, Parisul și Revoluția.

Se urmărește continuarea și încheierea publicării unor corpusuri documentare esențiale ca „Archives parlementaires" a căror apariție urmează să se încheie pentru perioada Convenție i în 1993. Precum și completarea altora. Menționăm colecția de documente inedite începută în 1903 și a cărei publicare are loc prin grija Comisiei Naționale de istorie a Revoluției Franceze (Comisia Jaurès). În această categorie se înscrie și punerea la punct a suplimentelor și indexurilor culegerii vechi dar mereu utile *Actes du Comité de Salut Public*, editată de A. Aulard, punere la punct încredințată de Institutul de istorie a Revoluției Franceze lui Marc Bouloiseau (apariție programată în 1988—1989).

Institutul de istorie a dreptului al Universității René Descartes (Université Paris V) a prevăzut în programul de cercetare publicarea unui ghid juridic pe plan internațional pe perioada revoluționară 1785—1815, o culegere de documente alese și o alta de texte juridice fundamentale ale perioadei (cu excluderea codurilor).

www.dacoromanica.ro

Echipa 18 — Révolution Française a Laboratorului de studiere a textelor politice din cadrul CNRS elaborează în colaborare cu Institutul de istorie a Revoluției Franceze și alte grupe de cercetare, un *Dictionnaire des usages socio-politiques du français, sous la Révolution* (1788—1801) care a demarat în 1983 și din care au apărut mai mulți termeni fundamentali.

Tot în 1983 s-a decis înființarea unui Muzeu al Revoluției Franceze în castelul familiei Périer de la Vizille (Departamentul Isère) implicată în Revoluție, fostă reședință prezidențială. Colecțiile sînt în curs de constituire cu sprijinul Bibliotecii Naționale din Paris (în special departamentele de stampe și de imprimate), reuniunii Muzeelor Naționale (Louvre), muzeelor orașului Paris (mai ales Muzeul Carnavalet) etc. Ele înglobează și biblioteca de specialitate a lui Albert Soboul, care în ultimul an de viață (1982) s-a îngrijit de realizarea proiectului. Muzeul dispune de pe acum de un fond iconografic impunător, iar directorul său, Philippe Bordes, urmărește organizarea unui centru de documentare și de cercetare asupra artei Revoluției Franceze, avînd ca nucleu informațional o cît mai cuprinzătoare iconotecă specializată, prin folosirea celor mai înaintate tehnologii.

Toate aceste reprezintă cîteva din acțiunile principale ale efortului francez pentru îmbogățirea bazei documentare și perfecționarea sau crearea de noi instituții și instrumente de cercetare privind Revoluția Franceză.

Ca o încununare a lor se înscrie constituirea Centrului Național de documentare specializat, la inițiativa și sub auspiciile Institutului de istorie a Revoluției Franceze. El și-a propus să centralizeze o vastă informație, sprijinită pe microfilmarea treptată a tuturor documentelor privitoare la revoluția din 1789. O primă valorificare de răsunet a acesteia a avut loc recent prin organizarea unei apreciate expoziții documentare la Sorbona.

O deosebită atenție s-a acordat și se acordă în Franța organizării de reuniuni științifice. De la simpozioane și mese rotunde la colocvii și congrese, de la manifestări locale la reuniuni cu caracter național sau internațional, Ele au rolul de a incita la noi cercetări, de a marca diferitele etape ale unor cercetări de durată, dar și pe acela de a confrunta și valorifica rezultatul investigațiilor, de a le sistematiza sau sintetiza.

Ca exemplificare pentru reuniunile cu caracter incitativ amintim cele două colocvii organizate în 1987 de Institutul de istorie modernă și contemporană (CNRS): *Revoluția de la 1789 și cartea tipărită*, abordînd o relație de certă importanță dar prea adesea neglijată și *Revoluția Franceză și spațiul forestier*, deschizînd un nou domeniu de investigații.

În ce privește reuniunile de lucru, ele caracterizează activitatea majorității colectivelor de pregătire a Bicentenarului. Unele au căpătat un caracter special, ca în cazul echipei din CNRS care, așa cum am mai amintit, elaborează și publică monografie un *Dictionnaire des usages socio-politiques du français, 1770—1815*. Aceasta, pe lîngă cele 16 ședințe începînd din ianuarie 1983, a organizat o masă rotundă la 30 noiembrie 1985 cu tema *Normă și uzaj lingvistic sub Revoluția Franceză* și o alta în toamna lui 1986 cu tema *Lexicografie generală și lexicografie socio-politică*: *dicționarele socio-politice, 1770—1815*. Societatea de demografie istorică a consacrat ședințele din 1986 ale celei de a opta dintre reuniunile științifice anuale cunoscute sub denumirea de „Entretiens de Malher" problemelor demografice ale Revoluției Franceze. S-au abordat trei teme reprezentative: 1/ pierderile umane; 2/ mobilitatea geografică și structurile sociale; 3/ politica demografică, discurs și realitate. Discuțiile s-au desfășurat ca de obicei în doi timpi: 1) de dimineață pe „ateliere" corespunzînd fiecare uneia din temele menționate; 2) după amiază în ședință plenară, cu expunerea și discutarea rapoartelor celor trei ateliere și concluzii generale. În sfîrșit, un ansamblu de colocvii pe grupe de cercetare a început să fie organizat de Departamentul de literatură franceză al Universității din Paris VIII, sub forma unei serii de zile de studiu pe manuscrisele epocii revoluționare. Sub titlul general *De la vechiul regim la Revoluție* urmează să fie discutate în decembrie crt. rezultatele obținute în cercetarea manuscriselor lui Laclos, Sade și Beaumarchais, pentru 1989 fiind prevăzută discutarea manuscriselor de oratori și gazetari ai Revoluției, ale unor muzicieni și dramaturgi, precum și ale arhitecților utopiști ai epocii. Seria acestor reuniuni de lucru va continua în 1990, pe marginea unor manuscrise autobiografice.

Un caracter ciclic au și colocviile organizate anual de Facultatea de drept a Universității Paris V începînd din 1896, cu tema generală *Opera juridică a Revoluției, 1789—1815*. Primul din serie și-a propus să răspundă la întrebarea: *Reforme sau prerevoluție?* Cel de al doilea a avut loc în toamna anului trecut cu subiectul *Administrația regională și locală*. Următorul, care are loc anul acesta, privește *Protecția drepturilor omului și ale cetățeanului*: *procedura și organizarea jurisdicțională*. Pentru ca în anul Bicentenarului să fie programat colocviul cel mai general, organizat în colaborare cu Comisia internațională pentru istoria instituțiilor reprezentative și parlamentare, intitulat *Revoluția și dreptul*.

Reuniuni științifice specializate au început să fie organizate în Franța încă din primii ani ai deceniului nostru. Dar ele devin tot mai frecvente pe măsura apropierii Bicentenarului

www.dacoromanica.ro

Revoluției Franceze. Unele privesc cauzele și preliminariile marii răsturnări social-politice. Altele abordează aspecte fundamentale ale Revoluției, cu semnificațiile și consecințele lor locale, naționale sau internaționale, evocă ecourile și imaginea ei peste timp.

Încă din noiembrie 1982 grupul „Sociétés et mentalités" de la Universitatea Paris VII, condus de profesorul Jean Nicolas, a inițiat o anchetă pe tema *Mișcări populare și conștiință socială*, care a căpătat un caracter pluridisciplinar cu corespondenți în țară și străinătate. Primele rezultate s-au concretizat într-un colocviu cu acest titlu, care a avut loc în mai 1984. Atingînd probleme și aspecte ale contestării sociale începînd din secolul XVI, s-a urmărit în special înțelegerea mai profundă a crizei revoluționare de la 1789. În primăvara lui 1984 a avut loc la Paris și colocviul *Francmasonerie și iluminism în ajunul Revoluției Franceze*, organizat de IDERM și CNRS. Am citat mai sus colocviul din 1986 în jurul reformelor vechiului regim și prerevoluției. Tot sub auspicii universitare pariziene s-a desfășurat în octombrie 1987 o reuniune științifică similară privind diplomația vechiului regim : *Vergennes și politica externă a Franței în ajunul Revoluției*. Iar ca prefață a evocării Revoluției se mai înscriu : *Zilele de studii asupra Edictului de toleranță din 1787* patronate de Societatea de istorie a protestantismului francez (Paris, octombrie, 1987) și colocviile *Despre originile provinciale ale Revoluției*, organizat în comun de Universitatea de științe sociale din Grenoble și Muzeul Revoluției Franceze (Vizille, iunie 1988), cu participare internațională sau *Bretania, o provincie în zorii Revoluției*, pregătit de Universitatea Bretaniei occidentale (Brest, septembrie 1988).

În aprilie 1985, Institutul de cercetări marxiste a organizat la Paris un incitant colocviu cu participare internațională, *Marx și Revoluția Franceză*, care a pus în discuție interpretarea evenimentului istoric în opera clasicilor socialismului științific. În toamna aceluiași an, Institutul de istorie a Revoluției Franceze de la Sorbona a reunit istorici și istorici de artă nu numai din Franța în scopul explorării unei problematici noi, sursele iconografice ca expresie a mentalităților. Intitulat *Imaginile Revoluției Franceze*, colocviul a pus în același timp problema inventarierierii iconografiei Revoluției și a constituirii sale într-un corpus, pe baza fondurilor din capitală și provincie, precum și a surselor străine. Urmărită pînă în zilele noastre, anchetă n-a neglijat nici noile mas-media : cinematograf, televiziune ș.a. Două colocvii din 1985 (Rennes și Angers) au dezbătut problematica „rezistenței" la Revoluție (de la „contrarevoluția" dinainte de revoluție, la răscoala din Vendée și contrarevoluția europeană).

Dacă în cadrul colocviului internațional organizat în 1983 de Centrul de cercetări revoluționare și romantice al Universității din Clermont Ferrand *(La bataille, l'armée, la gloire, 1745—1871)* o secțiune specială și alte comunicări au adus elemente noi pentru cunoașterea unor aspecte și ecouri ale Revoluției Franceze, colocviul din iunie 1986, desfășurat sub aceleași auspicii și în aceleași condiții sub titlul. *Legenda Revoluției*, a fost în întregime dedicat acestei problematici. Antagonismele politice legate de Revoluția Franceză au făcut în octombrie același an obiectul unei reuniuni științifice speciale *(Midi rouge-Midi blanc)* privind sudul Franței, iar *Drepturile omului și cucerirea libertăților de la iluminism la Revoluția de la 1848* al unei întîlniri internaționale la Vizille. Tot în același an avea loc sub auspiciile CNRS, la Chantilly, colocviul *Viața religioasă în Franța în epoca revoluționară — mentalități, practici, forme de spiritualitate*, iar la Besançon colocviul franco-german *Înscrierea istoriei în operele direct sau indirect inspirate de Revoluție* și cel asociat Congresului Asociațiilor germaniștilor din învățămîntul superior privind *Receptarea Revoluției Franceze în țările de limbă germană*.

În ce privește reuniunile științifice din 1987, semnalăm în plus semnificația pentru studiul structurilor sociale a colocviilor *Revoluția Franceză și lumea rurală*, organizat la Sorbona în toamna anului trecut de Institutul de istorie a Revoluției Franceze și Institutul național de cercetări agronomice și *Revoluția în istoria capitalismului francez*, desfășurat cam tot pe atunci la Lille, sub auspicii universitare locale. Adăugăm stimularea interesului provincial prin colocviul *Practicile politice în provincie în epoca Revoluției Franceze* (Montpellier, septembrie 1987) și a celui internațional prin coloviul franco-italian *Scriitorul în fața Revoluției* (Grenoble, septembrie 1987) și cel franco-olandez, *Patrioți francezi și batavi* (Paris, octombrie, 1987), precum și prin colocviul internațional *Regiune, națiune, Europa. Unitate și diversitate a proceselor sociale și culturale ale Revoluției Franceze* (Besançon, noiembrie 1987).

Anul acesta, ultimul premergător Bicentenarului, programează un număr sporit de reuniuni științifice. Amintim astfel masa rotundă, *Presa în fața Revoluției* (Vizille, vara 1988), organizată de Centrele de studii ale Universităților din Lyon și Grenoble și de echipa de studiere a presei de la Sorbona, colocviul de istorie militară a Revoluției Franceze (Dijon, septembrie 1988), pregătit de Universitatea locală, două colocvii cu sprijinul Centrului de cercetări revoluționare și romantice al Universității din Clermont Ferrand, unul care abordează o problemă puțin dezbătută, *Micul oraș în timpul Revoluției*, (Charroux, vara 1988) plecînd de la „modelul" orășelului Charroux d'Allier și de la descoperirea unui vast fond arhivistic al acestuia, celălalt căutînd să răspundă la o problemă mult controversată, așa zisu

www.dacoromanica.ro

„vandalism revoluționar" (Clermont Ferrand, decembrie 1988), colocviile internaționale *Revoluția Franceză și procesul de socializare a omului modern* (Rouen, octombrie 1988) organizat de echipa de specialitate a IRED, sub conducerea lui Claude Mazauric. și *Revoluția Franceză: ideea de națiune și ideea de cetățenie* (Belfort). Tot în toamna acestui an urmează să aibă loc la Paris colocviul organizat de Școala de înalte studii în științe sociale cu tema *Interpretarea Revoluției Franceze, 1800—1848* și cel cu caracter internațional, organizat de Centrul de studii asupra civilizațiilor Europei Centrale și de Sud-Est al INALCO, privind *Imaginea Revoluției Franceze la popoarele Europei Centrale și de Sud-Est.*

Ultimul colocviu amintit anunță și prin titlu marele Congres mondial dedicat de Franța în 1989 Bicentenarului Revoluției. Organizată de Institutul de istorie al Revoluției Franceze de la Sorbona, principala manifestare comemorativă a anului va avea loc la Paris între 6 și 12 iulie, cu tema *Imaginea Revoluției (în Franța și în afara Franței).* S-au stabilit programatic patru secțiuni de prezentare și dezbatere a celor cca. 200 de comunicări : 1/ Descoperirea și cunoașterea Revoluției; 2/ Primirea făcută Revoluției Franceze (1789—1815); 3/ Lecturi și reprezentări ale Revoluției (1799—1989); 4/ Imaginarul Revoluției.

Anul aniversării va prilejui firește și alte numeroase reuniuni științifice, precum colocviile : *Popor, plebe, populație. Reprezentare, idei, cotidian* de la vechiul regim la girondini (Bordeaux), *Saint Denis sau judecata din urmă a regilor* (Saint Denis), *Parisul și Revoluția* (Paris), *Femeile și Revoluția* (Toulouse), *Administrația în timpul Revoluției* (Paris), *Revoluția Franceză și moartea* (Toulouse), *Spațiul și timpul reconstruite : Revoluția Franceză, o revoluție a mentalităților și culturilor?* (Marsilia), *Corp și cultură fizică la sfîrșitul vechiului regim și sub Revoluția Franceză* (Dep. Côte d'Or), *Revoluția Franceză, sclavia și colonizarea (Africa și Antile)* (Paris), *Revoluțiile iberice și ibero-americane în zorii secolului XIX* (Bordeaux), *Imagini și reprezentări ale Revoluției Franceze, studiu comparat al primului și celui de al doilea centenar* (Strasbourg).

N-am inclus în această poate prea lungă enumerare colocviile desfășurate sub semnul Bicentenarului și dedicate unei singure personalități (Montesquieu, Jean Jacques Rousseau, Mably, Raynal, Volney, Rétif de la Bretonne, Condorcet etc.).

Menționăm că printre participanții străini la colocviile din 1983 și 1986 de la Clermont Ferrand și din 1987 de la Besançon s-au aflat și istorici și istorici literari români.

Uneori colocviile au fost însoțite de expozițiile documentare corespunzătoare. Alteori asemenea expoziții au ocazionat prezentări sau dezbateri savante. Astfel colecviul internațional *Revoluția, restaurația și tinerii, 1789—1848. Scrieri și imagini* organizat în 1986 de grupul de studii comparatiste de la Universitatea din Metz a fost însoțit de o expoziție și s-a încheiat cu o masă rotundă internațională. Expoziția *Ghilotina în Revoluție*, deschisă în primăvara lui 1987 la Muzeul Revoluției Franceze din Vizille, a prilejuit pe lîngă conferințe, o masă rotundă reunind specialiști în istorie și istoria artei. Centrul de politologie istorică al Universității din Lyon proiectează pentru anul Bicentenarului expoziția-colocviu *Lionezii și comemorarea Revoluției, 1889—1939.* Iar repararea castelului și fortificațiilor de la Belfort de către municipalitatea locală face posibilă, pe lîngă pregătirea unui colocviu internațional cu tema *1789, libertatea în Europa*, crearea unui spațiu muzeografic permanent pentru ilustrarea ei. Toate manifestările de acest gen vor culmina în anul comemorării cu o mare expoziție aflată în pregătire la Grand Palais din Paris și cu inaugurare festivă a Muzeului Revoluției Franceze din Vizille.

În ce privește conferințele științifice, ele au constituit și constituie în continuare mijloace eficiente de popularizare a Revoluției angajînd adesea cadre didactice și de cercetare din cele mai apreciate. Uneori ele se constituie în cicluri. Ca de pildă cel intitulat *Revoluția Franceză în conștiința intelectuală bretonă a secolului XIX*, organizat de Centrul de cercetări bretone și celtice (Brest, 14 noiembrie 1985—24 aprilie 1986), *Les lundis de l'histoire*, organizate de CDN (Reims, 1987—1988) sau ciclul proiectat la Dijon pe tema *Șase zile care au marcat Revoluția Franceză.*

Numeroase examene de doctorat au avut ca temă lucrări legate de istoria Revoluției Franceze. Ca mijloace de informare științifică, afară de formele de învățămînt obișnuite, se cuvin amintite universitățile populare. Astfel Universitatea de vară organizată de Universitatea din Grenoble în iulie 1987 a avut ca temă generală Revoluția Franceză în fața Bicentenarului.

Nu putem încheia fără a sublinia contribuția deosebită la Bicentenar a tipăriturilor științifice sau de popularizare istorică (lucrări personale sau colective, cărți sau periodice, apărute la Paris sau în provincie). Uneori ele includ lucrările unor reuniuni științifice susamintite.

Organ al Societății de studii robespierriste, înființată de Albert Mathiez în 1936, *Annales historiques de la Révolution Francaise*, revistă specializată de renume mondial, apare trimes-

www.dacoromanica.ro

trial într-o formulă nouă. Ea a găzduit în 1986 și primul studiu românesc publicat sub auspiciile Bicentenarului, *Revoluția Franceză și formarea ideologiei revoluționare și republicane la români.* Alte reviste de înaltă ținută științifică, precum *Dix-huitième siècle*, apărută sub auspiciile Societății franceze pentru studiul secolului XVIII, pregătesc numere speciale.

Propunîndu-și să stabilească un punct de vedere contemporan cît mai apropiat de realitatea istorică, dar și de cerințele prezentului, manifestările științifice din Franța, desfășurate sub semnul Bicentenarului Revoluției din 1789 reprezintă nu numai un omagiu patriotic, ci și o contribuție certă la apropierea popoarelor și la dialogul deschis al cercetătorilor trecutului.

Nicolae Liu

www.dacoromanica.ro

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ ANUALĂ A ACADEMIEI DE STUDII SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.; CONTRIBUȚII ÎN DOMENIUL ISTORIEI

În zilele de 23—25 martie, 18—23 aprilie și 12—13 mai 1988 s-a desfășurat sesiunea generală științifică anuală a Academiei de Studii Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Prima ei etapă a fost reprezentată de sesiuni la nivelul catedrelor, la care au participat și invitați de la o seamă de instituții de cercetare științifică și de învățămînt.

În ziua de 23 martie a avut loc sesiunea catedrei de istorie; odată cu membrii catedrei de Istoria României, au participat invitați de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Institutul de istorie „Nicolae Iorga", Academia Militară, Universitatea din București, Societatea de științe istorice.

Constantin Mocanu a prezentat comunicarea *Periodizarea istoriei generale a României. Cîteva idei referitoare la începutul epocii contemporane.* Mai întîi, au fost făcute o seamă de considerații despre exigențele actuale pe care le comportă însăși definirea noțiunii de periodizare, apoi au fost înfățișate modalitățile de periodizare a istoriei României, în trecut și acum; mai departe autorul a pledat pentru a se interpreta că încheierea perioadei moderne — cu o durată de peste un secol — și începutul epocii contemporane să fie marcate de actul istoric de la 23 August 1944, după cum, dealtminteri, încă mai de mult s-au pronunțat și alți istorici, inclusiv în articole și dezbateri publicate. În ultimul timp tot mai mult în documentele de partid — a precizat vorbitorul — se relevă că 23 August a deschis o eră nouă în istoria României.

Nicolae Liu s-a ocupat de *Anul revoluționar 1848 și formarea conceptului de revoluție la români*, pe care îl socotește un moment foarte însemnat în formarea terminologiei politice moderne românești. Autorul a arătat că dacă primele manifestări ale ideii de revoluție la români datează de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, cînd ideea a apărut pentru prima dată sub influența Revoluției Franceze din 1789—1794, consemnarea în limba română a termenului modern și a noțiunii respective a fost favorizată de anul revoluționar 1848. Militanții de seamă ai revoluției române cunoșteau bine fenomenul revoluționar european, istoria și realitățile românești contemporane lor, și generalizau, teoretic, în același timp, practica lor revoluționară.

Ion Șendrulescu în comunicarea *Relațiile româno-sîrbe în perioada 1866—1878* a argumentat că, în acești ani, cooperarea dintre cele două țări a continuat să se dezvolte în interes reciproc, sub raport diplomatic, dar și economic. În contextul acestor relații de prietenie și bună vecinătate au fost încheiate convenții (1870, 1871); vizita domnitorului Serbiei, Milan Obrenovici al IV-lea, și activitatea desfășurată de reprezentanții diplomatici români și sîrbi la Belgrad și la București au avut o însemnătate deosebită. Fiecare din cele două țări militau pentru obținerea independenței proprii și a celeilalte țări; participarea României la războiul antiotoman din 1877—1878 a stîrnit un larg ecou în Serbia, și, în general, în Balcani. Independența a fost confirmată mai întîi prin tratatul de la San Stefano (19 februarie/4 martie 1978), apoi prin tratatul de la Berlin (1/31 iunie 1878).

Paul Oprescu în comunicarea *România și „Conferințele păcii" de la Haga (1899 și 1907)*, construită pe baza documentelor aflate în Arhiva M.A.E. și în volumele acestor două Conferințe, a arătat că guvernul român a fost direct preocupat de rezolvarea problemei dezarmării și de împiedicarea cursei înarmărilor, atît din motive economice, cît și pentru a contribui la asigurarea unui climat internațional de pace și înțelegere între popoare. Cu fapte concludente, autorul a înfățișat activitatea reprezentanților români la Haga pentru a împiedica luarea de hotărîri defavorabile unor state de „al doilea rang" și pentru afirmarea suveranității lor.

Gheorghe Sbârnă a relatat despre *Poziția fruntașilor politici burghezi față de votul universal la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.* În condițiile existenței, atunci, a votului cenzitar, apărat, retardatar, de partidul conservator, s-au cristalizat însă o

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8. p. 819—827, 1988

www.dacoromanica.ro

seamă de încercări și atitudini hotărîte, în chiar rîndurile oamenilor politici burghezi, mai cu seamă în rîndurile partidului liberal. În 1892, liberalii au înscris în programul lor lărgirea votului universal, deocamdată prin trecerea de la sistemul cu 4 colegii la sistemul cu 3 colegii; în 1893 liberalii-democrați, conduși de C.A. Rosetti, au mers pînă la propunerea să se accepte un sigur colegiu pentru Cameră, dar și pentru Senat. Autorul a examinat cum au evoluat ori au involuat aceste poziții a relevat poziția — care a fost cea mai înaintată — promovată de socialiști.

Ioan Coman a interpretat, istorico-juridic, *Actele de autodeterminare a românilor din anul 1918 în raport cu principiile dreptului internațional*. Evoluția „principiului naționalităților" în direcția recunoașterii sale internaționale ca drept de autodeterminare a cunoscut în anii 1917—1918 momente decisive; sub impactul prăbușirii unor mari imperii multinaționale, au intervenit însemnate schimbări în configurația teritorială a țărilor Europei centrale și răsăritene, precum și în ideologia juridică, în dreptul internațional public. În aceste împrejurări, consiliile naționale, ca forme de organizare și acțiune națională, constituite din inițiativă populară, au fost investite cu forța suveranității, fiind considerate unanim ca reprezentante legitime ale națiunilor și naționalităților. Autorul a analizat mai amplu compoziția și rolul Adunării Naționale de la Alba Iulia, apoi, în concluzie, a subliniat că principiul autodeterminării popoarelor a primit consacrarea internațională deplină odată cu organizarea și recunoașterea noilor state independente și confirmarea în tratatele de pace din 1919—1920 a realităților împlinite încă din 1918.

Nicolae Petreanu s-a ocupat de *Impactul politicii marilor puteri europene asupra situației internaționale a României. Criza din iunie 1940*; autorul a fructificat interpretativ o densă informație extrasă din așa de necesarele cinci volume de documente despre perioada 1939—1945, apărute recent în țara noastră. Pe această bază, a examinat împrejurările externe, cu atîtea schimbări neașteptate, din anii 1939—1940, politica revizionistă exercitată de Marile Puteri, și urmările acesteia asupra României, a integrității ei teritoriale.

Ion Alexandrescu a înfățișat, cu unele date și interpretări noi, *Relațiile economice româno-germane (1940—1944)*, continuînd preocupările sale de cercetare a istoriei economice a României din deceniul al cincilea; autorul a precizat în ce grele condiții internaționale țara noastră a trebuit, la începutul acestei perioade, să accepte într-o măsură mai mare relații economice cu Germania, dar în așa fel încît să evite o subordonare care să afecteze independența economică și guvernamentală a României. În acest sens, abordînd aspecte mai puțin cunoscute ale relațiilor economice dintre România și Germania, autorul a urmărit impactul lor asupra evoluției generale a economiei României, a reliefat mecanismul acestora, tensiunile crescînde, fricțiunile dintre guvernele celor două țări în acei ani dramatici pentru poporul român.

Nicolae Nicolaescu, ocupîndu-se de *Participarea naționalităților conlocuitoare la viața politică din România, în perioada interbelică*, a precizat mai întîi că, incontestabil, și după Marea Unire din 1918 România a fost un stat național unitar; e adevărat, prin unirea cu țara a provinciilor care s-au desprins de stăpînirea străină a crescut, în anumită măsură, procentul populațiilor de altă etnie decît cea română, întrucît tocmai în aceste provincii în decursul timpului fuseseră favorizată așezarea lor — inclusiv prin colonizare, deliberat; dar preluarea unor asemenea situații nu a schimbat caracteristica statului român ca un stat național unitar. În mod concret — prin date statistice și referire la documente — autorul a înfățișat participarea minorităților naționale la viața politică a României întregite, formațiunile politice ale maghiarilor, germanilor, evreilor ș. a., reprezentarea lor în Parlament.

Ștefan Lache a prezentat o seamă de rezultate noi *Cu privire la reglementarea raporturilor politico-militare ale României cu Marile Puteri ale coaliției antihitleriste (august-septembrie 1944)*. Ca urmare imediată a actului istoric de la 23 August 1944, noul guvern român a acționat în mod stăruitor pentru normalizarea relațiilor cu Națiunile Unite. Proclamația șefului statului și celelalte documente oficiale românești anunțau angajarea armatei, a eforturilor materiale, militare și morale ale națiunii în războiul împotriva Germaniei naziste. Cele trei mari puteri s-au pus de acord pînă la 27 august asupra modalității încheierii armistițiului și au convenit ca negocierea lui să aibă loc la Moscova; autorul a analizat pe larg discuțiile purtate de delegația română. Este meritul Partidului Comunist Român — a relevat în concluzie — de a fi înțeles datele esențiale ale cadrului istoric, intern și extern, interdependența dintre realizarea sarcinilor naționale imediate și perspectivele de progres, de a fi manifestat de la început încredere deplină în capacitatea poporului român de a depăși momentele dramatice, așa cum a făcut-o și în alte perioade ale zbuciumatei sale istorii, de a-și făuri o viață nouă, liberă și independentă.

Ion Spălățelu a pus în atenția contribuției sale la această sesiune *Situația părții de nord-vest a României în perioada 23 August 1944 — martie 1945*. După ce a reliefat importanța

www.dacoromanica.ro

istorică a cotiturii pe care poporul român a imprimat-o cutezant în destinul țării, înlăturînd regimul antonescian de dictatură și alăturîndu-se cu toate forțele sale războiului antihitlerist, autorul a prezentat, cu un bogat material documentar, eroismul armatei române, alături de trupele sovietice, pentru anularea, prin fapte de arme, a Dictatului de la Viena prin care în 1940 se smulsese României un important teritoriu. Partea cea mai mare a comunicării s-a ocupat, în continuare, de problema administrării acestui teritoriu eliberat, pînă cînd, după instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului condus de dr. Petru Groza, s-a obținut încuviințarea guvernului sovietic de a se reinstaura administrația românească, fapt consfințit nu peste mult timp de Tratatul de pace de la Paris.

Stelian Popescu a încheiat șirul comunicărilor sesiunii catedrei de istorie vorbind despre *Unitatea poporului român oglindită în muzee și monumente istorice din țară*. Întrucît în acest an se împlinesc șapte decenii de la făurirea statului național unitar român în 1918, autorul a scos în evidență într-un adecvat stil istorico-literar tema Unirii, referiri mai numeroase primind Muzeul Unirii din Alba Iulia, deschis, în actuala lui formă, în 1975, cu prilejul împlinirii a 375 de ani de la unirea românilor în timpul lui Mihai Viteazul, și, totodată, cu prilejul împlinirii a 2.000 de ani de la cea dintîi atestare documentară a municipiului Alba Iulia, — anticul Apulum. Autorul a arătat însă că, de fapt, nu există muzeu de istorie în orice parte a țării, mai ales în reședințele de județ, în care cel puțin o secție ori măcar o sală să nu fie destinate temei Unirii, că de altfel întregul pămînt românesc este el însuși un mare muzeu al luptei pentru unitate și independență, ceea ce este atestat prin numeroasele vestigii istorice, atît de tip arheologic, cît și literar-documentar, și ilustrat de monumentele presărate de-a lungul și de-a latul meleagurilor patriei.

Au luat parte la discuții: N. Petreanu. I. Alexandrescu, I. Șendrulescu, C. Mocanu, I. Coman, St. Popescu, Șt. Lache, I. Spălățelu, N. Nicolescu, P. Oprescu.

Pentru a se facilita schimbul de realizări și de opinii între catedre, Sesiunea Academiei noastre s-a desfășurat în a doua etapă a ei, reprezentată de trei sesiuni științifice intercatedre, la care s-au prezentat lucrările recomandate de sesiunile catedrelor. Una din aceste sesiuni a fost sesiunea catedrelor și colectivelor din domenii ale științelor politice, sociale și istorice. Din partea istoricilor, Stelian Popescu a prezentat aceeași temă *Unitatea poporului român oglindită în muzee și monumente istorice din țară*, și, în încheiere, Constantin Mocanu comunicarea propusă de sesiunea catedrei, însă autorul a mărit sfera ei problematică, și s-a ocupat de periodizare nu numai în ceea ce privește începutul perioadei contemporane, ci întreaga istorie a poporului român, în interferență cu istoria universală; de aceea titlul comunicării a fost: *Cu privire la criteriile de periodizare a istoriei poporului român*. Aceasta a presupus tratarea mai amplă a exigențelor actuale pe care le solicită, înainte de toate, definirea a însăși noțiunii periodizare, discutarea filosofico-istorică a criteriilor de periodizare, felul cum au evoluat, din Antichitate pînă în prezent, preocupările de periodicizare. La sfîrșit a fost propusă — cu o seamă de înnoiri față de ce este actualmente acceptat — o periodizare a istoriei generale a României.

În problema periodizării au participat la discuții o dată cu istorici și filosofi, sociologi, politologi, specialiști în problemele socialismului științific, ale teoriei și practicii presei: Vasile Nichita, Nicolae Petreanu, Marin Voiculescu, Dorel Sandor, Ion Spălățelu, Dumitru Popa, Doru Costea-Giurgaru; Constantin Mocanu a răspuns la întrebările puse.

În zilele de 12—13 mai 1988 a avut loc a treia etapă a Sesiunii Academiei de Studii Social-Politice, reprezentată de ședința ei plenară. Din partea istoricilor, Constantin Mocanu a prezentat o comunicare pe o temă, mai generală, și anume: *Considerații cu privire la teoria istoriei*, în care și-a sintetizat, dar a și dezvoltat, în raport de stadiul actual al cunoașterii, preocupări cu începuturi încă din 1962 și care i-au rămas statornice de atunci și pînă acum. Este vorba de o interdisciplinaritate amplă, dar nu în așa fel încît știința istoriei să nu-și poată afirma personalitatea: este vorba de o comuniune între filosofia istoriei și teoria istoriei, dar în așa fel încît știința istoriei ea însăși să-și formeze componentele sale teoretice intrinseci.

În problemele teoriei istoriei au pus întrebări si au luat cuvîntul: Ion Florea, Dumitru Bălăieț, Grigore Georgiu, Manea Băbuț, Ion Popa, Stelian Popescu, Dumitru Ghișe; autorul a răspuns la întrebările primite.

Constantin Mocanu

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ: DUNĂREA ȘI MAREA ÎN ISTORIA POPORULUI ROMÂN

Întîlnire anuală a tuturor acelor care prin pasiunea lor contribuie la aprofundarea istoriei marinei române și care are menirea să demonstreze că marina noastră cunoaște un

www.dacoromanica.ro

trecut bogat în evenimente, complex și interesant, prin specificul său, Sesiunea anuală „Dunărea și Marea în istoria poporului român" și-a desfășurat lucrările în zilele de 9—11 mai 1988, la Muzeul Marinei Române din Constanța.

Manifestare științifică de prestigiu, organizată sub egida Comandamentului Marinei Militare, Sesiunea anuală de referate și comunicări a muzeului constănțean s-a bucurat și la această ediție de prezența unor reprezentanți și personalități marcante din conducerea Marinei Militare, a unui număr impresionant de cercetători, cadre universitare, arhiviști, bibliografi, muzeografi de la prestigioase instituții civile și militare din București, Cluj-Napoca, Timișoara, Galați, Pitești și din orașul gazdă, Constanța.

La deschiderea lucrărilor, a luat cuvîntul căpitan de rangul II Ilie Herța, care a anunțat prezența în sală a o sută de oaspeți, reprezentanți ai unor recunoscute instituții naționale. „În programul reuniunii noastre — a arătat locțiitorul șefului muzeului — aflăm cu plăcere ca și în anii precedenți, cercetători de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Universitatea București, Biblioteca Academiei, filiale ale Arhivelor Statului ș. a., fapt ce ne dă garanția că muzeul are prieteni constanți printre aceștia". Faptul că în cele trei zile aveau să fie prezentate 95 de comunicări și referate, crează prin girul lor garanția calității sesiunii.

Cuvîntul de salut către participanți a fost rostit de comandantul Marinei Militare, viceamiralul Ioan Mușat, care s-a referit la faptul că anul acesta lucrările sesiunii se desfășoară în condițiile în care, de la înalta tribună a Conferinței Naționale a P.C.R., secretarul general al partidului, a subliniat încă o dată importanța activității politico-educative și culturale în formarea conștiinței revoluționare a omului nou, parte inseparabilă a dezvoltării economico-sociale, a făuririi noii orînduiri, a ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

În continuare, vorbitorul a făcut o succintă prezentare a tradițiilor milenare de viață și luptă ale marinarilor, tradiții care s-au împletit din totdeauna cu însăși istoria țării, concluzionînd că și această nouă ediție a sesiunii va deveni ca și precedentele, o sursă de îmbogățire a tezaurului de istorie a Marinei române. A fost evidențiat faptul că Muzeul Marinei Române contribuie cu succes la educarea patriotică, revoluționară a maselor, a tineretului în primul rînd, în opera de formare a omului nou. În final, comandantul Marinei Militare și-a exprimat speranța continuării în ani a bunelor legături ale muzeului cu celelalte instituții de cultură, a unor noi ediții ale sesiunii organizate de către acesta și a urat succes deplin lucrărilor actualei reuniuni.

În plen, au luat cuvîntul: căpitan de rangul I Emanoil Țigănaș, din Comandamentul Marinei Militare, care a prezentat referatul *Tovarășul Nicolae Ceaușescu — fondatorul doctrinei navale românești contemporane. Realizări și perspective ale marinei române*; căpitan de rangul I ing. Titus Niculescu din același comandament, *Concepția P.C.R., a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la principiile de bază ale înzestrării tehnico-materiale a armatei și celelalte componente ale sistemului național de apărare*; prof. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, decanul Facultății de Istorie-Filosofie a Univerității București, directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene, *Inițiative și contribuții ale României socialiste - țară de la Dunăre și Mare-, ale președintelui său, tovarășul Nicolae Ceaușescu la statornicirea unui climat de bună vecinătate, colaborare, dezangajare nucleară și chimică, de pace și prietenie în sud-estul Europei*; dr. ing. Corneliu Bratu și dr. ing. Vasile Morariv, de la Institutul de Tehnologie Izotopică și Moleculară, Cluj-Napoca *Aspecte arheometrice în arheologia subacvatică*; dr. Radu Florescu, Institutul de Arte Poastice „Nicolae Grigorescu", București, Cristian Matei, Liceul Industrial Năvodari, *Instalații portuare, porturi și poduri reprezentate pe Columna lui Traian*; dr. Nicolae Bârdeanu, *Probleme ale istoriei patriei în activitatea Ligii Navale Române*; invitatul de onoare al sesiunii, acad. prof. univ. dr. Mihai Băcescu, directorul Muzeului „Grigore Antipa" a susținut comunicarea cu titlul *Colaborarea oceanologilor biologi cu Marina Militară*; și în continuare, tot în plen, dr. Gelcu Maksutovici, Muzeul de Istorie al R.S.R., *Dunărea în viața și opera scriitoarei Elena Ghica (Dora d'Istria — 1828—1888)*; căpitan de rangul II dr. Jipa Rotaru, Academia Militară, București, *Acțiunile Marinei Militare pentru apărarea litoralului și comunicațiilor maritime în anul 1943*; dr. Constanța Călinescu, Constanța, *O carte în decor marin „Pînza de paianjen" — 50 de ani de la apariție*"; Maria Bărbulescu, Complexul Muzeal: Muzeul de Istorie Națională, Arheologie și Artă, Constanța, *Noi cercetări privind instalații hidraulice de pe teritoriul Dobrogei.*

A doua zi, lucrările sesiunii au fost reluate pe secțiuni și s-au remarcat mai multe comunicări interesante privind istoria marinei naționale.

Secțiunea I — Istorie veche și medie — Vasile Barbu, directorul Muzeului Județean Giurgiu, *Mărturii arheologice despre portul Tomis, secolele III — IV e. n.*; Virgil Lungu, Complexul Muzeal; M.I.N.A. A., Constanța, Cristian Matei, Liceul Industrial Năvodari, *Repre-*

www.dacoromanica.ro

zentări de nave pe un strigil din necropola Tomisului; Dominuț Pădureanu, Institutul de Marină „Mircea cel Bătrîn", *Noi contribuții la descifrarea și localizarea hidronimului Auras (Aüpas) atestat de Herodot (Istorii, IV, 49)*; Cristian F. Schuster, Muzeul Județean Giurgiu, *Unele aspecte ale transportului de mărfuri practicat pe apele interioare ale Daciei romane*; Lucian Lică, Liceul "Mircea cel Bătrîn", Constanța, *O ipoteză privind navigabilitatea văii Urluia*; Stelian Dumitrescu, Școala generală Corbu, județul Constanța, *Habitatul litoral — cazul Vadu*; Cornel Greavu, Muzeul Marinei Române, *Colegii de navigație în Dacia romană*; dr. Gemil Tahsin, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București, *Un act turcesc din 1745 privind construirea farului de la Sulina*; Virgil Ciocâltan, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București, *Acordul de la Lublau (1412) și problema gurilor Dunării*; căpitan de rangul II Neculai Pădurariu, Secția Legături Externe a Ministerului Apărării Naționale, *Românii și flota bizantină*, locotenent-major Mircea Dogaru, Centrul de istorie și teorie militară, București, *Rolul fluviului și al cetăților Dunării maritime în războiul româno-otoman dintre anii 1473—1486*; Livia Buzoianu, N. Cheluță-Georgescu — Complexul Muzeal: M.I.N.A.A., Constanța, *Observații privind tipurile de amfore elenistice descoperite în așezarea greco-autohtonă de la Albești (județul Constanța)*; Ioana Costa, Biblioteca Centrală Universitară, București, *Călătoria lui Ovidiu*; maior Octavian Burcin, Academia Militară București, *Un precursor al strategiei românești de apărare navală*; *despotul Dobrotiță*; dr. Constantin Șerban, București, *Regimul de navigație al Dunării la Porțile de Fier după un document inedit din arhivele vieneze (1738)*.

Secțiunea a II-a — istorie modernă — Lizica Papoiu, Muzeul Militar Central, București, *Dobrogea în impresiile de călătorie ale lui Alfred du Castou (secolulXIX)*; dr. Octavie Tudora, Institutul de Marină „Mircea cel Bătrîn", *Al. I. Cuza și regulamentul său de navigație comercială*; Paul Paltânea, Biblioteca „V. A. Urechia", Galați, *Alte date inedite privind interesele Franței la Dunărea de Jos în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea*; Vasile Docea, Muzeul de Istorie, Galați, *Înființarea reprezentanței consulare a Prusiei la Galați*; Margareta Guziec, Galați, *Însemnări despre traficul portuar gălățean și importanța ei, înserate în presa locală a secolului al XIX-lea*; Lidia Demény, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, *Comerțul prin Brăila și Sulina în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea, pînă în 1878*; Andrei Sanda, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, *Un canal Dunăre-Marea Neagră într-un proiect german din timpul primului război mondial*; Viorica Prodan, Biblioteca Centrală Universitară București, *Un nou document privind nivelmentul orașului Constanța*; Maria Ioniță, Muzeul de Istorie al R.S.R., *Dunărea și porturile sale în prima jumătate a secolului al XIX-lea în arta grafică din patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.R*; căpitan de rangul II Traian Șchiopu, Muzeul Militar Central, București, *Acțiunile Flotei de operațiuni la Turtucaia în viziunea comandorului Ioan Bălănescu*; Ion Munteanu, Filiala Arhivelor Statului Constanța, *Concursul din 1884 organizat de statul român pentru modernizarea portului Constanța*; căpitan de rangul II Ilie Herța, Muzeul Marinei Române, *Jurnalul istoric al Diviziei de Mare (1901—1935) oglindă fidelă a unor evenimente din istoria Marinei Militare*; Georgeta Borandă, Muzeul Marinei Române, *Considerații asupra activității Arsenalului Marinei Militare în perioada 1860—1940*; Viorica Solomon, Filiala Arhivelor Statului, Galați, *Lucrările de amenajare a Dunării pentru întreținerea navigației, executate de C.E.D., în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*; Alexandru Duță, Filiala Arhivelor Statului, Galați, *Navigația pe Prut*; Mirela Murgescu, Biblioteca Academiei R.S.R., București, *Înființarea S.M.R.-dezbateri și controverse*; Ștefan Barbu, Biblioteca Academiei R.S.R., București, *Navigația interioară și maritimă (1830—1850) oglindită în periodicele vremii*; Cornelia Niculescu, Biblioteca Academiei R.S.R., București *Presa dobrogeană despre liniile de navigație ale S.M.R.*; Cornel Scafeș, Centrul de Studii istorice și teorie militară, București, *Aspecte ale înzestrării Marinei militare în perioada 1878—1916*; căpitan Puiu Diță, Cornel Tucă, Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Pitești, *Un document inedit — studiul directorului flotei referitor la structura și capacitatea de transport a flotei române la 1896*; Cornel Tucă, Ionel Burlacu, Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Pitești, *Itinerarii ale prieteniei — călătoriile bricului „Mircea", în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*; Horia-Vladimir Șerbănescu, Muzeul Militar Central, București, *Contribuții la cunoașterea uniformelor, echipamentului și armamentului flotelor (1830—1859)*.

Secțiunea a III-a Istorie contemporană:

Dr. Cezar Apreotesei, Timișoara, *Primul scriitor și artist plastic român ambarcat pe bricul „Mircea"*; căpitan de rangul I (r) Ion Raicu, Constanța, *Date comparative privind raportul de forțe maritime militare în Marea Neagră. Acțiuni de luptă ale flotei maritime românești în Marea Neagră (1941—1944)*; locotenent-colonel Aurel Pentelescu — Academia Militară, București, *Acțiunile aviației în sprijinul Marinei militare din perioada 1940—1944*; colonel (r) dr. Virgil Bostănaru, Constanța, *Serviciul medical al marinei în perioada de după cel de-al doilea război mondial*; Vasile Hurmuz, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, *În*

www.dacoromanica.ro

jurul Statutului Dunării din 1921. Poziția lui Toma Stelian; Constantin Iordan, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București; *Problema dotării marinei române în primul deceniu interbelic. Mărturii externe*; Angela Pop, Filiala Arhivelor Statului, Constanța, *Rolul căpităniei portului Constanța în organizarea transporturilor în perioda interbelică;* Mariana Păvăloiu, Muzeul Marinei Române, *Presa dobrogeană și marina*; căpitan de rangul III Jianu Moldovan, Muzeul Marinei Române, *Problema Dunării la Conferința diplomatică de la Sinaia din 18 august 1938*, căpitan dr. Valentin Ciorbea, Institutul de Marină „Mircea cel Bătrîn", Constanța, *Aspecte privind evoluția artileriei de coastă în perioada interbelică*; dr. Marian-Traian Gomoiu, Maria Suman, Institutul Român de Cercetări Marine, Constanța, *Participarea românească la Comisia Internațională pentru Exploatarea Științifică a Mării Mediterane (C.I.E.S.M.)*; dr. Ioan Chiper, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București, *Locul transporturilor fluviale și maritime în cadrul sistemului de comunicații și transporturi ale României în perioada interbelică;* Nicolae Dascălu, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", *Probleme navale în relațiile româno-franceze în anii 1916—1926;* căpitan de rangul I (r) Nicolae Petrescu, Constanța, *Cercetători români despre istoricul și condițiile geografice ale Insulelor din Marea Neagră*; Doina Vișan, Mihaela Popov, Muzeul Tehnic „Prof. ing. D. Leonida", București, *Modalități de organizare a unui sector de navigație în cadrul Muzeului Tehnic*; Cornelia Ghinea, Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Pitești, *Călătoria de instrucție a monitoarelor „Brătianu" și „Lahovary" în anul 1924 pe Dunăre*; Nicolae Dumitrache, Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Pitești, *Serviciul hidrografic al marinei între deziderate și realizări (1926—1930)*.

Cea de-a treia zi a debutat cu vernisajul expoziției de uleiuri și acuarelă a Marinei-Monica Gorovei, lucrări ce au fost prezentate de criticul de artă Radu Ionescu. Tematica adecvată în cele unsprezece lucrări expuse de autoare în holul Muzeului Marinei Române, este inspirată de Dunăre și Marea Neagră. Continuînd tradiția edițiilor anterioare, și de data aceasta cea de-a treia zi a cuprins comunicări și referate cu tematică mai diversă, cu audiență mai largă. De fapt, prin întocmirea programului s-a inclus în majoritate materiale cu referire mai ales la Dunăre, Mare și artele plastice. Astfel, dr. Florica Cruceru, Constanța, *Cu privire la peisajul marin în pictura românească*; Radu Ionescu, Biblioteca Academiei R.S.R., București, *Marea și portul Constanța în primele cărți poștale ilustrate*; Maria-Monica Gorovei, Liceul Economic și de Drept Administrativ nr. 2, București, *Peisajul marin în pictura românească și universală a secolului al XIX-lea*; Elena Borugă, Muzeul Banatului, Timișoara, *Marea Neagră văzută de poetul Victor Vlad-Delamarian*; Adrian Buzilă, Muzeul Banatului, Timișoara, *Navigația în sud-vestul României oglindită în opere de artă*; Adrian-Silvan Ionescu, Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București, *Războiul pe Dunăre de la 1877 în imagini de epocă.* În continuare au mai fost prezentate comunicări și referate de către Constantin Chera și Virgil Lungu, Complexul Muzeal: M.I.N.A.A., Constanța, *Date noi privind necropolele tomitane*; dr. Ion Stanciu, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București, *Porturi și navigația pe Dunăre în impresiile unor călători americani din secolul trecut*; dr. Cristian Crăciunoiu, București, *Prima navă românească cu aburi la Dunărea de Jos*; Alexandra-Cristina Cătuneanu-Pană, București, *Comandorul Alexandru Cătuneanu*; Liliana Roșiu, Muzeul Banatului, Timișoara, *Construcția podurilor peste Canalul Bega în Timișoara (secolele XIX-XX)*; Ion Ioniță, Inspector școlar, Sectorul Agricol Ilfov, *Puncte istorico-culturale românești pe aria geografică a Dunării*; dr. Gheorghe Dumitrașcu, Liceul „Mircea cel Bătrîn", Constanța, *Implicarea Dunării și Mării în spațiul științific românesc (încercare de sinteză)*; dr. Mihai Irimia, Comlexul Muzeal: M.I.N.A.A., Constanța, *O nouă unitate militară la Sucidava (Izvoarele, comuna Lipnița, județul Constanța)*.

La capătul a trei zile de lucrări, reuniunea constănțeană a fost apreciată în *Cuvîntul de închidere* de către căpitanul de rangul II Ilie Herța drept ediția cea mai bogată prin date, informații și largă participare, fiind un îndemn pentru ediția viitoare și în același timp o invitație pentru anul următor 1989.

Mariana Păvăloiu

MANIFESTARE ȘTIINȚIFICĂ CONSACRATĂ ÎMPLINIRII A 150 DE ANI DE LA APARIȚIA „GAZETEI DE TRANSILVANIA"

În zilele de 11—13 martie 1988 s-au desfășurat la Brașov sub genericul „Tradițiile și contemporaneitatea în presa românească" lucrările unei sesiuni științifice consacrată sărbătoririi unui secol și jumătate de la apariția primului număr al ziarului „Gazeta de Transilvania"

www.dacoromanica.ro

organizată de Comitetul Județean al Educației și Culturii Socialiste Brașov. La ședința plenară care a avut loc în dimineața zilei de 11 martie în sala de festivități a Casei Armatei în prezența unui mare număr de istorici, ziariști, muzeografi, arheologi, muzicologi proveniți din București și nu mai puțin de 15 județe ale țării (Harghita, Sibiu, Covasna, Cluj, Ialomița, Hunedoara, Iași, Timiș, Argeș, Teleorman, Mureș, Alba, Bistrița-Năsăud, Bihor și Brașov) a luat cuvîntul Maria Cebuc, secretar al comitetului Județean Brașov al P.C.R. care a rostit cuvîntul de deschidere. În alocuțiunea sa vorbitoarea a subliniat importanța sărbătoririi acestui eveniment istoric de nivel național în contextul dezvoltării multilaterale a județului Brașov în ultimele două decenii precum și semnificația acestei sesiuni în dezvoltarea culturii românești contemporane. În continuare a luat cuvîntul Ianoș vice-președinte al Comitetului orășenesc de Cultură și Educație Socialistă care a evocat momentul istoric pe care l-a constituit acest eveniment nu numai în istoria Transilvaniei pe atunci aflată sub stăpînire străină dar și în istoria tuturor românilor din spațiul carpato-danubian-pontic. Acestuia i-a urmat la cuvînt, prof. univ. dr. N. Petreanu care în comunicarea sa intitulată: *Concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, despre caracterul unitar al dezvoltării societății românești în vatra sa de istorie multimilenară*, a prezentat modul cum semnificația istorică a acestui eveniment se reflectă pe deplin în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Acad. Ștefan Pascu a dezvoltat comunicarea sa sub titlul *„Sămînță bună, pămînt primitor, rod bogat"*: *„Gazeta de Transilvania" și „Foaie pentru minte, inimă și literatură"* sub forma unui șir de reflectări asupra unei suite de momente de mare importanță din istoria poporului român în general și a istoriei Transilvaniei în special din perioada 1784—1838 în timpul căreia au fost surprinse diferite inițiative de a se pune bazele unui organ de presă românesc în Transilvania prin intermediul căruia urma să se integreze aspirațiile societății românești în contextul de idei înaintate puse în slujba progresului uman din spațiul carpato-danubian-pontic.

În după amiaza aceleiași zile și în ziua următoare lucrările sesiunii științifice s-au desfășurat în cadrul mai multor secții și anume Secția I „Tradiție și contemporaneitate în presa românească"; Secția II și a III-a „Istoria"; Secția IV „Istoria culturii și civilizației românești"; Secția V „Muzicologie." La secția I au fost expuse 15 comunicări din care menționăm: Liana Popa, *Etape și momente din evoluția „Gazetei de Transilvania"*; Șt. Petraru, *În redacția „Gazetei de Transilvania"*; S. Popa, *George Barițiu și „Gazeta de Transilvania"*; I. Itu, *Programul politic al „Gazetei de Transilvania"*; D. Drotleff, *Johann Got-un promotor al presei progresiste brașovene*; V. Oltean", *Foaia Duminicii", preludiu la „Gazeta de Transilvania"*; M. N. Rusu, *Activitatea ziaristică bucureșteană a unor colaboratori ai „Gazetei de Transilvania"*; I. Lazăr. *Aron Densușeanu și rolul său la înființarea ziarului „Orientul latin" de la Brașov*; M. Radu, *Activitatea și însemnătatea revistei „Meseriașul român" 1886—1890, în contextul publicisticii progresiste românești*; M. Spinu, *„Gazeta Transilvaniei" — Număr de duminică (1889—1910)*; E. Boruga, *Omagiul intelectualității bănățene cu ocazia jubileului de 79 de ani ai „Gazetei Transilvaniei" (1908)*; S. Bădragan, *Ideologie și acțiune politică în ziarul „Proletarul"*;V. Șt. Nițulescu, *Unele considerații privind presa interbelică ialomițeană*; E. Kiss, *Pagini din istoria publicisticii brașovene (1927—1940)*; I. Popa, *„Drum nou" — continuitate a tradițiilor „Gazetei Transilvaniei"*.

La Secția II și III au fost prezentate 34 comunicări din care menționăm; G. Lazarovici, Z. Szekely, *Cercetări recente privind vestigii arheologice din sud-estul Transilvaniei*; R. Ștefănescu, *Zone arheologice în perimetrul municipiului Brașov*; V. Soiom, Z. Kalman, *Vestigii arheologice de pe raza județului Harghita aflate în colecțiile Muzeului de istorie al Transilvaniei*; Z. Szekely, *Noi descoperiri arheologice din epoca dacică-așezarea civilă de la Turia*; C. Beldiman, *O descoperire funerară dacică de la Sînsimion*; Fl. Costea, S. Coșuleț, *Vasul stampat* de la *Drumul carului*; Z. Szekely, *Descoperiri dacice în castrul roman de la Olteni*; Gh. Dragota, *O valoroasă descoperire arheologică*; *masca romană de paradă de la Cinesor (Brașov)*;N. Grecu, *„Foaia Duminicii"*; I. Vlad, *O pagină din istoria primului nostru imn național „Deșteaptă-te române"*; Al. Porțeanu, *Gazeta Transilvaniei-organ al Partidului Național Român*; D. Bucur, *Foile brașovene și problemele învățămîntului românesc pînă la instaurarea regimului dualist austro-ungar*; M. Maximescu, *„Gazeta Transilvaniei" și Pronunciamentul de la Blaj*; Șt. Suciu, *Documente brașovene referitoare la interzicerea publicațiilor românești din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar*; Gh. Firezak, *Legăturile lui George Barițiu cu societatea de istorie și arheologie a Comitatului Hunedoara*; I. Pop, *Faza de pămînt a castrelor romane din sud-estul Transilvaniei*; T. Hașdeu, *De la fortificațiile cu val de pămînt la cetatea feudală de piatră din Transilvania*; Constantin Șerban, *Relațiile lui Vasile Lupu cu Transilvania*; D. Negulici, *Personalități brașovene ale vieții economice în sprijinul presei românești*; V. Novac, *Alexandru C. Golescu și Transilvania în lumina unor mărturii inedite*; C. Balasan, C. Pătrașcu, *Presa românească și internațională despre răscoala din 1888*; N. Ceachir, *Lupta comună a românilor, str-*

www.dacoromanica.ro

ilor, croaților și slovacilor împotriva dualismului austro-ungar (1867); Fl. Costea, *Felix Lesseur-un apărător înflăcărat al luptei românilor din Transilvania pentru unitate și independență națională*; M. Raul, *Considerații privind concepția economică a lui George Barițiu*; M. Racoviță, *Un plan secret din 1907 cu privire la românii din Transilvania*; D. Munteanu, I. C. Pantu, *Un cronicar al Brașovului din timpul primului război mondial, colaborator al „Gazetei Transilvaniei"*; V. Faur, *„Tribuna Bihorului" organ de propagandă în favoarea unității naționale (dec. 1918—martie 1919)*; S. Saon, *Considerații privind prezența problemei agrare în programele și acțiunea politică a mișcării socialiste în perioada interbelică*; V. Dudaș, *„Votul poporului"-o activă tribună de luptă a proletariatului timișan*; Gh. Bodea, *Considerații privind administrația militară horthystă în nord-estul Transilvaniei*; Elisabeta Petreanu, *România și sud-estul european-tradiție și continuitate în concepția și acțiunea Președintelui Nicolae Ceaușescu*; I. Ilincioiu, *Lupta românilor din Transilvania-parte integrantă a luptei întregului popor român pentru unitate național-statală*; V. Bodea, *De la lupta pentru unitate și independență națională oglindită în paginile „Gazetei Transilvaniei" la unitatea indestructibilă a întregului popor în jurul partidului, al Secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.*

La secția IV-a au fost prezentate 19 comunicări din care menționăm: M. Basarab, *Manuscrisul primului calendar brașovean existent într-o colecție particulară hunedoreană*; M. Tătușescu, *Contribuția „Foii pentru minte, inimă și literatură" la îmbogățirea culturii românești prin traduceri*; M. Necula, *Preocupări de etnografie românească în „Gazeta de Transilvania"*; S. M. Buta, *Creația plastică a Elenei Mureșianu*; C. Paradaiser, M. Paradaiser, *Pictori români-date noi și rectificări*; Gh. Mitran, *Capodopere ale orfevrarilor și cositorarilor transilvăneni*; A. Buzilă, *Aspecte ale evoluției arhitecturale a monumentelor din Transilvania și Banat în secolul XIX*; I. M. Gorgoi, *Contribuții privind arhitectura populară din câteva localități ale zonei Bran*; M. Voiculeț, *Din colecția de mobilier pictat a Muzeului Bran*; R. Oprea, *Relații etnografice între sud-estul Transilvaniei și zonele de nord ale Argeșului*; M. Dragodan, *Cartea veche românească, mijloc de vehiculare a ideilor naționale până la Marea Unire*; L. Petrina, *Atestări ale scrisului în limba română*; etc.

La secția V-a au fost prezentate 9 comunicări din care menționăm: V. Vasile, *„Musa Romana", factor de orientare a activității muzicale pe drumul unei arte cu conținut patriotic*; V. Medan, *Originea melodiei cîntecului „Deșteaptă-te române"*; G. Zinveliu, *„Gazeta de Transilvania" și vocația umanist-patriotică a muzicii românești*; E. Borza, *Inovații și permanențe. Contribuții ale revistei „Musa Română" la istoria culturii românești*; M. N. Ștefănescu, *Oratoriul românesc de la „Mînăstirea Argeșului" de Iacov Mureșianu la „Mircea cel Mare" de Sorin Vulcu*; V. Tomescu *Cultura muzicală românească expresie a continuității istorice și spirituale a poporului nostru*; etc.

De menționat că în ziua de 12 martie reprezentanții ziarelor: „Drumul socialismului din Deva„ „Steagul Roșu" din Tg. Mureș, „Ecoul "din Bistrița, „Unirea" din Alba Iulia, „Cuvîntul nou" din Sf. Gheorghe, „Informația Harghitei" din Miercurea Ciuc și „Tribuna Sibiului" din Sibiu au prezentat comunicări pe tema: *Presa românească de astăzi în slujba înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului, militantă activă pentru traducerea exemplară în viață a sarcinilor și orientărilor trasate de Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a obiectivelor istorice adoptate de Congresul al XIII-lea și de cea de a V-a Conferință națională a partidului* iar D. Cristea a vorbit despre *Concepția Partidului Comunist Român, a Secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind rolul și funcțiile presei în sistemul democrației muncitorești-revoluționare.*

Comunicările supuse dezbaterii în secții și elaborate la un înalt nivel s-au remarcat în primul rînd prin marea diversitate a problematicii abordate în comparație cu cele prezentate în urmă cu două decenii la sesiunea organizată atunci de Uniunea ziariștilor, Consiliul municipal pentru cultură și artă și filiala Brașov a Societății de științe istorice și filologice cu prilejul împlinirii a 130 de ani de la apariția Gazetei de Transilvania. În al doilea rînd baza de documentare a lucrărilor audiate a fost mult mai bogată, autorii lor punînd în circulație acum numeroase documente din arhive, din țară și de peste hotare. În fine concluziile la care au ajuns autorii în urma unor îndelungi investigații și discuțiile angajate pe marginea lor au demonstrat că înainte de apariția „Gazetei de Transilvania" au mai existat și alte încercări pentru imprimarea unui periodic românesc în Transilvania (de ex. ale lui I. P. Molnar, P. Iorgovici) în scopul emancipării românilor din această provincie românească aflată atunci sub stăpînire străină, că apariția „Gazetei de Transilvania" s-a făcut și cu sprijinul burgheziei românești din Țara Românească și Moldova, că „Gazeta de Transilvania" a oglindit în coloanele ei principalele momente din istoria poporului român din sec XIX și XX (Revoluția din 1848, Unirea principatelor în 1858, Războiul de independență din 1877—1878, desăvîrșirea unității statului național român la 1 decembrie 1918, lupta împotriva fascismului în perioada interbelică, etc.

www.dacoromanica.ro

Ședința de închidere a acestei sesiuni științifice a avut loc în ziua de 13 martie în sala de festivități a liceului Andrei Șaguna în cursul căreia au fost prezentate concluziile pe marginea lucrărilor puse în discuție în plenară și pe secții de către acad. Radu Voinea, președintele Academiei R. S. România, din care au reieșit contribuțiile meritorii ale autorilor comunicărilor și înalta valoare a dezbaterilor angajate pe marginea lor.

În cadrul sesiunii științifice a fost organizată în sala Arta o expoziție jubiliară conținînd manuscrise, tipărituri (broșuri, cărți, ziare, foi volante, afișe), stampe, gravuri, tablouri originale și fotocopii, xerocopii care au oglindit lupta de emancipare politică, economică, socială, culturală a poporului român la Brașov, în Transilvania, pe întregul teritoriu locuit de români în spațiul carpato-dunărean-pontic din sec. XVIII pînă în anii socialismului și modul cum principalele momente din istoria poporului român din aceiași perioadă s-au oglindit în presa brașoveană. Tot în cadrul sesiunii științifice, participanții au vizionat două spectacole și anume un concert-vocal instrumental din creația compozitorilor Ciprian Porumbescu, Gheorghe Dima, Tiberiu Brediceanu, Norbert Petri și Tudor Ciortea, și au audiat Oratoriul „Meșterul Manole" de Iacob Mureșianu; în celălalt spectacol s-a prezentat piesa „Cerul înstelat deasupra noastră" de Ecaterina Oproiu susținută de actorii de la Teatrul Dramatic din localitate.

Constantin Șerban

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

CARTEA ROMÂNEASCĂ ŞI STRĂINĂ DE ISTORIE

MARIN NEDELEA, *Aspecte ale vieţii politice din România în anii 1922—1926*, Edit. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1987, 268 p.

Dacă referitor la o temă — generală ori mai restrînsă — se acumulează tot mai multe studii de factură riguros ştiinţifică, şi dacă prin fiecare dintre ele se completează tabloul faptic şi se lămureşte prin interpretări noi un aspect sau altul, ori conţinutul ei întreg, cuprinzător, această împrejurare constituie o însemnată creştere a ştiinţei despre acea temă, o contribuţie binevenită în edificarea imaginii noi, corecte, despre respectivele fapte, şi semnificaţiile, învăţămintele istorice pe care le-au comportat şi le comportă. Nu toate faptele, nu toate etapele istorice au fost şi sînt însă egale în aceste privinţe, unele în decursul timpului şi în prezent au fost şi sînt mai corespunzător studiate, altele însă incomplet, şi sub înrîuriri deformatoare; unele dispun de o mai bogată literatură cu valoroase comentarii, cu succese trainice, deschizătoare de perspective în cunoaşterea necontenit mai aprofundată şi în fructificarea învăţămintelor lor, altele au suferit în decursul aceluiaşi timp schimbări de optică, necesare corecturi, pînă s-a ajuns la un nivel corespunzător de ştiinţă şi conştiinţă asupra lor. Un „destin" mai complex în termenii constatărilor schiţate mai sus a avut relatarea despre perioada care deş este numită prin această incompletă expresie: „interbelică". Primele reflecţii, de un fel sau altul, asupra faptelor care o compuneau au început să fie făcute din însuşi timpul în care ea se crea necontenit an de an, chiar în studii mai aparte inclusiv de tip istoric, ori prin analize, fie şi doar exemplificative, în lucrări mai mari de sinteză, deşi *perioada* respectivă era încă în formarea ei, şi nu se încheiaseră. Am în vedere, de exemplu, cîteva scrieri ale inegalabilului — ca densitate de preocupări — Nicolae Iorga: *România contemporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istoria unei lupte pentru un ideal moral şi naţional* (1932) şi *Istoria românilor. Vol X. Întregitorii* (1939). În epoca deschisă de remarcabilul eveniment care a rămas şi rămîne mai departe în istorie sub această denumire prescurtată prin data în care a avut loc: 23 August 1944, în primii ani în timpul cărora pe prim plan a fost pusă cu necesitate stringentă realizarea unei politici de ample alianţe, ceea ce a presupus şi referiri — mai mult sau mai puţin insistente — la tradiţiile pozitive de pe treptele precedente ale istoriei, şi despre perioada de care ne ocupăm aici, au început să se facă, la un nivel superior de semnificaţie, interesante caracterizări pozitive, desigur o dată cu respingerea, de pe poziţii revoluţionare, a trăsăturilor negative. Cu timpul însă, pe măsură ce în practica social-politică nemijlocită a trebuit să se ducă o tot mai intensă luptă împotriva forţelor politice care guvernaseră ţara în anii 1918—1944 şi care de data aceasta încetau să mai aibă rol pozitiv şi trebuiau înlăturate; pe măsură ce s-a înaintat în înfăptuirea revoluţiei şi construcţiei socialiste, care însă — se ştie — a comportat în primii ani ai ei o anumită stereotipie — şi datorită intruziunii unor factori externi —, studiile istorice, în general, dar mai ales cele despre perioada „interbelică" au fost afectate, în sensul că în centrul lor au rămas aproape numai preocupările de istorie socială, de critică — aproape exclusivă — la adresa claselor sociale şi partidelor lor politice care înfăptuiseră — cît înfăptuiseră — conţinutul perioadei în discuţie, componentele naţionale, patriotice ale istoriei au fost diminuate, eludate.

În anii 1965—1966, după Congresul al IX-lea şi alegerea în fruntea partidului a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, s-a produs un necesar şi meritoriu reviriment în orientarea ştiinţei istorice din România. După întîlnirea de lucru, din martie 1966, cu istoricii mobilizaţi să contribuie la reelaborarea istoriei partidului comunist, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, între multe idei fundamentale înnoitoare, de vibrant patriotism, în Cuvîntarea festivă din 6 mai acelaşi an afirma o asemenea idee-program: „Valoarea unei istorii cu adevărat ştiinţifice constă în înfăţişarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conştiinţei de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experienţa de viaţă şi de luptă a maselor şi a conducătorilor".[1] Sub înrîurirea deschiderilor noi de orizont, şi despre perioada în discuţie s-a produs o însemnată înnoire, studiul a devenit concret, obiectiv şi multilateral, desigur şi critic însă nu înlăturător de valori şi sociale, dar şi naţionale, patriotice.

În reviste au început să fie publicate studii de orizont nou, apoi după vreo zece ani au început să apară şi cărţi, pe o etapă mai restrînsă, sau de sinteză, să se întocmească teze de absolvire ori doctorat, să se prezinte comunicări la sesiuni ştiinţifice. S-a constituit deja, şi se constituie mai departe, o literatură istorică în care de data aceasta este reliefată valoarea

[1] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. I, Edit. politică, Bucureşti, 1968, p. 338.

„Revista de istorie", tom 41, nr. 8, p. 829—837, 1988

www.dacoromanica.ro

pozitivă a Marii Uniri din 1918, dezvoltarea economică, socială, politică şi culturală în anii următori şi, sub înrîurirea marelui eveniment, afirmarea caracterului unitar al naţiunii române, al statului ei întregit, contribuţia poporului român în istoria universală a etapei, afirmarea României pe plan internaţional prin lupta pentru salvagardarea păcii, a independenţei şi integrităţii teritoriale, periclitate în acei ani de creştere a pericolului fascist şi al unui război mondial. În cadrul acestei literaturi, dintre cărţile, mai importante, menţionez, în ordine crologică, mai ales pentru primul deceniu : Ioan Scurtu, *Din viaţa politică a României. Întemeierea şi activitatea Partidului Ţărănesc. (1918—1926)*, 1975 ; Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România. 1919—1940*, 1976 ; Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, *Viaţa politică în România. 1922—1926*, 1979 ; Ioan Bitoleanu, *Din istoria României moderne. 1922—1926*, 1981 ; Marin C. Stănescu, *Mişcarea muncitorească din România în anii 1924—1928*, 1981 ; Ioan Scurtu, *Viaţa politică în România, 1918—1944*, 1982 ; Eufrosina Popescu, *Din istoria politică a României. Constituţia din 1923*, 1983. Dintre lucrările de sinteză într-un volum ori în mai multe volume, menţionez pe acestea numai, tot în ordine cronologică : *Istoria poporului român*. Sub redacţia acad. Andrei Oţetea, 1970, *Istoria României între anii 1918—1981. Manual universitar*, 1981 ; Mircea Muşat, Ion Ardelanu, *România după Marea Unire. Vol. II. partea I. 1918—1933*, 1986 ; în curînd va apare vol. VI din aşa de importanta serie *Istoria militară a poporului român*.

În acest palmares istoriografic, politico-ideologic, la sfîrşitul anului trecut, 1987, s-a înscris temeinica şi densa — ca fapte şi idei — carte elaborată de Marin Nedelea. Cartea se intitulează : *Aspecte ale vieţii politice din România în anii 1922—1926*, cu subtitlul delimitator : *Politica guvernuluui liberal. Regrupări în rîndul partidelor burgheze.* Intitularea prin cuvîntul *Aspecte*, după cum ne-am dat seama în urma parcurgerii atente şi cu plăcere a textului de peste 250 pagini, nu duce, pentru cititor, la ideea că în cele trei caitole ale cărţii vor fi întîlnite mulţimi de grupări de fapte mai mult ori măi puţin legate între ele, sau părţi puternic informate alternînd cu părţi tratate sumar, aşa cum se întîmplă cînd un autor sau altul selectează după cum vrea *aspecte* ; dimpotrivă, în toate paginile cărţii se întîlneşte o puternică sudură între grupurile de fapte — din contexte, paragrafe şi capitole — , o topire a amănuntelor — multe care, firește nici nu sînt menţionate în scris dar au fost larg studiate de autor —, formulări concluzive foarte dense pe întreg parcursul textului. Orice idee este extrasă din examinarea minuţioasă şi are exemplificarea strict necesară şi certă. Termenul *Aspecte* din titlu, odată cu modestia care trebuie să fie specifică unui veritabil om de ştiinţă, vrea să indice — aşa cum am înţeles cînd am citit şi cred că acesta este şi gîndul autorului — *contribuţia, noutatea, nerepetabilitatea* faţă de lucrările tipărite care i-au precedat cartea proprie. De altminteri, Marin Nedelea este şi un continuator, dar şi un premergător în înnoirea interpretativă a temei studiate, căci în acest domeniu investighează de mult, de cînd şi-a pregătit şi susţinut teza de doctorat, şi de cînd a publicat informate şi limpezi articole în reviste de specialitate ori culegeri de studii, aducînd contribuţii notabile şi în clarificarea unei probleme mai generale, şi anume caracterizarea *regimului politic* (unii autori spun : *regimul social-politic*) din anii de după 1918. Sîntem, prin urmare, în faţa unei lucrări care rezumă cercetări mai întinse ale autorului, lucrare de densă temeincie, de aport personal masiv pe *aspecte* care, la prima vedre, par cunoscute, însă care realmente sînt contribuţii distincte, vis-à-vis de literatura pe care, de altfel, Marin Nedelea o citează cu toată probitatea şi o şi menţionează — — de bună seamă prin cărţile mai reprezentative şi mai recente — în subtextul *Introducerii* (p. 16).

Concret, după această *Introducere*, în care înfăţişează, în schiţă, principalele situaţii şi caracteristici ale vieţii politice din România în anii 1922—1926, Marin Nedelea examinează fizionomia Partidului Naţional Liberal, şi felul cum a realizat — imprimîndu-şi pecetea — organizarea regimului politic şi a veţii de stat în anii de referinţă (cît a fost la putere, neîntrerupt, 1922—1926), principalele direcţii în care s-a materializat acest regim politic fiind : întocmirea şi adoptarea noii Constituţii, potrivită României unite ; organizarea administrativă unitară a teritoriului ; sistemul electoral, însă cu mai multe carenţe (îndeosebi datorită înlocuirii principiului „reprezentării proporţionale cu inovaţia primei majoritare", p. 54 —). Caracterzînd, în ansamblu, *regimul* politc, din primul deceniu de după Unirea din 1918, încă în *Introducere* Marin Nedelea arată că „Regimul politic în România prezintă trăsăturile esenţiale ale unui regim burghez-democratic"(p. 17). Măsurile principale adoptate de partidul liberal în anii 1922—1926, purtînd şi caracterul intereselor de clasă pe care le reprezenta, au avut, în general, un rol poztiv, modern, de afirmare a forţelor interne ale României şi consolidarea integrităţii sale teritoriale. Între acestea, „Adoptarea Constituţiei din 1923 a reprezentat cel mai important act politico-juridic pentru organizarea şi dezvoltarea României interbelice după Marea Unire din 1918. Răspunzînd intereselor naţionale fundamentale ale ţării, ea consacra unitatea statului, înalienabilitatea teritoriului, independenţa şi suveranitatea ţării, caracterul constituţional al regimului politic,

www.dacoromanica.ro

drepturile şi libertăţile democratice ale cetăţenilor. Sub raport constituţional, România se înscria, prin noua ei lege fundamentală, în rîndul celor mai avansate ţări ale vremii (...) „ (p. 50). Autorul desigur arată că unele prevederi au avut limite, că puterea executivă, în mîna liberalilor, a eludat o seamă de părţi pozitive, că lupta de clasă s-a desfăşurat şi întruchipat în numeroase manifestări, şi partidul liberal, ca şi orice partid burghez, nu agrea fiinţarea partidului comunist, din 1924 crunt lovit prin împingerea lui în ilegalitate.

Politica economică a partidului (şi guvernului) liberal este bine analizată de Marin Nedelea, şi cititorul percepe îndată valoarea acestei analize în care este imprimată formaţia filosofico-teoretică a autorului. Avînd premise încă din anii de dinainte de primul război mondial (a se vedea paginile 58—59), politica „prin noi înşine", fără a fi fost scutită de limite, a prezentat în anii de după 1918 o orientare „avansată corespunzător intereselor naţionale ale ţării" p. 80), dealtfel, după cum în 1926 remarca, de exemplu Nicolae Titulescu, din interviul căruia autorul citează: „Politica «prin noi înşine», pe care mulţi ar voi să o ridiculizeze, este, după mine, singura politică rodnică pentru ţara noastră"; aceasta înseamnă „o reală stăpînire de către noi a destinelor româneşti". („Viitorul", 16 iunie 1926). Titulescu, precizează limpede autorul, „căuta o bază economică pentru afirmarea independenţei politice a ţării" (p. 80). Dacă pentru politica în ceea ce priveşte agricultura, respectiv reforma agrară, sau în ceea ce priveşte sfera financiară sau cea a problemelor sociale, nu zăbovesc în aceste citeva însemnări ale mele, mi se pare că un număr de contribuţii mai semnificative trebuie remarcate în tratarea politicei industriale, care a avut — şi Marin Nedelea a argumentat neîndoielnic — ca rost „accelerarea dezvoltării industriei", cum precizează autorul în încă intitularea paragrafului de la pagina 80. Remarc însă — în acest spaţiu succint de recenzie — numai citeva aprecieri ale unor oameni politici din epocă, pe care autorul îi citează. Ştefan Cerchez, preşedintele U.G.I.R., declara în 1923 că primul ministru, ca şi ministrul de finanţe, „Sînt convinşi de importanţa dezvoltării industriei în statul român întregit", „că prosperitatea şi independenţa ţării nu pot exista decît bazîndu-se pe o industrie puternică". („Viitorul", 15 mai 1923) (p. 82); sau, în memoriul adresat străinătăţii de guvernul român, în 1924: „România posedă elementele necesare pentru a asigura dezvoltarea unei activităţi industriale aproape complete, capabile să satisfacă în mare parte nevoile ţării". („Democraţia", anul XII, nr. 9, 1924) (p. 82). Vintilă Brătianu, în lucrarea *Politica financiară, monetară şi economică a României* (p. 37): „Azi ne trebuie industrie, precum ne trebuie şi agricultură. Agricultura este, desigur, azi ramura principală ... dar şi industria poate deveni în curînd o ramură tot aşa de importantă ca şi cealălaltă" (în cartea lui M. Nedelea, p. 82).

Aprecierile mai de ansamblu le-am găsit, firesc, în această primă şi bogată parte a lucrării, căci au fost referiri nu numai la partidul liberal ca *partid*, ci şi — şi mai ales — ca partid de *guvernămînt*, implicînd deci nemijlocit problemele şi interesele efective ale statului român, ale ţării. Valoroase contribuţii are Marin Nedelea şi în paginile, şi ele numeroase, în care — în aceeaşi manieră de minuţiozitate temeinică şi totodată de interpretare teoretică — analizează principalele partide burgheze din opoziţie (Partidul Naţional; Partidul Ţărănesc; Partidul Poporului) şi regrupările în rîndurile opoziţiei burgheze, cadru în care — după cum indică în chiar titlu (p. 197) — se ocupă de „Formarea Partidului Naţional-Ţărănesc". E capitolul împărţit în cele mai multe paragrafe, tocmai pentru ca analiza să fie cît mai adecvată situaţiilor multiple. Nu numai ca încheiere, ci, în primul rînd, pentru că este o idee primordială, Marin Nedelea scrie: „Un factor a cărui prezenţă şi evoluţie a influenţat puternic temeiurile ce au determinat regrupările politice din perioada analizată a fost afirmarea tot mai pronunţată în viaţa socială şi politică a clasei muncitoare, ridicată pe o treaptă superioară prin crearea şi activitatea Partidului Comunist Român" (p. 264).

Evident, autorul nu şi-a propus să se ocupe în mod special de istoria partidului nostru comunist, de interferenţa şi rolul lui în ansamblul analizat al partidelor politice burgheze (de la guvern, ori din opoziţie în anii 1922—1926), şi în viaţa generală a ţării, însă din întreaga sa carte rezultă că deşi aceste partide au avut atitudinile pozitive, evidenţiate şi în această carte, totuşi, cu toate dificultăţile pe care le întîmpina, şi cu toate tezele greşite introduse în anumite etape în documentele sale, Partidul Comunist Român a reprezentat, incontestabil, poziţia politică, ideologică cea mai înaltă şi firească de cea mai largă perspectivă istorică, întrucît nimic din originea şi din esenţa lui nu îl determina să se teamă în nici un fel de desfăşurarea necontenită a progresului istoric. E ceea ce atestă, fără îndoială, istoria de atunci şi pînă acum, şi mai cu seamă istoria edificării socialiste în patria noastră.

Iată de ce am considerat, şi consider încă odată în acest sfîrşit de recenzie că lucrarea, foarte bine documentată şi interpretată, oferită de Marin Nedelea este o contribuţie temeinică neapărat necesară în frontul ideologico-ştiinţific din România, în creşterea necontenită a cuantumului şi valorii literaturii istorice de specialitate despre perioada de care a fost vorba, şi despre istoria României în ansamblul său.

Constantin Mocanu

www.dacoromanica.ro

ŞTEFAN PÂSLARU, *Republica la români. Ideal şi împlinire*, Edit. militară, Bucureşti, 1987, 197 p.

Recent, mai vechile preocupări ale istoricului militar Ştefan Pâslaru, legate de evenimentele de la 30 decembrie 1947, s-au materializat într-un volum. În partea sa introductivă intitulată „Evoluţia ideii de republică la români" (p. 7—41), autorul semnalează faptul că încă din secolul al XVI-lea unele dintre marile personalităţi populare s-au pronunţat pentru respectiva formă de guvernământ (p. 11).

În epoca modernă, numărul adepţilor republicii a crescut considerabil; ei proveneau mai ales din pătura intelectualilor (p. 18).

Însă, situaţia internaţională din veacul trecut, era potrivnică împlinirii acestei aspiraţii a poporului nostru, devenită realitate spre sfîrşitul deceniului cinci al următorului secol.

După domnul unirii, socotit de autor ca fiind primul conducător republican din istoria neamului (p. 15—16), la cîrma ţării a venit Carol I, împotriva căruia forţele democratice au organizat insurecţia din oraşul Ploieşti, şi, apoi, în ultimul an al războiului franco-prusac manifestaţia republicană din capitală.

O dată cu apariţia mişcării muncitoreşti şi socialiste, ideile republicane au căpătat noi valenţe. Abolirea monarhiei, emanciparea socială şi naţională, popularizarea acestor concepţii înaintate în rîndul militarilor, sînt cîteva din prevederile programatice ale socialiştilor înserate în paginile volumului.

În epoca interbelică lupta pentru republică a fost un obiectiv major al politicii P.C.R. Continuator al celor mai înaintate tradiţii revoluţionare ale poporului, partidul comunist, considera că edificarea unei societăţi mai drepte în România era condiţionată de cucerirea puterii de stat de către masele populare şi de înlăturarea monarhiei.

Ţinînd cont de compoziţia lui socială, conchide autorul, partidul comunist s-a străduit să-i atragă pe militari în şuvoiul revoluţionar; a combătut educaţia promonarhică făcută tineretului în timpul stagiului militar, căutînd să-i stimuleze „răspunderea patriotică"; a luat atitudine atît împotriva dictaturii regale cît şi a celei antonesciene.

Dar în condiţiile istorice din anii 1940—1944, comuniştii au renunţat temporar la lupta împotriva monarhiei şi au acţionat, pe de o parte, pentru constituirea unei largi alianţe cu forţele antifasciste ale poporului în vederea apărării intereselor naţionale periclitate de politica reacţionară a cercurilor conducătoare, iar pe de alta pentru înregimentarea armatei în rezistenţa naţională, antifascistă.

În capitolul (întîi) „Integrarea armatei în procesul revoluţionar din societatea românească în perioada premergătoare instaurării republicii (23 August 1944 — decembrie 1947) (p. 42—83) Ştefan Pâslaru relevă importanţa includerii în guvern a reprezentanţilor partidelor social-democrat şi comunist, politica realistă a acestuia din urmă în etapa ce a precedat proclamarea republicii, datorită căreia a reuşit să evite un război civil, tactul dovedit de comuniştii în relaţiile cu grupările burgheze, soluţiile adoptate pentru rezolvarea unor probleme stringente. Se releva procesul de democratizare declanşat în instituţia militară în primii ani ai revoluţiei, modul în care ea a fost anternată de comuniştii la „înfăptuirea prefacerilor social progresiste din viaţa ţării, îndepărtarea treptată a armatei faţă de suveran, participarea militarilor alături de masele populare, la lupta pentru cucerirea puterii.

Autorul arată că oştirea n-a putut fi antrenată de forţele de dreapta în acţiunea organizată de ele în vara lui 1945 ce viza căderea guvernului de largă concentrare democratică, a cărei politică militară era iniţiată de partidul comunist; înfăţişează măsurile luate pe linie de sat pentru metamorfozarea treptată a instituţiei militare şi atitudinea prudentă a P.C.R. faţă de rege, care (încă) mai avea influenţă în armată, integrarea ei în viaţa social-politică a ţării.

„Semnificaţii politice şi militare ale proclamării republicii" (p. 84—121) este capitolul al doilea, ce însumează acelaşi număr de subcapitole ca şi precedentul, în care Şt. Pâslaru surprinde incapacitatea cercurilor conservatoare de a opri înaintarea naţiunii pe calea propăşirii, schimbarea raportului de forţe în favoarea democraţiei, modificarea profilului şi înlocuirile operate în pîrghiile de comandă ale instituţiei militare, sporirea influenţei partidului comunist în cadrul acesteia, pregătirile comuniştilor pentru confruntarea decisivă cu monarhia, rolul important al oştirii în cea dintîi etapă a revoluţiei din ţara noastră; foloseşte surse de primă mînă pentru a ilustra abdicarea regelui (p. 96—97); prezintă cîteva dintre măsurile luate de autorităţi, imediat după abolirea monarhiei; se referă la entuziasmul populaţiei şi al oamenilor în uniformă faţă de istoricul eveniment, la ataşamentul şi adeziunea militarilor faţă de republică, şi la hotărîrea lor de a o sluji cu devotament, (p. 118—119).

www.dacoromanica.ro

Avînd o simetrie asemănătoare cu primele două, cel de-al III-lea capitol (p. 122—196), „Mutaţii calitative produse în evoluţia statului român şi armatei în anii republicii", conţine referiri la transformările petrecute în România postbelică pînă în 1965, dată cînd a fost adoptată denumirea de republică socialistă; schiţează schimbările intervenite în natura şi rosturile statului nostru după Congresul al IX-lea al partidului; creionează puternica înflorire a democraţiei în epoca pe care cu mîndrie o numim „Epoca Ceauşescu", prefacerile radicale realizate în toate componentele armatei, rolul tovarăşului Nicolae Ceauşescu la îmbunătăţirea muncii politice şi educative în cadrul oştirii, la sporirea combativităţii şi modernizării sale.

De la jumătatea deceniului şapte al acestui veac, remarca St. Păslaru au crescut răspunderile instituţiei militare în societate, ea avînd un rol deosebit nu numai pe plan militar ci şi pe plan social-economic în făurirea noii orînduiri. În continuare, subliniază aportul tovarăşului Nicolae Ceauşescu la dezvoltarea şi fundamentarea doctrinei militare româneşti, doctrină bazată pe întreaga experienţă a trecutului şi a prezentului socialist al ţării, contribuţie de seamă la confruntarea de idei pe plan mondial privind rolul organismului militar în societatea contemporană.

Cu această lucrare, istoriografia noastră întregeşte imaginea referitoare la marile transformări ce au avut loc în România postbelică, transformări în care armata, prin importantele ei funcţii social-politice, a fost profund implicată.

Ilie Ionescu

JOSEF OPATRNY, *Antecedentes históricos de la formación de la nación cubana*, Universidad Carolina, Praga, 1986, 254 p.

Josef Opatrny, unul dintre cei mai renumiţi iberoamericanişti cehoslovaci contemporani, ale cărui calităţi şi competenţă ştiinţifică în investigarea istoriei Americii Latine sînt unanim recunoscute, oferă cititorilor de limbă spaniolă o nouă şi foarte interesantă lucrare referitoare la procesul de formare al naţiunii cubaneze. Chiar din Introducere (pp. 9—39), după ce abordează procesul de formare şi dezvoltare a naţiunii în general, el arată că în această lucrare îşi propune să studieze dezvoltarea societăţii cubaneze în perioada care începe cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi se termină la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd Cuba se deschide pieţei mondiale şi intră în luptă cu colonialismul spaniol, evenimente care marchează desăvîrşirea procesului de formare a naţiunii cubaneze.

În primul capitol al lucrării, *Făcînd parte din piaţa mondială* (pp. 41—60) autorul analizează evoluţia economiei cubaneze din momentul cuceririi temporare a Havanei de către englezi (1762) pînă la începutul secolului următor. El arată că economia se baza în principal pe trei culturi : a trestiei de zahăr, a cafelei şi a tutunului, prima cunoscînd un avînt deosebit, dezvoltarea tuturor acestor ramuri depinzînd de evoluţia pieţei mondiale, ceea ce semnifică începutul integrării Cubei în această piaţă.

Capitolul următor, *Nevoia de schimbări* (pp. 61 — 88), ia în discuţie situaţia politică din insulă, determinată atît de evoluţia economică, cît şi de evenimentele politice din Spania şi din America Latină (războiul antinapoleonian, revoluţia de eliberare hispanoamericană, revoluţia lui Rafael de Riego). Pe la 1820 se disting în Cuba trei curente politice în rîndurile clasei dominante şi anume : reformismul, anexionismul, care preconiza anexarea Cubei la Statele Unite, şi independentismul. Reformismul, cel mai puternic dintre ele, reprezentînd interesele plantatorilor de trestie de zahăr, preconiza, prin intermediul principalului său exponent, Francisco Arango y Parreño, formarea în insulă a unui guvern propriu, reprezentativ, puternic şi autonom, dar fără desprinderea de Spania. El reprezenta o posibilă ameninţare la adresa dominaţiei spaniole, dar Madridul a reuşit să-l menţină sub control datorită temerii plantatorilor de o eventuală răscoală a sclavilor, ca cea din Haiti, şi datorită anumitor reforme (1817 —abrogarea monopolului regal asupra vînzării tutunului, 1818 — liberalizarea într-o măsură importantă a comerţului exterior al Cubei şi o reformă şcolară preconizînd o mai bună calitate a învăţămîntului primar şi crearea unor şcoli specializate pentru comerţ, meşteşuguri şi agricultură) care veneau în întîmpinarea revendicărilor formulate de aceştia. Dorinţa claselor dominante de a menţine sclavia şi teama lor de o răscoală a sclavilor explică şi faptul că ideile independeniste cunosc o răspîndire redusă în această perioadă.

În capitolul *Schimbările ecooomice din perioada 1817—1868* (pp. 89—108) autorul arată că producţia de zahăr cunoaşte o puternică dezvoltare, la fel ca şi cea de tutun, sînt introduse căile ferate în 1837 şi o reţea de telegraf în 1854. Tot acum are loc un proces de mecanizare a producţiei de zahăr, proces care necesită muncă salariată dar, în acelaşi timp, intensificarea cultivării trestiei de zahăr face să crească şi numărul de sclavi. Astfel se pro-

www.dacoromanica.ro

duce o suprapunere a metodelor şi relaţiilor de producţie moderne cu cele vechi, ceea ce va provoca o criză nu numai economică, ci şi socială. În acelaşi timp se remarcă şi faptul că exportul cubanez de zahăr este dirijat tot mai mult spre piaţa Statelor Unite ceea ce va face să crească, dependenţa economiei cubaneze de această piaţă.

Capitolul IV, *Pericolul americanizării* (pp. 109—121), analizează curentul politic anexionist al cărui principal reprezentant a fost Narciso López. Autorul arată că anexionismul era promovat de sectoarele politice cele mai reacţionare şi era, în acelaşi timp, strîns legat de expansionismul nordamerican care avea drept obiectiv cucerirea unor foste colonii spaniole. Problema fundamentală a anexionismului cubanez era aceea a menţinerii sclaviei, lucru ce putea fi garantat de Statele Unite, unde exista de asemenea sclavie în statele din sud. Anexionismul a fost, după expresia autorului, un drum fără ieşire în ceea ce priveşte dezvoltarea rezistenţei împotriva colonialismului spaniol atît din punctul de vedere al formării naţiunii cubaneze, cît şi din acela al formării unui stat independent.

Următorul capitol, *Naţionalitatea în opera lui José Antonio Saco* (pp. 123—139) abordează principalele aspecte ale concepţiei acestuia asupra noţiunilor de naţionalitate şi naţiune. José Antonio Saco a fost un exponent al creolilor bogaţi, un fruntaş al mişcării reformiste, continuator al lui Parreño, un exponent al punctului de vedere după care cubanezii constituiau, în cadrul regatului spaol, o entitate particulară. În acelaşi timp a fost un critic acerb al anexionismului şi a luptat pentru profunde reforme sociale în Cuba.

Saco s-a opus cu hotărîre anexării arătînd că aceasta ar duce la o colonizare anglosaxonă şi la schimbarea structurii populaţiei. Pentru Saco naţionalitatea era imortalitatea popoarelor şi originea cea mai pură a patriotismului. El definea astfel naţionalitatea : un popor care locuieşte acelaşi pămînt şi are aceiaşi origine, aceiaşi limbă şi aceleaşi obiceiuri. În concepţia sa diferenţa dintre naţionalitate şi naţiune este dată de faptul că a doua presupune suveranitatea şi independenţa completă. Orice naţiune presupune naţionalitatea, dar naţionalitatea singură nu poate constitui o naţiune. Saco aparţinea susţinătorilor ideii unei naţionalităţi cubaneze particulare pe care o concepea însă compusă numai din locuitorii albi, cu excluderea negrilor şi a mulatrilor, dar fără a fi totuşi un rasist. Naţionalitatea avea pentru el cinci trăsături şi anume : limba, originea comună, obiceiuri comune, comunitate de teritoriu şi de religie. Naţiunea este caracterizată de el din punctul de vedere al statului şi al guvernării.

În ansamblu, ideile lui Saco, după părerea autorului, au contribuit la consolidarea conştiinţei comune a locuitorilor creoli, care încep să caute argumente pentru exigenţele lor politice nu numai în sfera economică, ci şi în tradiţiile istorice ale Cubei.

Capitolul VI, *Procesul de populare a Cubei* (pp. 141—175), este consacrat demografiei istorice. După un început dificil, populaţia autohtonă dispărînd rapid, iar spaniolii plecînd în Mexic şi Peru, abia prin decretul regal din 16 iunie 1561 au fost puse adevăratele baze ale colonizării sistematice a întregii insule. Populaţia Cubei a fost compusă, în principal, din două elemente : spaniolii şi negrii aduşi ca sclavi din Africa. La aceştia s-au adăugat, de-a lungul istoriei şi în împrejurări istorice diferite, coloniştii francezi, englezi şi chiar chinezi, care încep să vină din 1847. Autorul analizează recensămintele populaţiei efectuate în Cuba începînd cu, primul, din 1774, şi terminînd cu cel din 1887. Dacă la primul, populaţia albă era majoritară la cele din 1827 şi 1841, majoritară devine populaţia de culoare, datorită importului masiv de sclavi negri. Dar recensămîntul din 1861 marchează o creştere constantă a populaţiei albe şi o scădere a celei de culoare, la fel ca şi cele din 1877 şi 1887, cînd la o populaţie de 1.631.687 locuitori, 1.012.869 erau albi şi 528.798 negrii şi mulatrii, dar între timp, în 1886 sclavia fusese abolită.

În capitolul VIII, *Noua realitate socială şi economică* (pp. 207—224), autorul analizează evoluţia economiei şi societăţii cubaneze în ultimele decenii ale secolului XIX. Se constată că acum munca salariată devine predominantă şi împreună cu modernizarea mijloacelor de producţie reprezintă un pas important pe linia tranziţiei spre metodele de producţie capitaliste. În ansamblu, consideră autorul, şi noi sîntem de aceiaşi părere cu el, în Cuba se stabilesc acum relaţii capitaliste de producţie şi se formează cele două clase antagoniste, proletariatul şi burghezia. Dar victoria capitalismului nu se limitează numai la mediul urban, ci se face simţită puternic şi în zonele rurale şi, o dată cu aceasta şi cu desfiinţarea sclaviei, se poate considera că procesul de formare al naţiunii cubaneze este încheiat.

Analiza politică şi ideologică a acestui fenomen este abordată de autor în capitolele VII, *Independentismul şi originea naţiunii cubaneze* (pp. 177—206) şi IX, *Marti şi Maceo* (pp. 225—235). Idependentismul era mişcarea politică al cărui obiectiv final era eliberarea Cubei de sub dominaţia spaniolă. Primele mişcări, cele din 1823 şi 1826 au fost repede înăbuşite şi abia în deceniile 6 şi 7 ale secolului XIX mişcarea cunoaşte un nou avînt generat de criza economică din 1857 care a radicalizat burghezia cubaneză. În acelaşi timp mişcarea reformistă îşi pierde din importanţă deoarece nu a reuşit să obţină nici o concesie mai importantă din partea metropolei. Dispare de asemenea şi anexionismul ca urmare a evenimentelor din Statele Unite dintre 1861 şi 1865. Din aceste cauze cîştigă tot mai mult teren ideea luptei

www.dacoromanica.ro

armate împotriva colonialismului spaniol, luptă care a ajutat la unirea tuturor adversarilor stării de lucruri existente atunci şi a creat o comunitate care va genera naţiunea cubaneză.

Cele două războaie pentru independenţă (1868—1878 şi 1895—1898) au marcat ultima fază a procesului de formare al naţiunii cubaneze, aceasta deoarece au adus de aceiaşi parte a baricadei pe creoli, negri, mulatri şi chinezi şi au realizat simbioza dintre independentism şi aboliţionism.

În privinţa ideologiei promovată de José Marti şi Antonio Maceo se remarcă faptul că amîndoi ajung la convingerea că există un vecin puternic în nord, a cărui economie, cultură şi sistem politic se deosebesc în mod fundamental nu numai de realitatea politică cubaneză, ci şi de aceea latinoamericană în general. Această conştiinţă împreună cu evoluţia economică a Cubei după 1868 constituie factorii cei mai semnificativi şi caracteristici ai vieţii cubaneze în ultimele decenii ale secolului XIX, cînd se poate vorbi despre punctul culminant al procesului de formare al naţiunii cubaneze. *Concluzitle* autorului (pp. 237—245) nu fac decît să întărească aceste consideraţii.

În ansamblu considerăm că lucrarea lui J. Opatrny reprezintă o încercare reuşită de a descifra evoluţiile economice, sociale, politice şi culturale care toate la un loc au constituit procesul istoric de formare al naţiunii cubaneze. Ea, avînd la bază o bogată bibliografie (peste 130 de titluri), reprezintă o adevărată chintesenţă a cercetărilor întreprinse în această direcţie pînă în prezent şi, în acelaşi timp, prin problemele, dar mai ales prin optica cu care acestea sînt abordate, deschide noi cîmpuri de investigaţie care îşi aşteaptă istoricii şi răspunsurile adecvate.

Eugen Denize

* * * *Cinq siècles de relations franco-suisses, Hommage à Louis-Edouard Roulet*, Neuchâtel, 1985, 359 p.

Louis-Eduard Roulet este un nume demult consacrat în istoriografia elveţiană. Născut la 18 octombrie 1917, a făcut studii la Geneva şi Berna. În 1934 a obţinut doctoratul în litere cu teza *Voltaire et les Bernois*. Strălucit cadru didactic, Roulet a predat la Berna, New York, Neuchâtel şi Delémont. Preocupat de studiul relaţiilor franco-elveţiene, a fondat Centrul de studii istorice privind relaţiile franco-elveţiene. A condus delegaţia ţării sale la congresele internaţionale de ştiinţe istorice de la Moscova (1970) şi San Francisco (1975). Volumul de faţă se doreşte un modest omagiu adus de autori unei opere prolifice şi de mare densitate. Bibliografia (p. 10—12) înregistrează 46 titluri de lucrări, studii, articole. În *Avant-Propos* G. A. Chevallaz reface drumul parcurs de ştiinţa istorică din Elveţia în analiza relaţiilor franco-elveţiene. Aceste contacte au fost importante deoarece nu au fost în discuţie doar simple raporturi de vecinătate, ci relaţii între un stat unitar şi unul federal, între o concepţie monarhică şi una republicană. În 1444 viitorul Ludovic al XI-lea al Franţei s-a confruntat cu elveţienii la Saint Jacques-sur-la Boise, unde cei din urmă i-au opus o dîrză rezistenţă. Alianţa perpetuă între cele două ţări din 1521 a oferit condiţiile necesare statutului de neutralitate a cantoanelor, în care s-a conturat un regim politic oligarhic. Abia în 1815, după ce a cunoscut influenţa ideilor Revoluţiei franceze şi a fost ocupată de Franţa, Elveţiei i s-a recunoscut statutul internaţional particular. La jumătatea secolului al XIX-lea agitaţia revoluţionară a dus la statutarea unui sistem politic federativ, cu o putere centrală, ce gira politica externă şi forţele armate. În anii celor două conflagraţii mondiale guvernul elveţian a urmărit atent situaţia din Franţa, faţă de care a manifestat deseori simpatie, deşi s-a aflat într-o situaţie foarte grea.

Din cele 26 studii cuprinse în lucrarea omagială, numeroase vizează istoria economică. Henri Dubois în *Merchands D'Outre-Jura en Bourgogne à la fin du Moyen-Age (vers 1340 — vers 1440)*, (p. 21—30) dezvăluie legăturile economice ale negustorilor din Jura în Burgundia. Rutele Laussane-Dijon şi Jougne-Salins au fost foarte solicitate în comerţul cu produse textile şi cai. Între 1340—1341 este menţionat cazul negustorilor de lînă Jean de Liège din Laussane şi Jeannot Jacquinot din Vevey. Tîrgurile din Chalons şi Champagne au reprezentat centre înfloritoare de schimb economic. În *Laines de Bourgogne et Draperie Tribourgeoise : À propos d'un contrat de 1381*, (p. 31—35), Jean Richard se opreşte asupra unui contract din august 1381, ce atestă o bogată activitate economică în zona Fribourg. Lîna a tranzitat prin Saint-Jean-de Losne şi Jougne către Cîmpia Lombardă şi a alimentat un intens flux comercial. Philippe Gern identifică în *Les relations économiques franco-suisses pendant la Révolution française (1793—1794)*, (p. 153—166) o strînsă colaborare economică între cele două ţări în perioada revoluţiei din 1789—1794. Autorul arăta că Elveţia a jucat un rol decisiv în aprovizionarea Franţei peste, blocusul militar şi economic a primei coaliţii contrarevoluţionare. Negustorii din Berna, Bâle Saint-Gall, Zürich au acţionat pentru aprovizionarea oficială sau prin contrabandă a Parisului

www.dacoromanica.ro

cu cereale, orez, carne, cai, vite cornute, produse textile, muniții. Masacrarea însă a soldaților elvețieni, ce asigurau la 10 august 1792 paza palatului Tuileries, a încordat relațiile franco-elvețiene, iar Dieta a rupt legăturile cu Franța. Numai grație activității ambasadorului François de Berthelemy contactele s-au reluat. Jean Courvoisier insistă asupra consecințelor realizării căi ferate Besançon—Neuchâtel—Locle, de importanță regională deosebită, în *La Difficile Réalisation de Chemin de Fer de Besancon au Locle*, (p. 225—232). François Jequier în studiul *Les origines de Jaeger — Le Coultre : Un aspect des relations economiques franco-suisses dans la prémiere moitié du XIX-e siècle*, (p. 245—258) reconstituie istoricul firmei Jaeger-Le Coultre, întreprindere de seamă în domeniul produselor electrice. Între vînzare—cumpărare, întreprin derea, rod al colaborării franco-elvețiene, și-a diversificat producția, chiar în anii crizei economice (1929—1933). Urmările denunțării în 1933 și 1936 de către Elveția a convențiilor comerciale încheiate cu Franța sînt investigate amănunțit de către Jean-Claude Favez în contribuția *Les raisons du plus fort ne sont pas toujours les meilleurs, (Quelques remarques sur les relations commerciales franco-suisses dans les années 30)*, (p. 259—270). Favez își transformă participarea la volum într-o pledoarie pentru vitalitatea economiei elvețiene, pentru capacitatea sa de a depăși fazele de criză și de a se adapta realităților pieții externe. Privind problematica economiei postbelice Philippe Marguerat și Gérard F. Bauer în *Les negociations économiques franco-suisses de 1945*, (p. 299—303) și respectiv *La Participation de la Suisse à la reconstruction economique de l'Europe au lendemain de la Seconde Guerre Mondiale (1947—1948), Un témoignage*, (p. 305—325) demonstrează rolul de creditor al Elveției — un împrumut de 250 milioane franci francezi acordat Parisului, dar și participarea guvernului de la Berna, în ciuda reafirmării neutralității sale, la refacerea economică a Europei.

Rolului unor zone li sînt dedicate două articole. Remy Acheuer în *Les Grisons dans les communications entre France, Venise et l'Orient au milieu du XVI-e siècle*, (p. 37—49) analizează importanța „drumului drept", ce traversa Alpii între Coire și Lonato—Verona legînd Lyonul de Adriatica. Deși un drum lung, el a fost sigur pentru agenții diplomatici, curieri și diplomați, ce s-au îndreptat spre Orient. Numeroase memorii de călătorie au transmis grija autorităților pentru întreținerea circulației pe acest drum, de altfel lung și accidentat. Poziția Strasbourgului pe parcursul a două secole transpare din contribuția lui Bernard Vogel, intitulată *Unalliance manquée : Strasbourg et les XIII cantons (1555—1789)*, (p. 111—121). Reforma a con' ferit relațiilor între cantoane și Strasbourg o tentă confesională, dar nu doar atît. Perioada' 1530—1681 a înscris legături strînse, pecetluite de alianța între Strasbourg și Berna, Bâle, în condițiile războaielor religioase și a neputinței militare a Imperiului. Apogeul lor s-a marca între 1584—1588, cînd o delegație din Strasbourg a participat la lucrările dietei de la Baden, s-au organizat concursuri de tir cu arcul, iar cantoanele Berna și Zürich au fost susținute contre ducelui de Savoia. Prezența unor studenți protestanți elvețieni la Universitatea din Strasbourg a consolidat comuniunea confesională. După 1681, în urma anexării Strasbourgului de către Ludovic al XIV-lea, relațiile cu Elveția au devenit sporadice și doar Facultatea de Medicină din oraș a mai atras un număr relativ redus de studenți. Ecoul unor momente cruciale din istoria celor două țări în presa epocii sau arhive străine, face obiectul citorva interesante studii. Reflectarea trecutului Elveției în opera lui Jules Michelet este tema contribuției lui Peter Stadler-*Die Schweitz in Michelets Tagebüchern*, (p. 183—194). Evenimentele din 1830—1831, Comuna din Paris se regăsesc în paginile semnate de Edwin Bucher și Albert Schoop sub titlul *Frankreichs, Einflussname auf die Schweitz 1830—1833 aus der sicht österreichischer Dokumente*, (p. 195—211) și mai ales *Die Pariser Commune von 1871 im urteil der Schweizer Gesandschaft*, (p. 213—224). Un studiu interesant publică Gabrielle Berthoud. În *Les francais dans le clergé neuchâtelois à l'époque de la Réforme*, (p. 51—71) autorul prezintă rolul francezilor în răspîndirea Reformei în cantonul Neuchâtel. Printr-o anchetă amănunțită Berthoud a stabilit o listă a predicatorilor francezi între 1530—1563 în teritoriul Neuchâtel și senioria de Valangin. Cei 60 clerici au provenit dintre studenții aflați la studii, refugiații politici, dar și voluntari din Lyon, Maçon, Paris, Champagne, Normandie, Beaune. Astfel biserica reformată din Neuchâtel a datorat Franței 2/3 din clericii săi (cf. p. 53). Binecunoscuții Yves-Marie Bercé și André Corvisier se ocupă de mercenariatul militar și locul său în istoria cantoanelor. Bercé în *Le role des Suisses pendant la Fronde* : „*Maîtres ou Scrviteurs*"?, (p. 73—86), deși colateral în funcție de poziția cantoanelor față de Frondă, declară că corpul militar elvețian a fost un atu decisiv în mîna autorității centrale, ce a dorit să-l păstreze indiferent de preț. Elvețienii au protejat Palais-Royal și fuga regelui la 6 ianuarie 1649 la Saint-Germain, au apărut Parisul în două rînduri în 1649 și 1652. Neplata soldei mercenarilor a dus însă la agitații în 1649—1650 încît o misiune diplomatică extraordinară din partea cantoanelor a vizitat Parisul pentru a-și rechema soldații. Doar intervenția familiei regale a salvat Franța amenințată în Piemont, Picardie și Catalonia. André Corvisier propune o privire exhaustivă asupra forțelor militare de naționalitate elvețiană aflate în serviciul Parisului. În *Une armée dans l'armée : Les suisses au service de la*

www.dacoromanica.ro

France, (p. 87—98), pe baza unor noi documente autorul estimează la 20000 numărul elveţienilor în secolul al XVIII-lea în slujba coroanei franceze. Ei s-au recrutat pe baza voluntariatului şi au avut o organizare militară proprie sub conducerea Colonelului General al Elveţienilor. Au avut dreptul să apeleze la legile elveţienilor şi s-au bucurat de libertate religioasă. În 1739 erau consemnate 9 regimente regulate fiecare cu 2 batalioane la Lille, Douai, Aire, Béthune, Bouchain, Cambrai, Condé, Maubége, Fort-Louis, Philippeville ! Deci „o armată în armată cu caracteristici proprii : o soldă superioară, o justiţie mai riguroasă, o organizare, ce le dădea o unitate reală..." (p. 91).

Pornind de la arhivele departamentale din Doubs, unde a studiat 37 dosare pentru perioada 1751—1764, Maurice Gresset în *Correspondance entre le Conseil d'État de Neuchâtel et l'Intendant de Franche-Comté au milieu du XVIII-e siècle*, (p. 99—109) se apleacă asupra delimitării frontierei între cele două state şi în funcţie de aceasta afacerile judiciare cu motivaţie penală şi comercială. Georges Livet insistă în comunicarea *„Delicatesse républicaine et Absolutisme monarchique", Note sur l'intérêret des Instructions aux Ambassadeurs pour la conaissance des rapports franco-helvétiques sous l'Ancien Régime*, (p. 123—139) asupra interesului Parisului de a dezvolta relaţii bune cu cantoanele elveţiene în vederea asigurării recrutării de soldaţi, dar şi a securităţii frontierelor. Prin tratatele de alianţă din 1521, 1663, 1777 regele Franţei s-a impus drept garantul unităţii Confederaţiei Helvetice. Paralel s-a vehiculat în cantoane o literatură de multe ori antibourbonică, de inspiraţie evident iluministă şi ce a avut drept autori pe Voltaire la Fernay şi Rousseau la Geneva. Monopolul statului asupra educaţiei a fost un fapt real în anii Imperiului Napoleonian. Ocuparea Savoiei, a episcopatului de Bâle şi a comitatului de Montbéliard de către trupele franceze a grăbit dominaţia intelectuală a Academiilor din Lyon şi Strasbourg asupra zonelor Geneva, Mulhouse, Délemont, Saint-Maurice, Neuchâtel. Discuţia în jurul monopolului cultural este iniţiată de André Bandelier în *Les collèges des pays réunis ê la France dans l'Université Impériale : Monopole napoléonien ou concurence ecclésiastique ?*, (p. 167—182), ce remarcă totodată în mod just tendinţa Parisului de a înfăptui la nivelul Imperiului şi o centralizare în plan cultural.

Elveţia a interpretat un rol semnificativ în anii celui de al doilea război mondial. Cu neutralitatea mereu ameninţată de Reich, guvernul federal a observat atent desfăşurarea de forţe şi a oferit refugiu celor dornici de libertate. În studiul *Une page de la résistence française écrite en Suisse*, (p. 293—298), Henri Michel afirmă că cantoanele au fost „plămînul pentru o rezistenţă încă slabă, a cărui izolare ar fi sufocat-o treptat", (p. 293). Placă turnantă a contactelor cu Europa ocupată, scenă a confruntării între agenturile de spionaj adverse, ea a fost generoasă cu mişcarea de rezistenţă din zonele limitrofe frontierei, în Alpi şi Jura. Deosebit de interesante sînt articolele, ce tratează relaţiile Elveţiei cu Franţa de la Vichy. Edgar Bonjour în *Reise von Schweizer Journalisten nach Vichy zu Pétain und Laval 1942* (p. 273—280), descrie călătoria la Vichy a unui grup de gazetari elveţieni, ce solicitaseră un interviu mareşalului Pétain. Cu acest prilej au fost formulate aprecieri judicioase cu privire la criza regimului colaboraţionist din Franţa. Tema este reluată de Oscar Gauye în *La crise politique de novembre-décembre 1943 ê Vichy, Commentaires du ministre Walter Stucki et de la presse romande*, (p. 281—292), dar aprecierile sînt realizate de această dată pe baza interpretării corespondenţei diplomatice a ministrului elveţian la Vichy, Walter Stucki cu Consiliul Federal, dar şi a articolelor din „La Suisse", „Journal de Genève", „Gazette de Laussanne". Max Petitpierre scrie articolul *La mission de Carl Jacob Burckardt à Paris 1945—1949*, (p. 325—335), în care prezintă rolul lui Carl J. Burckhardt, preşedinte al Crucii Roşii Internaţionale şi fost înalt comisar al Ligii Naţiunilor la Dantzig [1] în reluarea relaţiilor franco-elveţiene. Lucrarea se încheie cu aprecierile lui Roland Ruffieux din *Changements et innovation dans la Suisse de l'après guerre : Quelques hypothèses de recherche*, (p. 337—349), privind direcţiile de dezvoltare economică şi politică în viitor ale cantoanelor.

Amplă şi detaliată frescă a relaţiilor între Franţa şi Elveţia de-a lungul istoriei, volumul omagial închinat profesorului Roulet este o veritabilă sinteză de istorie a Elveţiei, a cărei contribuţie la propăşirea tezaurului civilizaţiei universale este imensă, dar insuficient studiată pînă în prezent.

NOTE

[1] Vezi şi catalogul expoziţiei *The Good Offices of Switzerland*, Swiss National Museum, Zürich, 1975, 27 p.

Mihai Manea

www.dacoromanica.ro

„REVISTA DE ISTORIE" publică în prima parte studii, note şi comunicări originale, de nivel ştiinţific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne şi contemporane a României şi universale. În partea a doua a revistei, de informare ştiinţifică, sumarul este completat cu rubricile : Probleme ale istoriografiei contemporane, Cronica vieţii ştiinţifice, Cartea românească şi străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări ştiinţifice din ţară şi străinătate şi sînt prezentate cele mai recente lucrări şi reviste de specialitate apărute în ţară şi peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să trimită studiile, notele şi comunicările, precum şi materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimiterile infrapaginate fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele, vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Ilustraţiile vor fi plasate la sfîrşitul textului. Numele autorilor va fi precedat de iniţială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Corespondenţa privind manuscrisele, schimbul de publicaţii se va trimite pe adresa Comitetului de Redacţie, B-dul Aviatorilor, nr. 1, Bucureşti — 71247.

REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

REVISTA DE ISTORIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ŞI ARHEOLOGIE
DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
STUDII ŞI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
— SERIA ARTĂ PLASTICĂ
— SERIA TEATRU - MUZICĂ - CINEMATOGRAFIE
REVUE ROUMAINE DE L'HISTOIRE DE L'ART
— SÉRIE BEAUX-ARTS
— SÉRIE THÉÂTRE - MUSIQUE - CINÉMA

www.dacoromanica.ro

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Valoarea temporală a informației cartografice.

Învățământul preuniversitar în Evul mediu.

Tratatul din 7 martie 1395 : semnificația sa politică și cronologică.

Ștefan cel Mare și războiul otomano-venețian din 1499 — 1503.

Nicolae Iorga și Revoluția franceză.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra spiritului românesc.

Considerații privind cauzele prăbușirii Veneției.

Problemele învățământului în parlamentul român. Pe marginea criticii reformelor școlare a lui Take Ionescu.

Ecoul unor evenimente istorice românești în presa norvegiană.

Oamenii de știință și viața politică a României.

Grigore Tocilescu și slavistica cehă din cursul secolului al XIX-lea.

Concepții privind industrializarea țării în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Misiuni militare românești trimise peste hotare în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza.

Promovarea de către socialiștii români a idealului păcii la congresele internaționale.

Reacții în România față de atacarea Belgiei în 1914.

Un sprijinitor al cauzei unității naționale românești în S.U.A. : Theodore Roosevelt.

Legislația electorală în România după Marea Unire.

Acțiuni comune ale românilor, cehilor și slovacilor în lupta pentru recunoașterea lor internațională 1916 — 1920.

Poziția statelor europene față de războiul italo-etiopian văzută de diplomația S.U.A.

Contribuția Biroului pentru servicii strategice al S.U.A. la victoria Națiunilor Unite.

RM ISSO 567 — 630

I. P. Informația c. 2422

43 356

www.dacoromanica.ro

Lei 15